

RAJSKE PTICE

NEVEN UŠUMOVIĆ

SADRŽAJ

Vinaverova djeca	2
Moja ljubav svira bas u Doomagu	9
Upokojenci slabo spijo	23
Čikungunja	35
O, ne spavaj, prijateljice moja!	41
Svemirska nevjesta 1, 2, 3	55
Slavujev jezik	62
Bačka riža	72
O autoru	86
Impresum	87

noć divlja
po vrućem asfaltu noć je
vrtoglava psina izvitoperena
paranoja pred očima prije
spavanja eksplozije
crvenila turbulencije
po tijelu ujednačuju
tlakove s halucinogenim
fluidima noći
po kojima
tijelo u bunilu
pluta kao
u snu

Sladán Lipovec, Stanje povišene napetosti

VINAVEROVA DJECA

1.

Spuštajući se, bauljajući po mraku, prema moru, prema cesti, napokon je ugledala golemu svjetlosnu traku koja je najavljivala trgovački centar *Interspar*, pa odmah zatim lelujavi odraz iste te trake u močvarnoj vodi ptičjeg rezervata – i gotovo uskliknula od sreće; *ako je to sreća*, bit će to prije samo utjeha, uzdah. Nakon nekoliko koraka, možda i više, jer ponovno je utonula u sebe, reflektori koparske luke vidljivo su širili nebeski svod. Konačno je postala svjesna da zaista napreduje prema kući. Samo da joj je do mora, da svane, da udahne zrak.

2.

Samo nekoliko sati prije, predvečer, bila je na trećoj butelji laškog rizlinga i istovremeno s još jednom pobjedom vadičepa osjetila kako vrućina popušta. Do tada, sâm joj je pogled kroz prozor nanosio bol, sunčani zraci obrušavali su se na sve vidljive predmete kao da ih žele pretvoriti u prah. A toga se najviše bojala: ostala bi samo privlačna, užarena praznina čijem bi se zovu teško oduprla.

Bez ikakvog premišljanja, ubacila je još jednu buteljku iz hladnjaka u torbicu i izašla van. Imala je svoju klupu na igralištu gdje je sjedila do kasno u noć, pijuckala vino i meditirala. A taj dan poželjela je noćiti vani; u stanu je bilo nesnosno od zagušljivosti i topline.

3.

Tresla se od hladnoće i jeze. Osjećala je, nakon svega, nakon ove osujećene večeri, kako u njoj sve podrhtava; ali nije se više smjela zaustavljati. Možda je prate, još uvijek se bojala da su joj dečki za petama. Jutarnji zapasi svježine izvlačili su iz nje drhtaje užasa i nevjerice: nije vjerovala ni jednoj Borutovoj riječi, ali joj je značenje onoga što je govorio, čime joj je prijetio – odnosno ne on, nego njegovi prijatelji – bilo sve zornije, opipljivo, prodiralo je i bolo, zabadalo se, i sve što je pokušavala svojim koracima, tom luđačkom pokrenutošću, zapravo bijegom, bilo je otresti se toga, ne povjerovati, zaboraviti. Lučka svjetla, *luči*

prometnica i trgovački kompleksi s neonskim reklamama, nakon prvobitnog olakšanja, unosili su samo još veću pomutnju u njezine pokušaje da trezveno posloži stvari. Da, trezvenost je bila prava riječ za ono što *išče* (*Kaj hočeš, kaj ti sploh iščeš tle, nora baba!?* – odzvanjalo je Borutovo pitanje); ali o tome je trebala misliti jučer, prije nego što je otvorila prvu butelju.

4.

Svoje je dane računala od penzije do penzije. Ništa originalno, samo što je ona to pretakala u drugu valutu, a njena valuta bila je slovensko bijelo. Sin Marko imao je ulogu dobavljača. Majčina strast prema vinima nije mu nimalo smetala; u svojoj strasti prema knjigama nalazio je isto: knjiga ili boca samo su sidro za beskonačna meditacijska vrtloženja. Potrebno je nešto iz realnog svijeta, gutljaj vina ili rečenica omiljenog autora, da bi misao izašla iz svojih uobičajenih krugova i osvojila područje koje se do tog trenutka nalazilo izvan nje. Tako je on razmišljao, iako je vino i sidro zaista teško povezati. Ali Marko je imao specifičnu predstavu o tome što je realnost.

Iako Ljubljana nije tako daleko od Kopra, on je svoje posjete majci sveo na mjesečnu isporuku butelja. Dvadeset butelja za trideset dana. Male promjene bile su samo u izboru sorti i proizvođača. Svaki mjesec uzimala je samo jednu butelju skupog vrhunskog vina, i to obavezno s Goriških brda (*Simčič*, *Movia* ili *Peršolja*), te bi s njom proslavila dolazak penzije. Zatim bi dopustila sebi četiri „jača“. Pod „jačinom“ se tu misli na cijenu: otprilike oko šest eura. Tu su već i druga područja mogla ući u igru: uz obavezna Goriška brda, favorizirala je Štajersku, odnosno cijelo Podravje. Ipak, najčešće se cijela priča svodila na najjeftinija vina *Jeruzalem-Ormož*. No, uvijek su vina morala biti buteljirana, inače – *nič*.

Vino joj je pomagalo da odvoji misaone rukavce od tjelesne pomutnje. Fascinirana je bila, do narcisoidnosti, svojom sposobnošću da bistrije razmišlja s čašom vina u ruci, odnosno litrom u sebi. Pratila je s punom svijesti, trzaj po trzaj, kako joj tijelo polako otkazuje poslušnost, odumire; na kraju bi se ispružila po krevetu i nastavila s meditacijom barem još jedan sat, kada bi je san i pijanstvo konačno savladali.

No, ona nije bila tako pretenciozna, kao Marko, da govori *ukvarjam se z meditacijo*. Dok joj se „to“ događalo, nije osjećala ništa posebno, barem ne ništa „duhovno“. Svi su ljudi od potrage za duhovnim. Bolje da popiju nešto, to je njena mudrost. I te se mudrosti držala i na početku ove pustolovne večeri.

5.

Kad se počelo razdanjivati, našla se pred gradskim grobljem. O, bilo je to tako privlačno: čempresi, neizbrojivo mnogo stabala... Netko joj je mogao ostaviti otvorenu kapiju: makar, barem. Kroz rešetke je gledala u mramorne ploče, prostrte postelje za žive mrtvace, za nju. Jeza, ali ovoga puta čisto fiziološka, hladnoća željeza i vlažna jutarnja svježina raširili su joj žmarce pod kožom. Pokret, pokret – do mora! Trebalo je zaobići silne prometne čvorove, doći nekako do mosta za pješake ili do pothodnika; nije se baš snalazila u ovom gradu, neprestano se nešto gradi, dvadeset i više godina je tu, a nikako da poveže putanje. Gdje je bilo prohodno, sada su prepreke, i obrnuto. Mora doći do Olma, tamo se snalazi, tamo gdje smrdi po močvarnom plinu, metanu, tamo se ona provlači, ptičica s Markovačke ceste; progonjena ptičica, nezaštićena zvjerka, progonjena više od vlastitih utvara nego od krvožednih mladića, no sada je to svejedno.

6.

Na samom početku te večeri, u društvu s buteljom vina, Jasminka je sjedila na svojoj klupici u blizini dječjeg igrališta i prepuštala se, uživajući, mirisnim zračnim strujama. Tu, gore na Markovcu, zrak je ipak bio nešto drugo. Dolje je grad teško disao od lučkih i automobilskih isparenja.

S košarkaškog igrališta, koje se nalazilo u njezinom vidokrugu, dolazili su uzvici. S čuđenjem je gledala robusnog klinca kako se prepire sa svojim vršnjacima na slovenskom; nosio je dres reprezentacije Srbije.

Nikada nije svladala slovenski koliko je željela. I tu joj je utjehu pružao samo sin Marko. S ponosom bi prisluškivala njegove telefonske razgovore, kako mu naglasci padaju točno na prava mjesta... Sanjala je da će naučiti slovenski još za studentskih dana, a otkako je ovdje, često bi pomislila: gdje je sada Vinaver, da nahrani svoju dušu!

Jasminka, inače Vinkovčanka, studirala je jugoslavistiku u Beogradu, a diplomirala radom o srpskoj avangardnoj književnosti: tema – odnos između Nastasijevića i Vinavera.

Sedamdesetih godina te su pisce čitali samo uski krugovi; sada je sve malo drugačije, kada su srpska građanska kultura i mistična Nastasijevićeva zavičajnost dobile pravo glasa. Od

političkog konteksta te revitalizacije bilo joj je muka. Pravi put bio je za nju samo onaj Vinaverov: humor, travestija, parodija i prije svega ljubav prema živom jeziku!

Vinavera je žalostio taj pad naših vokala u svakoj dužoj riječi, naglasak je kod nas uvijek negdje na početku i riječ zamre dok ne dođe do kraja... U knjizi *Jezik naš nasušni* divio se čak Nastasijevićevim rješenjima, kojima je podizao tu našu depresivnu, zamućuju govornu melodiju, međutim i ta su se rješenja, ako se Jasminka dobro sjeća, svodila na tvorenje pridjeva iz imenica dodavanjem turskog sufiksa „li“, pa dobiješ nekakvu „žuborli vodu“ i slično.

A slovenski je nešto sasvim drugo! Toliko je naglasaka pomaknuto prema kraju riječi, koliko užitka za vinaverovske uši! Dakako, upravo zbog toga Jasminka nikada nije naučila govoriti slovenski, sve je naglaske mehanički stavljala na kraj riječi – susjedi su je slušali s čuđenjem i nerazumijevanjem, a Marko bi pucao od smijeha.

7.

Napokon kraj mora, dolje ispod ceste, pogled na stari grad. Jasminka se opružila na vrhu jedne od kamenih gromada koje su se, nabacane, protezale sve do Žusterne. Osjetila je kako kamen isijava toplinu, prvo na bubrežima, a onda po cijelom tijelu. Ili je njezino tijelo toliko hladno da je i kamen topliji od njega? Lagano zapljuskivanje valova i maglovito širenje svjetlosti po morskoj površini. Kada bi zatvorila oči, misao joj je još uvijek pijano lelujala i gubila se u mračnim zakucima svijesti. Osjećala se kao da je na brodu, a zatim kao da je ona sama jedna barčica, koja se privezana uz obalu njiše, dok je golema, crna stabla borova zasipaju mirisima i potiču je na put, što dalje odavde, proketo daleko odavde.

8.

Klinci su prestali udarati loptom. Mrak je već zauzeo grmlje oko igrališta, a od porazbijanih svjetiljki našla se tek poneka da baci mršavu svjetlost na betonske ploče.

Točno je osjetila trenutak – i sada ga se dobro sjeća, od njega je trnci prođu – kada su dečki usmjerili svoju pažnju na nju. Najprije dobacivanja, s udaljene klupe, mješavina slovenskih i bosanskih riječi, jer klinci su ovo zvali *bosansko igrišće*, zbog cijelog bloka u kojem su u velikom broju živjeli Srbi, Bošnjaci, Albanci, Makedonci i Hrvati, dakako, ne samo iz Bosne

nego iz cijele bivše Jugoslavije.

Ona je dovoljno popila, godila joj je ta pažnja. Nije puno razumjela, zvala ih je na piće, sjetila se svojih prvih alkoholnih druženja, po parkovima, u oblaku duhanskog dima. Oni su bili sad u tim godinama, mirisali su po marihuani, oduševila se time, koliko je to bilo bolje od krdže kojom se trovala u svojoj mladosti, skoro da im je od oduševljenja rekla *bravo fantje*, ali ipak osjetila je da bi to za njene godine bilo neprimjereno.

Sve je ionako bilo neprimjereno za njene godine, misli sada, razbuđena svježinom koja je dolazila s mora. Zavoditi mladiće. *Na krivi put*, naceri se samoj sebi, kao da je ona nekakav diskont ili vinski podrum, a ne pijana starica.

Sada joj je tek jasno, bila je toliko oduzeta da ništa artikulirano nije mogla prozboriti s njima. Oni su neprestano prevodili svoje riječi na bosanski pokušavajući izvući nešto iz nje, neku jezičnu petardicu za njihovo nadmeno veselje, ali ona je samo mrmrljala, kao da se stidi vlastitog naglasaka, svoje nemoći da sastavi slovensku rečenicu, a nije htjela govoriti hrvatski, bojala se da ih ne naljuti, da ne počnu još više galamiti, i ovako su bili preglasni, boljela ju je glava.

Ne sjeća se, valjda baš zbog te glavobolje koja je rasla i rasla, kako se našla s njima u automobilu, četiri dečka, treštala je nekakva crnačka glazba, vozili su izvan Kopra, uz groblje, prema Bertokima.

A onda su se našli u kući, jedan fini mladić otvorio je vrata, „Borut“, predstavio joj se, prihvaćajući njezinu ruku s osmijehom, posjeo ju je u hodnik na stolac, dok se iz sobe, u koju su za to vrijeme već ušli njegovi prijatelji, začuo prasak, tako su se smijali, kao da je top opalio, barem u njezinoj glavi. Borut se ubrzo pojavio s bocom vina, nije mogla vjerovati, *Movia*, „*Movia, Movia!*“ rekla je Borutu, „ti si moj prijatelj, donio si mi Moviju, tek tako, Movijin chardonnay“, zagrlila ga je i poljubila u obraz. On je rekao: „Slušaj, oni su mi rekli da ti dam odmah da piješ, da te skroz napijemo, ali, kad uđemo, ja ću da nastavim u sobu, da malo zabavim društvo, a ti idi uz stepenice i ni reči, čekaj, ako čuješ da dolazi više ljudi, sakrij se, ja ću sigurno doći, prevariću ih, budale su.“

Veselo ga je poslušala, iako je govorio nervozno, pokušavajući pričati njezinim jezikom, a i bilo joj je neugodno, toga se dobro sjeća, što nije skinula cipele, ali nije mogla, ne s Movijom u rukama.

Gore se nalazila velika spavaća soba, sjela je na krevet. Prozori su bili bez zavjesa, goli,

zvijezde su se mogle vidjeti, beskonačno daleke. Chardonnay nije bio hladan, šteta, takvo vino, ali bila je sretna. Oni dolje su se smijali kao da ih je dvadesetorica; zatim je sve prekrila buka, njihova muzika, elektroničko repetiranje koje joj je stiskalo srce. Borut, dao joj je Moviju – i što sad želi s njom? Osjećala se preobraženom, to je bilo najgore u svemu, kao da je djevojka, kao da je puna soka, podatna, spremna zahvaliti tom dragom mladiću, a istovremeno bila joj je muka od ovog potmulog ritma i vrtjelo joj se u glavi od sveg tog vina koje je popila na igralištu. Začula je korake, kao da netko preskače stepenice da bi što brže došao do nje.

Bio je to Borut, nije uspjela ni odahnuti, zagalamio je odmah s vrata: „Ti!!!” počeo je s *ti*, što ju je nepovratno uvrijedilo, to je valjda i htio: „Ti glupačo, pijana glupačo... Kako si mogla, kako si pristala!? Pa jel’ ti znaš šta ti oni spremaju, zašto su te doveli. Idiotti, to hoće u mojoj kući, e tu su se prešli!!! Nemamo puno vremena, slušaj: vidiš vrata za balkon? Velike su merdevine uz njega, bili su radovi, majstori to drže zbog sebe. Bože, kakvu sreću imaš! Ali, onda beži! Hoćeš moći? Beži!”

Jasminka nije mogla prihvatiti ovakav obrat, htjela je ostati, tu, s ovim vinom, među dragom djecom... a sada je tjeraju! Rekla je samo, u šoku: „Mogu.” I odmah zatim: „Zašto!?”

„Zašto!?” Borut je izgubio živce. „Zašto!? Zašto!? Znaš šta sam im ja rekao, zašto si gore? Zato da te ja prvi obradim, to sam im rekao! Dovedi su te da te pojebu, razumeš ti to? Kako to že nisi ugotovila? Kaj ti to želiš? Kaj hoćeš, kaj ti sploh iščeš tle, nora baba! Želiš se jebat’!? Bilo bi dobro, kad bi bilo samo to. Ali ovo je prilika, fuk njima ne igra, znaš. Oni bi da kolju, ovo im je prilika, ovo je za njih, ono što čekaju. Horori, klanje, tvoji četnici i ustaše, to je prava zabava, halo! A ti bi se fukala!?”

Jasminka mu nije vjerovala, bila je uvrijeđena, valjda joj zaljubljenost u Boruta=Moviju nije još bila izvjetрила iz glave, rekla je samo tiho: „To ni res.”

Borut ju je pljusnuo, grubo podigao s kreveta i gurnuo prema vratima. „Goni se, ne mogu više da te gledam!!!” Izbacio ju je na balkon i zatvorio vrata za sobom. Vidjela ga je u tami, kroz staklo, čekao je što će ona napraviti. Potražila je ljestve, bijesna, ogorčena, žustro se spuštala, kao razmažena djevojčica kojoj je neki dječak oteo pa bacio s balkona njezinu najdražu igračku, a istovremeno, bojala se, i ta groza bila je sve jača, dolje će naći svoje tijelo, iskasapljeno, razjapljeno; zagrizla je jezik i osjetila krv u ustima. Tek kada se ponovno našla na čvrstom tlu, shvatila je da je na balkonu zaboravila Moviju: *glupača*, dobro je to Borut rekao.

9.

Ni sada mu nije vjerovala, sve su to dječje igre, što oni znaju što je klanje, ne bi se usudili, možda bi je samo provocirali. Vjerojatno bi samo pili do jutra, podbadali se i zadirkivali, ne bi vidjela ni kurca, svako bi zaspao na svome mjestu, čak je zamišljala kako joj svi nježno govore laku noć. Sa č. To su djeca.

Gledala je u more, blještava svjetlost i slani zapah vodili su je u dobro jutro. Ovo je bolje od vina, pomislila je.

Trebala bi se vratiti plivanju, kao nekad. Nedostajao joj je taj zagrljaj. Blago bestežinsko stanje.

Samo da joj je naći mjesto gdje se može riješiti tog vražjeg kupaćeg, i zaplivati, gola.

MOJA LJUBAV SVIRA BAS U DOOMAGU

1.

Sjedio sam tako, gledao gospođu Anitu u zatiljak, dok je ona svoj pogled vezala za TV-ekran, ne obazirući se na moju malenkost. Kao da sam sjedio u nekom poslovnom uredu – a ne u malenoj dnevnoj sobi (praktično kuhinji), na šestom katu nebodera na Markovcu – u uredu gdje bešćutna tajnica, zaokupljena isključivo održavanjem svoje perfektne frizure i sivkastomodre bluze, simulira zaposlenost. Naime, svako malo gospođa Anita provjeravala je svojim očuvanim, dugim prstima čvrstinu svojih pramenova i sigurnim, hitrim potezima uklanjala nabore na kostimu.

Stan je bio pretjerano zagrijan. Sapunica koju je gospođa Anita gledala na meni nepoznatom slovenskom kanalu, bila je očajna. Kroz prozore se nije moglo gledati, vani je magla nemilosrdno zastirala pogled na koparski zaljev, koji se s ovog kata inače, vjerujem, lijepo mogao vidjeti.

Nasjeo sam na oglas. Tko mi je kriv kad se smucam i zirkam po gradu, od plakata do plakatića, umjesto da nađem nekakav normalan posao, kao gospođa Anita, recimo. Iznenada, osjetivši valjda zračak udivljenosti s moje strane, dotična mi uputi milosrdni pogled.

„Gospodine Tibore” rekla mi je svojim beogradskim naglaskom, koji sam još pri upoznavanju zamijetio, „ne znam šta da vam kažem. Baš bi bilo lepo da Attila nauči da govori mađarski, ali koliko ga ja znam, pre će biti da je on lepio te oglase po gradu samo zato da se pravi važan, da se vidi kako je on poseban, kako je on nešto drugo. I da, onaj njegov *heavy metal* rukopis, kitnjasti košmar.” Ni ja nisam znao što da joj kažem. Tajnici Aniti slagao sam kako imam puno posla, kako mi se žuri, i tako to, više nisam mogao čekati. Već na vratima, ipak sam dodao da – ako sve nije samo *hec* [1]– podsjeti Attilu da ima moj broj mobitela. Promrmljala je nešto i pozdravila me na mađarskom. *Viszlát!*

2.

Bio je to već drugi tjedan guste zimske magle. Avioni s talijanske strane nisu polijetali, automobili su kao psi režali gradskim cestama gotovo nevidljivi za pješake. Gore, na Markovcu, neboderi su izgubili katove. Vraćajući se iz Mercatora, svaki bih put zastao pred

ulazom u svoju zgradu: na ramena bi mi se spustila vlažna i mrzla vreća nelagode, kao da ulazim u plinsku komoru, a ne u topli stančić na osmom katu.

Meni nije trebalo puno za takvo raspoloženje. Volio sam pri intimnijim upoznavanjima pričati kako sam odrastao u mađarskom kampu za hrvatske prognanike u Nagyatádu, pridajući svemu tome takvu težinu kao da sam bio u četničkom zarobljeništvu. A sve to nije bilo tako strašno. Barem ne u usporedbi s plinskim komorama. Čak nas je u proljeće 1992. godine posjetila i Lady Diana!

Ipak, s mukom sam ulazio sada, ovih dana, u svoj stan, radije sam se skitao po Markovcu i starom gradu, svraćajući katkad u kafiće na čaj s rumom. Nakon još jedne neuspjele ljubavi, teško mi je padala samoća.

Tako sam, jednom, prolazeći pokraj talijanske gimnazije i MKC-a[2], naišao na plakat za koji sam u prvi mah pomislio da je tek jedan od jeftinih Brecljevskih plakata za kakvu *death metal* večer. Međutim, ispod raširenih krila zmaja, zmaja koji je sjedio na ljudskim lubanjama kao da su to jaja, bio je kratak oglas: IŠČEM UČITELJA ZA PRIVATNI POUK IZ MADŽARŠČINE, a ispod njega „resice” s imenom autora oglasa, Attile, i s brojem njegova mobitela. Oglas sam u prvi mah povezao s talijanskom gimnazijom, možda je to neki Attilio koji mađarsko ime koristi kao pseudonim. Ali opet, budući da u talijansku gimnaziju, kako mi kaže moj susjed Gianluca, idu svi oni pripadnici manjina čiji roditelji ne žele da im djeca prolaze slovenski dril: Bosanci, Srbi, Albanci, Hrvati, pomislio sam kako je možda u pitanju neki Vojvođanin koji zna nešto mađarskog, ili čak – nešto me zagrijalo oko srca kad sam to pomislio – zemljak iz Baranje!

Na to me je navodila već i činjenica da na oglasu nije bilo ni riječi talijanskog. Broj mobitela, dakako, ništa nije otkrivao; podsmjehnuo sam se sam sebi kad sam shvatio da tražim nekakvo dodatno značenje, signal u zbroju znamenki, čemu već. Skrasio sam se *Pri Mariji*, u *okrepčevalnici* kraj Brola, čaj mi je svojom blagotvornom parom dražio nosnice. Nazvao sam, iako je žamor bio toliki da sam ga teško mogao nadglasati. I onda taj glas iz mobitela; Attila je govorio vrlo čudan slovenski, pitao sam ga je li Mađar, reče, stid ga je to reći, jest, ali ne zna ni riječi mađarskog. „Pa odakle si?” pitao sam ga. „Iz Beograda”, kaže. „Mađar iz Beograda?” ponovio sam još jednom. „Tako je.” „O pa onda možemo preći na hrvatski!” rekao sam, ne bez ironije. Zbunjeno je odgovorio: „Seveda[3].”

Dao mi je adresu na Markovcu, gotovo u mojem susjedstvu, i ja sam već sljedeći dan pokucao na vrata s prezimenom Kovács; i sjedio uzalud kraj fatalne gospođe Anite. Ona se

nije trudila govoriti slovenski, točnije, uopće se nije trudila govoriti, čak ni srpski.

3.

U sljedećem pokušaju sve je bilo drugačije. Attila je bio kod kuće, teta Anita se neprestano osmjehivala, odmah smo prešli na *ti*. Magla se digla; čak mi je malo i nedostajala.

Stajao sam, odobrovoljen Anitinom naklonošću, ispred vrata Attiline sobe. Na vratima je pisalo: НЕЗАПОСЛЕНИМА УЛАЗ ЗАБРАЊЕН! Teta Anita je priskočila s objašnjenjem:

„Ne obaziri se na to, to je naša interna fora. Evo dve sam godine u penziji, a Attila me još uvek gnjavi jer uživam u svojoj *nezaposlenosti*. Videćeš, njegova soba je prava laboratorija. On radi, hoću da kažem.”

Uzvratio sam Aniti osmijeh, tko bi za nju rekao da je umirovljenica: skladne građe, gipkih pokreta, okretna, snažna, čak je i njen miris imao u sebi nešto zamamno, proljetno. Pokucao sam na vrata i bez čekanja otvorio.

„Ufff.”

Našao sam se u popriličnom mraku. Tek je u jednom kutu pulsiralo crveno svjetlo, ekran, računalni monitor ustvari. Jasno se nazirao i Attilin profil; slušalice su mu bile na ušima i bio je potpuno zaokupljen svojim „radom”. Imao sam osjećaj da sam napravio krivi potez, umjesto da uđem u sobu, našao sam se u nečijoj utrobi. Iz mraka, u crvenom odsjaju, svuda oko mene nazirala su se krila: krila anđela, zmajeva krila, krila šišmiša. Kako sam se približavao Attili, pogled mi je privlačio natpis iznad njegove glave, slova s kojih se slijevala krv: AUTOPSY.

Prišao sam mu, stavio ruku na rame. Bez ikakvog trzaja, polako je preusmjerio pozornost s ekrana na mene.

„A, tu ste Tibore.”

Spustio je slušalice, rukovali smo se. Ustao je i upalio svjetlo.

Tek sada sam bio napadnut užasavajućim slikama sa svih strana. Otvorene, zubate čeljusti čudovišta, razmrskane lubanje, naopaki križevi, sablasna groblja, monasi s električnim gitarama. „Paradise Lost”, pročitao sam naglas s čuđenjem i nostalgijom: isti takav natpis,

stajao je kao grafit barem desetak godina u glavnoj ulici moga bivšeg grada.

„Uvijek sam htio pitati, to je ime nekog benda?“ „Ahm“, potvrdio je kimanjem glave. „Ali, bitna je fotografija, to je Seth, grčki fotograf, slikar. Moj omiljeni.“ Da, ovaj dio sobe odskakao je po dojmljivosti. Zagledao sam se u neku povijenu anđeosku plesačicu, kroz čiji su hrbat ritmično izbijale oštrice sječiva, kao da je iznutra zahvaćena cirkularom.

„Evo pogledaj ovde,“ pozvao me s oduševljenjem na drugi kraj sobe – sva distanca između nas očigledno je već nestala, „zbog njega želim da naučim mađarski. On peva na mađarskom, ime mu je Attila Csihar.“ Približio sam se velikoj zelenkastoj fotografiji. Znao sam već da ne mogu očekivati plakat nekog simpatičnog metalca, Alena Islamovića na primjer, ali ovo je bilo ipak previše. Kao Grünewaldov Isus: močvarno zelen, s vijencem trnja u kosi, ali i po cijelom tijelu, trnje, trnje i različiti plastični otpaci s ulice koji su mu mjestimično pokrivali kožu umjesto odjeće.

„Isus-mutant!“ rekoh na glas. „Za njega je malo reći da je *rongyos*!“

„Kako, kako?“ upita Attila, čim je čuo mađarsku riječ.

„Učimo: *rongyos* – odrpanac.“

„Pamtim, baš mi znači ta reč!“

„A reci mi, taj Csihar, nadam se da se ne zanosiš time da ćemo raditi njegove stihove, krikove, što god...“ nisam se više mogao susprezati, morao sam pokazati makar trunčicu gađenja.

„Ma ne, ne“, reče stidljivo. „Samo jedna reč, naslov jedne pesme.“

„Kako misliš, samo jedna riječ!?“

„Evo, čekaj, odmah ću da ti pokažem.“

Izvukao je CD, iz hrpice koja mu je bila pokraj računala i okrenuo poledinu omota. Sve je uglavnom pisalo na engleskom, ali pod brojem dva pisalo je:

Megszentségtelenéthetlenségeseitekért.

„Ihaaaj!“ počeo sam se smijati. Attilu je to malo poljuljalo.

„Šta? Zar to nije mađarski? Možda ne znači ništa?“

Morao sam ga umiriti.

„Attila, sve je u redu. Znači to, znači. Ali morat ćeš baš zapeti, da bi to razumio. Dogovoreno!?”

„Važi!!!”

4.

Mjeseci su prolazili u druženju; Attila je bio pravi lijek za moju usamljenost. Možda taj osjećaj; a sad, sve ispočetka! Čak sam zavolio i Anitu! Previše. Jedne noći usnuo sam kako ustaje i obrće leđa svom TV-ekranu, čavrlja nešto veselo sa mnom i polako se rješava svih tih njenih savršenih, kao salivenih komada odjeće. Već u sljedećoj sceni ja ležim, a ona mi vršcima grudi klizi od pupka do usana, završavajući svoj put na mojoj desnoj ušnoj školjki. Trgao sam se iz sna s dobro poznatim osjećajem ugroženosti, međutim, sada ga je prvi put pratio i okus opojne slatkoće.

Da se vratim na temu, ronio sam odavno po dubinama usamljenosti i Attila mi je trebao – a izgleda i ja njemu. Sati i mjeseci podučavanja mađarskog prolazili su po uobičajenoj špranci. Pozvonio bih Kovácssevima, otvarala bi uvijek Anita, uvijek čila, uvijek u drugom kostimu, te bih se nakon nekoliko kurtoaznih (vrijeme će pokazati, sve zavodljivijih) replika, uputio u utrobu Attiline sobe. Attili je dobro išlo, već nakon mjesec dana mogao je razumjeti kako se na mađarskom od pridjeva *szent* dolazi do imenice *szentség*[4]; sljedeći mjesec već mu je bila jasna uloga prefiksa *meg* u imenici *megszentség*; a mjesec dana nakon toga već je bio oduševljen negativnim značenjem sufiksa u konstrukciji *megszentségtelen*!

Međutim, dalje nije išlo, bili smo već dobrano zašli u proljeće, što je u Attilinom svijetu označavalo početak intenzivnijeg koncertiranja na otvorenom, čak i za death metalce poput njega. Da, nešto sam i ja naučio od Attile: na sve me je načine pokušao uvjeriti kako on sluša najbolji metal. Istina i nije me bilo tako teško pridobiti, ja sam od pokojnog starijeg brata naslijedio tuce kaseta *Swansa*, koje je nasnimio još 80-ih dok je studirao u Osijeku, pa sam imao sentimentalni priključak na taj sakralno-infernalni artizam. Attila je pao na *Swanse*, naravno, to nije metal i on nikada nije čuo za njih, ali priznao je, bili su bolji od većine njegovih omiljenih bendova; učvrstio sam svoj autoritet učitelja kod njega!

Ipak, u posljednje vrijeme nismo se previše bavili mađarskim jezikom i metalom, glavna

tema bila su nam golf-igrališta. I golf je, dakako, bio zaobilaznica, ali s Attilom se nije moglo izravno govoriti o njegovoj glavnoj preokupaciji. Sve je vodilo prema tome, ali sretan trenutak našeg druženja dogodio se ipak tek u momentu kada sam među gomilom plakata u njegovoj sobi uočio jednu malenu izdvojenu skupinu fotografija, a na njima vilinsko žensko lice, uvijek pokraj tri ljepušasta, u crno obojana i odjevena dugokosa mladića.

„Tko je ovo?” upitao sam, skoro rastreseno.

„*Doomag*,” reče Attila, „doom metal bend iz Umaga.”

„Ma, ne pitam te to! Za nju te pitam. Znaš nešto o njoj?”

Attila me pogleda, kao s nekom nevjericom. „Zašto?”

„Kako zašto?”

„Mislim, zašto me to pitaš?”

„Čekaj, u čemu je problem?” uzvratih mu, već pomalo iznerviran.

„Pa to je Anamarija. Mislim, ne znam odakle ti znaš, zašto me zapitkuješ?”

„Što odakle ja znam, pa ja sam tebe pitao, ja ne znam ništa!”

„Dobro, reći ću ti, zaljubljen sam u nju.”

„Pa to je očigledno!!!” nasmijao sam se. „Baš lijepo, stvarno si mi uljepšao dan. Znači, to ti je djevojka?”

„Pričaš gluposti. Kako da mi bude devojka? Ona je u Hrvatskoj... Znamo se onako, preko *Facebooka*, *chata*. Možda tek sad, 6. maja... Za dan grada, *Doomag* nastupa s još nekim bendovima iz Umaga i Buja, dobili su ozvučenje, pa svi zajedno protestiraju protiv izgradnje novih golf-terena u Istri.”

„Hej, pa idemo!!! Moram je upoznati!”

I borba protiv golfa. Odmah sam se zapalio. To je valjda dio mog luzerskog komunističkog odgoja, otac nam je prenio mržnju prema svom tom buržujskom luksuzu: golf, jahte, lov, fuj!!!. Attila mi je pokazao stranicu *Doomaga* na *MySpaceu* i s oduševljenjem mi pustio antigolfstvar koju su nedavno snimili.

Dobro, malo sam se ohladio, pjevač je nešto cvilio na engleskom, a ostali su pravili buku.

Anamarija je, ipak, svakako, bila vrijedna Attilinih satova mađarskog. Nismo više učili ništa, Attilu sam zamolio da me ne vrijeđa više s tim plaćanjem (ionako sam već svaki treći dan bio Aniti na ručku). Pokušao sam od Attile izvući ima li Anamarija nekoga. Pa kakve to poruke razmjenjuju Attila i ona, kakva je to veza.

S druge strane, pripremali smo se za antigolf festival, moje je bilo da dođem do automobila. Preko znančevog znanca došao sam do fiat una s pulskom registracijom; ja sam imao hrvatsku putovnicu s adresom u Belom Manastiru, i tu je moglo biti problema; padali su savjeti na koji ću prijelaz, Sečovlje ili ipak Dragonja, svatko je imao svoja iskustva, a ja nikakva. Bojao sam se granice i hrvatske policije godinama, imao sam svoj mir u Kopru. Ali vrijeme je bilo da taj strah napokon istresem iz sebe. Na heavy metal koncertu!

5.

„OK, sad mi čitaj”, rekao sam Attili kad smo prošli izolsku bolnicu. Spuštali smo se s Markovca, Izola je pred nama sjala u svom svibanjskom blještavilu.

„Ima tu više tekstova,” reče Attila koji je sjedio iza, „nadam se da Branka čitanje ne dekoncentriše dok vozi.” Branko, Attilin prijatelj-metalac, vozio je naš fiat uno, uslužno i tiho.

„Slušajte ovo, ovo je udarno: ‘Pod jedan, golf je okupator ruralnog prostora; pod dva, golf uništava staništa sitnijih životinja i krupnije životinje prisiljava na promjenu staništa izvan okupiranog područja; tri, golf troši enormne količine vode i iscrpljuje vodne zalihe; četiri, golf zagađuje tlo i podzemne vode pesticidima – upotreba pesticida tri puta je veća nego u poljoprivrednoj proizvodnji; pet, golf urbanizira visokovrijedno poljoprivredno zemljište!’”

„Ihaa!” uzviknuo sam. „U pet koraka svi argumenti protiv golfa. Čovječe, biblija! To je letak koji će se dijeliti u Umagu?”

„Da, da”, reče Attila ponosno, kao da je on napisao taj letak. „Ima tu još kojekakvih detalja. Pazi ovo: ‘U podnožju srednjovjekovnog gradića Motovuna i u dolini rijeke Mirne planira se izgradnja golfkompleksa Brkač s četiristo devedeset i osam postelja u šezdeset i sedam vila i apartmana! Turističko naselje u sedam raspršenih cjelina, gospodarske zgrade, konferencijski centar kapaciteta dvjesta pedeset osoba...’”

„Jebote! Novo mjesto za koncerte!” reče Branko sarkastično.

„Eee! Death metal fešta, *takoj*[5]!” uzviknuo sam.

„Ima dalje: ‘Wellness centar, parkiralište sa šesto i tri mjesta...’”

„Šesto tri!? Tri za nas!?”

„Dvadeset i jedno jezero!”

„Ma daj, sereš!”

„Dvadeset i jedno jezero, plus dva akumulacijska!!!”

„Merhaba! Kako je ono rečeno: ‘golf troši enormne količine vode’?”

„I pazi za kraj: ‘sve će se graditi u suvremenoj arhitektonskoj maniri’.”

„Pa da, to su ljudi lijepih manira, nema druženja sa stokom i balvanima.”

„A mi svi seljačine za njih!” dobaci opet Branko. „Masni dugokosi primitivci.”

„Pravac Umag, allegro barbaro!” viknuo sam bijesno.

A stvar za mene, zbog sasvim drugih razloga, uopće nije bila naivna. Bojao sam se prijelaza preko granice. Moj boravak svodio se na ilegalne marifetluke, ljepše rečeno neprijavljene geste preživljavanja u *deželi*. Spašavao me davno započeti studij teologije u Ljubljani, izbjeglička prošlost i vjerojatno moj anđeo zaštitnik, Lady Diana. Prema Hrvatskoj nisam gajio nikakav zavičajni sentiment, dapače, dugovao sam joj nešto žive sile u borbi protiv neprijatelja. Žao mi je, ali u to vrijeme osjećao sam se dovoljno mrtvim i svoje sam ufanje povjerio Bogu, meditirajući na sigurnom: na mostovima u centru Ljubljane. Jedino što sam osjećao sada, nelagodno je basiranje srca u sljepoočnicama; dobro, ajde, i grižnju savjesti.

6.

Prošli smo Sečovlje, mostić preko Dragonje, aerodrom. Na prijelazu nije bilo nikoga, osim carinika i policije. Ignorirali su nas i Slovenci i Hrvati, prolazili smo kao nož kroz maslac. Tu je jedino Joras bio tvrd orah. „Tudi tukaj je Slovenija!!!” – vikali smo vozeći se prema Umagu.

Branko je vozio kao domaći, u nekoliko minuta bili smo na umaškom parkiralištu iza Konzuma, pokraj školskog rukometnog terena gdje se održavao koncert.

„Umažani su ludi za rukometom,” tvrdio je naš šofer poput turističkog vodiča, „Červar, trener hrvatske rukometne reprezentacije, porijeklom je iz Umaga: *Mago di Umago!*” Smijali smo se kao napušeni.

Nismo ni primijetili da smo upali u masu tinejdžera. Koncert je dakako bio besplatan i motalo se tu stotinjak mlađih ljudi: većinom mladih, neutralne modne opredijeljenosti, samo je pleme metalaca bilo prepoznatljivo i izdvojeno pred stejdžom, a stari bajkeri nadmeno su se smješkali sa strane, kraj improviziranog šanka gdje se točilo pivo.

Ja sam se osvrtao ne bih li našao još antigolf materijala, postao sam ovisnik o tome. I zaista, našao sam neku vrstu infopunkta sa simpatičnim djevojčicama, uzeo nekoliko papirića i nevoljko krenuo natrag prema mjestu zbivanja. Nakon nekoliko koraka zaustavio sam se s divljenjem. S tog se mjesta otvarao savršen pogled na scenu: cijela pozornica izgledala je kao golema ribarska brodica, zaglibljena u nekom rafinerijskom zamrljanom plićaku. Kakve je to imalo veze s golfom, nije mi bilo jasno. Sve je bilo katranski masno, prljave, u crno obojane ribarske mreže visjele su s visokih prečki iznad scene. Njihov ulov bili su neki govnnasti crni predmeti, više goleme muhe nego *pedoče*[6]. Na platnu iznad bubnjarske stolice pisalo je: FRUTTI DI MARE.

„Bravo!” spontano sam uzviknuo od oduševljenja, Attila me je čuo i primio za ruku: „Tibore, dobri su, a?” „Face su”, rekoh.

Attila me povukao bliže sebi: „Eno ih vidiš, *Doomag*.” Tako je, sa strane, s gitarama u rukama, gore na sceni, bio je naš bend. Zajedno s Attilom tražio sam Anamarijin pogled, ali ona je odsutno gledala u najvišeg među njima.

„Kako se zove visoki?” pitao sam Attilu. „Andrea. On je vođa benda. Njegovi su tekstovi, muzika, novac za studijske snimke...” Andrea se okrenuo licem prema publici, prema nama, i nježno, rukom, svojim čarobnjačkim prstima, sklonio kosu s lica. Oteo mu se osmijeh, to baš nije išlo uz glazbu koju sviraju.

„Sviđa mi se taj Andrea”, rekoh spontano.

„Vodi ga kući kad ti se sviđa!” reče ljutito Attila. „Niko srećniji od mene. Ako se ne varam, on i Anamarija su u vezi.” „Ah”, intonirah tužno. „Otud, znači, žensko u bendu.” „Ma ne, ona

jedino zna da svira među njima, videćeš. Iako svira bas, glavni rifovi su njeni. Ona jedino ide u muzičku, putuje u Pulu, tamo ima dobrog profesora gitare.”

„To ti je sve ona rekla?”

„A ko drugi!?”

Stalno sam zaboravljao da se Attila i Anamarija nikad nisu sreli. Tako sam se dobro osjećao ovdje, da mi se činilo kao da smo svi jedna ekipa, kao da se svi dobro znamo. A trebalo je prići.

7.

Bez ikakvog dogovora, a kamoli strategije, mjesec dana nakon koncerta Attila i ja smo već razvili taktiku za osvajanje Anamarije. Meni se Andrea zaista sviđao, onako platonski, a primijetio sam, nakon nekoliko zajedničkih tulumova, da se i on traži, da želi eksperimentirati, da ga privlači jedna takva, ajde recimo, intelektualna muška veza. Počeli smo izlaziti; u koparsku pivnicu *Lord Byron*, ili bih ja nekako došao do Umaga, pa bismo sjeli u *Buoni Amici*; samo nas dvojica.

To nam je pokazalo da između Andree i Anamarije ne postoji ništa ozbiljno. Međusobna tinejdžerska fasciniranost; neobična – ili uobičajena? – klackalica zadirkivanja, igra podčinjavanja, odnosno dominacije, i to u oba smjera. Anamarija se divila upućenosti koju je Andrea pokazivao u stvarima koje se tiču metala, njegovoj perfekcionistačkoj kreativnosti; Andrea je, pak, kako mi je sam rekao, bio lud za Anamarijinim buntom, to je bilo veće od nje, taj bunt neposredan i neukrotiv poput smijeha. Ali među njima ono jedinstveno bila je „energija”, povjerenje koje je i držalo bend na okupu.

Anamarija na basu bila je kraljica, osnovna glazbena linija bila je njezina, Andrea je bio tek kao lutak na koncu, marioneta koju trzaju ti nepredvidljivi, naizgled aritmični basakcenti, nagli udari buke. Anamarija je za basom bila neodoljiva, svaka njezina gesta: korak naprijed, naglo povlačenje instrumenta o stalak mikrofona, uzvik ili krik koji bi ispustila lica skrivena iza gustih pramenova kose... to nas je sve doticalo tamo gdje smo najosjetljiviji, mene, Andreu, a pogotovo dragog Attilu.

Anamarija se brzo snašla s Attilom; svojima kod kuće rekla je kako je profesor Crnobori počeo raditi u koparskoj glazbenoj školi, pa mu eto baš odgovara da barem jednom tjedno

ima u Kopru sat s njom. Da stvar bude uvjerljivija, sam je Crnobori dolazio po nju iz Pule i ostavljao je u Kopru, da bi zatim nastavio za Trst gdje je imao probu sa svojim gitarističkim kvartetom. Anamarija bi u Kopru najčešće prespavala kod prijateljice Anite, tako je govorila roditeljima.

Anitu je sve to veselilo, ali opet, čitao sam to više iz njenih neprikladnih pokreta, rečeničnih naglasaka, kao da je bila ljubomorna na Attilu, zavidna. Malo ju je sve to nerviralo, bilo je najviše što bi mi rekla u naglim zaključcima naših razgovora. Ja sam napokon dobio neki posao u novootvorenom DM-u, pa više nisam imao toliko vremena za Attilinu priču; čak i kad bih dolazio kod Kováčsevih, pazio bih da moj prijatelj nije kod kuće, radije sam sjedio i brbljao s Anitom uz kavu, ili vino, kako smo već bili raspoloženi.

Jednog dana uvela me je u Attilinu sobu, potihlo, kao da se u njoj krije zmajevo mladunče. Prozor, koji dotada od plakata uopće nisam primijetio, bio je širom otvoren. Zidovi su pak bili gotovo goli, bijeli, svi su se šišmiši razbježali, ni traga od Sethovih perverzija, proburaženih plesačica; uklonjen je čak i Isus-Csihar. Na jednom zidu bili su samo papiri s orijentalnim prizorima nacrtanim kemijskom. Anita mi nije morala reći da su to Anamarijini radovi: pusti istočnjački gradovi, dovedeni do filigranske apstrakcije, iza svakog prozora ženska tuga, čežnja. Na jednom većem papiru prepoznajem istanbulska Aja Sofiju s njezina četiri minareta. Oko džamije bile su nacrtane tri-četiri skupine žena, sve u maramama, leđima okrenute. Izgledale su ustvari više kao grlice, golubice koje ispred Božjeg hrama traže mrvicu hrane. Po podu vreće za spavanje, deke, Attilina i Anamarijina odjeća, knjige, CD-i, akustična gitara. Izašli smo i polako zatvorili vrata, kao da se bojimo da nekog ne probudimo.

Anita nije ništa znala o Andrei, dok sam ja Andrei prilikom svakog našeg susreta govorio o Aniti, neprestano sam mu tumačio cijeli niz njezinih znakovitih gesti, zamagljeni pogled koji bi se naglo izoštravao, ritmičke figure koje je prstima izvodila po rubu stola, hinjenu rastresenost kada joj neka moja priča nije bila po volji.

8.

Bio je deveti mjesec, Attila je upisao sociologiju u Ljubljani, a Anamarija se uspjela izboriti za studij gitare na Glazbenom konzervatoriju u Trstu. Nisu to bile neke udaljenosti, ali u svakom slučaju Markovac je prestao biti središtem zbivanja, što nas je istovremeno ispunito tugom, ponosom i vedrinom. Anita je tu novu situaciju htjela obilježiti svečanom večerom, pa

me zamolila za pomoć.

Uzeo sam slobodan dan u DM-u. Našli smo se na koparskoj tržnici, u ribarnici.

„Čija je to bila glupa ideja da se nađemo u ribarnici?“ sasjekla me odmah čim me vidjela. Začepila je nos, uhvatila me za moj i tako izvela van.

Dan je bio pun spokoja. Ruke su nam bile pune vrećica s povrćem, otišli smo do mog fiat una (kupio sam rabljenog na kredit), ostavili sve što smo kupili u prtljažniku i krenuli uz more prema Žusterni. Naši sugrađani, uglavnom penzioneri, sunčali su se na kamenim gromadama, a neki su i neraspoložno virili iz vode, kao krokodili koje je netko prisilio da uđu u more.

Ne znam što mi je bilo, ali približio sam usne Anitinoj ušnoj školjci, zaklonio ih dlanom da prigušim buku automobila koji su se kraj nas valjali prema Izoli i rekao joj: „Najljepša si umirovljenica koju sam u životu upoznao.“

Odgovor nisam mogao predvidjeti: naglo se okrenula i poljubila me. Još jednom. I još jednom. Ustvari, mislim da smo se ljubili. Nastavili smo zatim hodati šutke uz obalu, tamo do ograđenog bazena i kupališta.

9.

Jutarnja svjetlost nadirala je kroz Anitine prozore. Izašao sam iz Attiline sobe na prstima, potpuno gol. Još sam bio dobrano ošamućen od noćasnog feštanja s Anitom, Anamarijom i Attilom, previše sam refoška popio; sjeo sam sad da se odmorim od buđenja.

Anita nije čula moje korake; sjedila je na stolcu bez naslonjača i gledala kroz prozor. I ona je bila gola, gledao sam u njezina bijela leđa, klizio pogledom po kralježnici, dok je ona svako malo prolazila svojim dugim prstima kroz pramenove kose, vezivala ih na zatiljku, pa nezadovoljno rasplitala, otkrivajući mjestimice svoj tanani vrat.

Kad je napokon bila zadovoljna frizurom koju je napravila, ustala je s prstima obje ruke u kosi i okrenula se. Od zadivljenosti i zahvalnosti za takav prizor, zatvorio sam oči kad su nam se pogledi susreli.

„O! Ti si tu, dragi,“ rekla je s toplinom u glasu, „zagrljaj refoška je, dakle, popustio“, dodala

je ironično.

Nisam znao što reći. Ipak me je bilo sram što se prve noći baš nisam pokazao. Dobrano nacvrčan, sjećam se, uspio sam samo svući sve sa sebe, položiti glavu na njezine grudi i zaspati.

Zagledao sam se sad ponovno u njezino tijelo. Ravnodušno je stajala ispred mene s rukama u kosi. Na podignutim grudima stršile su joj bradavice narančaste boje. Htio sam joj reći: izljubit ću sve na tebi, sve bore na licu i kožne nabore po bokovima, prebrojat ću sve sijede na tvom međunožju. Ali, ona je već prošla pokraj mene i stala ispred velikog ogledala u tamnom hodniku.

Upalila je svjetlo, upravo u trenutku kada sam ja već stao iza njezinih leđa i priljubio se uz nju toliko da uopće nije mogla vidjeti moj odraz u ogledalu; samo su moji nokti svjetlucali sada u njezinoj kosi, prsti kojima sam joj kvario frizuru.

10.

A ta jučerašnja večera bila je baš jako vesela, čak raspojasana što se Anitinog ponašanja tiče. Anamarija mi je prenijela Andreine pozdrave i rekla da je s *Doomagom* gotovo: Andrea je upisao engleski i informatiku u Zagrebu, roditelji su mu kupili stan, napokon će se na miru moći posvetiti elektronskoj glazbi. „Metal mu je oduvijek bio... prljav“, sjećam se, Anamarija je sarkastično imitirala Andrein uznositi glas.

Anamarija je dobila novu gitaru, Attila mjesto u domu i novi mobitel. „Svi ste nešto dobili“, rekla je Anita, „a šta ćemo s Tiborom?“ i pogledala me zaljubljeno. Djeca su nas gledala zbunjeno, ali vedro, kao da Anita sprema nekakav novi štos. „Ja predlažem,“ rekla je Anita uzvišeno poput neke kraljice, „da profesor Tibor, za mesece i mesece časne poduke dobije zauzvrat Attilinu sobu,“ vrag je odnio šalu, „gde će mađarski sada podučavati – mene!“ Anamarija je zapljeskala valjajući se od smijeha, Attila se pridruži i počne vikati: „Éljen, éljen, viva, viva[7]!!!“

Ustao sam s čašom u ruci, okrenuo se prema prozoru, s pogledom na Kopar i rekao: „Gradonačelniče, molim Vas, vatromet!“

No te noći, kao što se moglo i predvidjeti, nije bilo ništa od poduke, previše sam popio. Zaspao sam s glavom na Anitim grudima. Njezina je narančasta bradavica spokojno spavala

pod mojom ušnom školjkom.

BILJEŠKE

[1] Hec (slov.) – šala

[2] MKC – Mladinski kulturni centar, poznat po svom voditelju Marku Breclju

[3] Seveda (slov.) – naravno

[4] Szent, szentség (mađ.) – svet, svetost

[5] Takoj (slov.) – odmah

[6] Pedoče, pedoči (hrv. i slov. reg. – od tal. pedocci) – dagnje

[7] *Éljen, viva* (mađ., pa tal.) – živio, živio

UPOKOJENCI SLABO SPIJO

Kad mi je zasvirao mobitel, odmah sam pomislila na najgore. Tu noć zaista nisam imala mira i već sam s prvim ptičjim cvrkutom bila na nogama. Iz okolnih dvorišta čulo se još uvijek samo meškoljenje pasa, zveket njihovih lanaca i otegnuto zijevanje. Svi Sveti su prošli, nije ostalo još puno posla u Kortama: neobrane masline i golemi narančasti plodovi kakija. Spavalo se duže.

Dok sam hodala, opuštala me ta tišina, blago strujanje prohladnog zraka, prvi znaci sunčeve svjetlosti. Već sam napustila kuće na rubu sela i dospjela pred ulaz u maleno pokopalište. S obje ruke gurnula sam željezna vrata, zaškrupala su i pomakla se taman toliko da se provučem i uđem. Zašla sam među stare, visoke čemprese, bujnih krošnji. Među grobove Medoša, Bernardina, Grbeca i Hrvatina. I upravo mi se na tom mjestu – ništa neprikladnije od toga – oglasio mobitel.

Poziv koji sam godinama nestrpljivo očekivala. Što sam rekla na početku? Da sam pomislila na najgore? Ispravak: na najbolje. Već gotovo bez nade, očekivala sam da me netko iz Doma upokojencev nazove i priopći mi konačno tu radosnu vijest: „Gospa Nižetić, vaš mož... Pridite... Vaš mož je umrl.”

Zvala me je sama PucERICA, ravnateljica Doma. Nisam se mogla suzdržati:

„No, je li... ?”

* * *

Supruga sam tamo smjestila prije četiri godine, imao je slovensku penziju, dovoljnu da snosi sve troškove boravka u domu. Išao mi je na živce svojom luđačkom infantilnošću i jedva sam čekala da ga se riješim – zaslužio je to moj Jan, da ga se ratosiljam. Jer on je doveo mene iz Umaga u Korte, tu u Dvore nad Izolom, u selo koje se nalazilo na većoj visini čak i od Padne, s takvim cestama, da su mi se prijatelji iz Umaga, Ljubljane, Zagreba, Sarajeva redovito zaglavljivali u okukama vijugavih serpentina. Liječnici iz izolske bolnice bili su uz mene, nije njemu trebao nikakav specijalan tretman, samo netko da mu mijenja pelene. Na ovom svijetu, ostala sam mu još sam ja, na sigurnoj udaljenosti. A razgovor s onim svijetom i onako je prepuštao meni, svojoj kućnoj vještici.

Međutim, ravnateljica me zvala da dođem zbog veće stvari: „Ja znam...” mucala je ravnateljica Pucer, trudeći se čak da govori mojim jezikom, „čula sam, znano je, da se Vi gospa Nižetić ukvarjate z bioenergijo... Ovdje sad, imamo čudan slučaj, težak... Dvanajst jih je v komi, Vaš mož tudi, svi su pali ove noći, razumijete, ne možemo ih zbuditi, govore, vikaju, kao da će umrijeti. I Vaš muž! Dođite što prije, prosim Vas...”

Dok me moljakala, gledala sam kako Padna upija jutarnju svjetlost i sve se više sjaji. Dvanaest komiranih! Kao da sam ja Isus! I bioenergija, od koga je to čula, smiješno.

Krošnje hrastovih šumaraka zatalasale su se, zadrhtale od studenih zračnih struja. Cvijeće jarkih boja na grobovima zbog velike vlage još uvijek se činilo tako svježim. Napustila sam groblje i otišla do crkve, do zvonika, gdje mi je bio parkiran automobil. Prije nego što ću ući u automobil, raspustila sam kosu, blago podigla ruke i raširila prste.

Ravnateljica me u Domu čekala s popisom soba, požurivala me, mumljala, kriještala – ništa nisam kpirala. Shvatila sam samo da je na tom popisu sobu mojega muža, sobu broj 14, stavila na prvo mjesto. A ja sam je, bez mnogo razmišljanja, ostavila za kraj – za posladek – i krenula svojim redom: 7, 11, 19, 20, 21, 24, 32, 33, 34, 35, 40, i, na kraju: 14.

SOBA BR. 7

Pokraj neke jame smo, iz jame se diže magla, bijela i meka poput jastuka. Gravitacija je ovdje nepoznata stvar, liježem na pramen magle. Dugo i duboko spavam. Probudim se na nekoj skulpturi, žulja me. Shvaćam gdje sam: Vilenica! Prokleti Marko Pogačnik. Od moje maglice napravio skulpturu! Da bi sve još bilo gore, čujem svoju ženu kako u jami svira violinu, kao neka Ciganka.

Baklja mi je u ruci, ulazim u jamu, tražim ženu, kao: spalit ću je. Glazba, međutim, dolazi iz mnogo veće daljine nego što mi se u prvi mah činilo. Ulazim u mrak, žena sad već zvuči kao Mark Feldman, ječi jazz improvizacija. Dobro, to je Vilenica, to odgovara mjestu, pomislim ironično: jazz, zar ne.

Stalaktit mi se zabija u rame, kao nož. Iz sjene bljesne ženska ruka. Violina svira neki ples za klaune. Ja nisam taj! Zvuk je nepodnošljiv. Iz mraka, netko, netko kao Šostakovič, s onim svojim debelim stakalcima pred očima. Daje mi ih, te legendarne naočale. Stavljam ih na nos, teške su, tek sad ništa ne vidim. *Hvala, rekoh, hvala, baš to sam tražio.*

Prilazi mi moja žena, u potpunoj tišini. Kako ništa ne vidim, sve mi je neuhvatljivo. Jedino, čudim se, gravitacija se vratila. Osjećam je na ramenima. Gola stopala svoje žene; moja žena koja punom snagom pritiska nogama moja ramena. Pokušavam joj poljubiti nožne prste, lijevo, desno, ne ide.

Kamen se ispod mene polako pretvara u melasu. Žena pojačava pritisak. Slatkasti miris ispunjava mi nosnice, melasa ulazi u usta, uši, skroz sam u njoj. Žena me sigurnim pokretima, golemom snagom, utapa, karamelizira i pretvara – to je moja posljednja misao – u slatki kurac.

SOBA BR. 11

U Novom Žedniku čekam vlak, skriven u golemom smrdljivom grmu na kolodvoru. Kad je bio ošišan, grm je imao oblik badema, sada je više kao rastureno klupko vune. Straga se ipak još uvijek drži jedan uzani prolaz, kroz koji smo se provlačili nekad davno, kao djeca. Uvukli bismo se unutra, čučali i špijunirali putnike i željezničare, promatrali vlakove. I sad je grm, kao i onda, vonjao po mokraći i mačkama. Sjećam se: zvao sam ga *džbun*.

Iz vlaka silazi moja žena, a ja sam, shvatih u taj tren, ponovno postao dječak. Uхватила me panika: htio sam je iznenaditi, a sada me neće prepoznati! Unezvjereno prelazim prstima po licu tražeći svoju čekinjastu bradu; obrazi su mi odvratno glatki i nježni, skoro da mirišem na mlijeko.

Gledao sam je iz grma, kako se ljutito osvrće, kako me traži. Prepoznao sam to držanje, taj trenutak, bilo je to kada je položila stručni ispit u Novom Sadu, kada se vratila vlakom koji je išao za Suboticu. Ispit je bio gadan, kinjili su je, *jebene birokrate*, objašnjavala mi je kod kuće, sjećam se, držala je brushalter u ruci i psovala. Valjda otada, uvijek kada čujem riječ *birokrate*, vidim taj brushalter, vidim njihove prazne, okruglaste glave, košarice grudnjaka.

Promatram dalje iz grma, upišio sam se od muke, mokraća mi curi niz nogu. Ne mogu do nje, jasno mi je da uopće ne smijem izaći iz ovog smrdljivog grma, ne mogu jer sam dječak.

Ona prilazi prvom željezničaru, obrušava se na njega pitanjima. On skida svoju crvenu kapu, češka se po glavi, ništa ne razumije. Možda je Mađar? Možda moja žena govori mađarski? Ali moja žena nikada nije naučila mađarski. Ona je Ličanka i... *to ću i ostati*, grmjelo je po kući. Ali, evo što sada radi, otkopčava bluzu, skida brushalter i baca ga željezničaru u ruke.

Željezničar se pravo nije ni snašao – lijepe su to sise – a ona je već uskočila u vlak, baš kada je njegov kolega dao znak da kompozicija krene.

Vlak odlazi, on prinosi grudnjak licu, miriše. I evo i ja, miris je došao do mene, osjetim ga, miris za koji sam mislio da sam ga pokopao s njom, miris njezinih dojki. Plačem. Sad mogu umrijeti. Tonem u mekoću, padam u dubinu, klizim niz njezine grudi.

SOBA BR. 19

Poput sudara oblaka iz najveće daljine. Taj zvuk, to lupanje, shvatio sam: to je to napokon – ali još uvijek nisam otvorio oči. Netko mi lupa po vratima, sad već nestrpljivo, bijesno, usred mraka. Naglo ustajem, samog sebe iznenađujem naglošću. Oslobađam se plahte, ništa nemam na sebi. Ud mi se od naleta krvi ukruti do boli. Zadivljen, povlačim kožicu: glavić upija sve odsjaje u sobi. Osjećam napetost mišica na rukama, nogama. Odjednom sam mladić u punoj snazi, ja sa svojih sedamdeset, ja, koji jedva čekam smrt. Bez razmišljanja otvaram vrata. Pred njima moja hanuma, moja žena; preplavi me milina. Bez riječi, zaputi se prema mojoj postelji i ostavi me bez zagrljaja na vratima. Bacio sam pogled na hodnik. U Zvorniku smo, nismo u Sloveniji. Kod kuće smo, ovo je naš stan.

Tu, na ovoj postelji sam umrla?

Da, tu su te zaklali i ostavili potpuno голу.

Obučena je kao starica; to bi i bila da je preživjela rat.

Milo... rekao sam i zagrlio je.

Zuri u mene, oči su joj prekrivene vlažnim sjajem. Osjetim kako me upija pogledom, kako me traži. Želio sam joj skinuti maramu s glave, rasplesti kosu, ali ruke me nisu slušale, odrvenjele su. I usne su mi postale drvene, sav sam odrvenio. I kao da sam se onda odvojio od tog drveta: našao sam se sklupčan u komori svoga srca, nemoćno zadržavajući dah pokraj onog plamička, onoga za koga sam dobro znao da je posljednja stvar koju ću vidjeti na ovom svijetu.

SOBA BR. 20

U tami, rušio sam sve oko sebe i na kraju zapeo o vedro tako da se sva tekućina iz njega razlila po zemljanom kuhinjskom podu. Okružio me šum, siktanje zmija: ali to je samo zemlja upijala vodu. Prepoznao sam vedro: ma to je *kabo* s kojim sam vadio vodu iz bunara, kod kuće, u avliji, u Borovu.

Nekoliko puta sam, kad bi mi nešto bilo sumnjivo – a i onako, iz čiste obijesti – od viška snage, silazio do vode, u tamu, u bunar, prateći put kojim se spuštao kabo. Dolje je zaudaralo kao sred močvare, opijalo me i gušilo. Poput goleme crne ptice, lebdio sam nad tom vodom, žudeći za plijenom.

Siktaj u kuhinji pojačao se u hropac. Osvrnuo sam se i kraj zida vidio, prisjetio se naše postelje. Umirala mi je žena. Vratio sam se pod jorgan, ali nje već nije bilo.

Kriknuo sam.

Začepila mi je usta. Njezini su prsti kao i uvijek mirisali po luku, ali nisam je mogao vidjeti.

Bijesno sam se bacakao po postelji, ali nisam se mogao osloboditi njezinog pritiska. Pokušavao sam je odgurnuti. Gubio sam dah, umirao sam na način na koji sam i inače umirao u svojim snovima.

Ali ni ovoga puta neću se predati. Divljački sam počeo vrtjeti glavom, lijevo, desno: ne-ću, ne-ću!

SOBA BR. 21

Moja draga u vjenčanici. To nema smisla, to se nikad nije dogodilo. Jedino ako je odlučila poći za drugoga, na onom svijetu. Ali ne, evo gleda me, zove me.

Gdje smo? Na Gozdniku. Otkud znam? Prepoznajem stare bukve. Kolike su! Dok pogledom pratim rast krošnji, draga nestaje. Skrila se u neko deblo, brzinom vjetra. U sekundi, tama prekrije sve, u drugoj sekundi, na nebu već je luna. Na mjesečini, oko mene, nebrojene mlade, sve u vjenčanicama. Smiju mi se.

U ruci mi je sjekira, pa udri Ranko po stablima. Sve mlade otprhnuše. U travi leži moja žena, vjenčanica krvava. Odbacujem sjekiru, prilazim. Padam na koljena, plačem. Već mrtva,

krvavim prstima žena mi briše suze. Crta po momu licu. Pomlađuje me. *Moraš biti lijep za vjenčanje*, kaže.

SOBA BR. 24

Uopće se ne sjećam Bitole. Tamo sam se rodio i već smo za mjesec-dva bili u Sloveniji. Ipak sam znao da smo sada ponovno tu, Bitola. *Blagodaram*, zahvaljivala mi je moja žena na makedonskom, *blagodaram*.

Primila me za ruku. Zagrlio sam je, poljubio. Koža joj je bila kao na vjenčanju, nisam mogao prestati s poljupcima. Nevjerojatno koliko smo sada bili mladi. *Ovo nije moguće* – rekla je i moja žena, i odmah dodala: *imat ćemo šestero djece, pipni koliki mi je trbuh*. Koža na trbuhu bila je zategnuta do pucanja, dječja stopala udarala su iznutra mahnito, prislonio sam uho i uživao u toj afričkoj svečanosti. Zaplesao sam oko nje, neko oro, ne znam otkud mi svi ti koraci. Ona je pljeskala kao dijete, i u ritmu dovikivala: *još, još, još dragi, još!* Skinuo sam bijelu košulju, zaplesao polugol, znoj me oblio. Iznenada, noge su mi potpuno otežale; u trenu ostario sam za cijeli život; plesao sam oko ženinog groba i plakao.

SOBA BR. 32

Ako si ti smrt, rekoh ženi, s cigaretom u ustima, *onda je u redu, bolje je nego što sam zamišljao*.

Žena mi nije odgovorila, samo je otvorila prozor da bi ušlo zraka.

Ovdje je kao u grobnici, reče.

Pogledali smo se i počeli se smijati. Čuli smo kako nam sviraju kosti, kako će svirati kad nas oglođu crvi.

Baš se veselim što si baš ti došla po mene! rekoh i zapalih drugu cigaretu. *Baš. Ustvari, i ne bih mogao drugačije, ni da me ubiju*.

Izađimo na terasu, reče. *Znaš da je u domu zabranjeno pušenje*.

Ajde de – nemoj mi sad još i ti, rekoh.

Nevoljko izađoh. Ona nestade.

O, da mu je jebem! opsovah, ali nisam uspio nastaviti.

Ovo nije Slovenija, nije ni noć više. Čudan neki dan, svijetao, a bez sunca. Pogled s terase padao je na polja kukuruza koja su se prostirala u beskraj. Šuštale su stabljike, suhe, pune klipova. S koje terase se pruža ovakav pogled!?

Već sam na njivi, duboko u polju. Iz sjećanja mi navre miris zapaljene kukuruzovine, sladak i opor istovremeno.

U jednom redu kukuruza čekala me supruga. U ruci joj je namjesto baklje gorio smotuljak dnevnih novina, onaj dio s oglasima i smrtonavicama. Lijepo sam vidio naše fotografije; bio sam brži od vatre i prije plamena pročitao sitnim slovima otisnut tekst: *Ožalošćena rodbina ufa se kako će naša baka, tetka itd. i djed, ujak itd. napokon skončati svoj život, u Božjem miru i spokoju, na istom mjestu gdje su i svoju ljubav pronašli; u polju kukuruza.*

Jedan rukav već mi je gorio, ženinu ruku zahvatio je plamen. Položio sam svoju plamteću ruku na njezinu kosu, ponovila je moj pokret. Stajali smo tako zapaljene kose i razgovarali. Mjesec se pojavio nakratko, ali je i on odmah izgorio. Po polju su se kotrljali zvukovi, kao kapi vode po vreloj ploči štednjaka. Uskoro će se plamen proširiti cijelim poljem i progutati nas.

Mi smo posljednji partizani, rekao sam supruzi. *Još smo uvijek mladi i lijepi, naš bunker je najbolji.*

Pogledaj! reče ona i koketno raskopča bluzu. Namjesto bradavica imala je zvijezde petokrake. Ispod pupka, ćirilicom, utetovirano, prekrasno:

SOBA BR. 33

Negdje kod kuće na Kosovu. Vozim u grad, kao da ću do centra, kao da sam mlad. Sirene sviraju jazz. Najednom se pokraj mene, na mjestu suvozača, stvori moja žena:

Uživaš?

Misliš na jazz?

Ne, mislim na kuću tvoje bake.

I natjera me da se ponovno vratim u selo. Kuća je bila mračna, baka i djed odavno su umrli, nitko tu godinama nije zalazio.

Žena me uhvati za ruku, ledenim prstima. Bio sam sad dječak i bilo me je strah.

Mama, očajno sam promucio.

Ne boj se, reče moja žena, idemo u vrt.

Vrt je bio, precizno u konac, zasađen celerom. U krilo su mi se bacila tri šteneta, bijeli kao šećerna repa. Lizali su mi ruke, vrat, obraze. Prepustio sam se, legao. Nebo, oblaci i sunce s obaveznim osmijehom. Moja žena okopavala je vrt i pjevala.

Bit će ovo plodna godina, pravio sam se važan.

Okrenula se s celerom u ruci – mogao sam osjetiti snagu njegova mirisa – samo kimnula i nastavila posao.

SOBA BR. 34

Kranjska Gora, kraj Ruske kapelice. Nevjerojatno, ponovno se sjećam svega: barem deset tisuća zarobljenih ruskih vojnika gradilo je ovu cestu početkom XX. stoljeća, baš ovdje. Nastavljam automobilom sve do tog razvikanog kamenog lica. Snijeg je posvuda oko mene, ali nekako parkiram u stranu. To je lice moje žene. Surovo lice od kamena za koje su mi svi govorili kako ga samo planinari mogu vidjeti, odnosno vjerojatno ni oni, samo Bog. Ali nisu računali s tim: to je lice moje žene i ja ga vidim.

Imaš nešto da mi kažeš!? zaurlo sam.

Odron, lavina snijega pokrenu se umjesto odgovora. Piljio sam u njezine oči, ne pokrećući se. Približavala se noć, a s njom i vjetar zapanjujuće snage. Ubrzo je postalo neizdrživo; u jednom mahu zgulio me vjetar do gole kosti.

Još uvijek je bilo pokreta u meni, kosti se nisu sasule, kostur se držao stojeći. Mrtva straža. Jedino mi je čeljust stalno padala, ali nisam se dao, stiskao sam zube, cvokotao.

Iz šupljina njezinih očiju, pa niz kamene obraze, počeli su padati sitni kamenčići, bušeći rupe u snijegu. Bilo je sada već prekasno za suze.

SOBA BR. 35

Prepoznao sam Rudnicu po zaraslim rudarskim rovovima. Potpuno sam zaboravio na taj izlet; žena i ja odvojili smo se od skupine i uputili gore prema malenoj *okrepčevalnici*. Ljubili smo se tamo, zaneseno; uživali u pogledu na Bohinjsko jezero.

I sada sam krenuo istim putem, usamljen i star, kao da me tamo čeka žena, kao da cijelo vrijeme živi samo tamo. Hodao sam u potpunoj tišini; taj muk podsjećao me na to kolika je živost prije vladala ovdje. Pa i prije stotinu godina: kovači, rudari, fužinari... Imao sam fiks-ideju da se ja, upravo sada, približavam toj nestaloj vojsci – i da ću sada postati napokon njihov, ja, Bosanac.

Ja, karikatura Bosanca. Ljubljanski plesač sa svom svojom balkanskom muževnošću. Dobar za ulogu sablasne Bosne, za svu tu jeftinu simboliku ničije zemlje. Moji lomni pokreti, kao da me je gazilo stotinu vojnika.

Nasmijao sam se toj slici i počeo tapkati u mjestu, kao da utiskujem u zemlju posljednje uspomene na svoje tijelo. Bilo je to oslobađajuće; osjetio sam kako mi se vraća snaga, kako se rješavam tjeskobe. Nastavio sam tapkati. Ptice su se uznemirile, njihovo ozlojeđeno čavrljanje prekinulo je muklu tišinu. Nastavio sam tapkati. S različitih strana osjećao sam poglede začuđenih životinja, strah i zahvalnost. Život se vraća, tapkaj! Hej, ja sam vjesnik proljeća, moje tapkanje u mjestu – razdragani ples!

Napokon, između stabala ugledah krajičke haljine svoje žene. U blizini i u daljini, u isti mah. Nemoguće da je posvuda, ali takav je ritam kojim pleše, kojim mi se približava.

Stao sam zadihao, pognuo se, dlanove spustio na koljena. Kada sam se ponovno uspravio,

vidio sam: nema tu nikakve haljine – vjetar se poigrava s krošnjama, skida lišće.

Šuštanje lišća zatomilo je ptičji glas; stao sam. Jesen, ovo je moja posljednja jesen. Dakle, prva jača od mene.

SOBA BR. 40

U crnom snu, moja ljubav i ja; sjedimo u nekom kutku, kao da se skrivamo od mase brbljavaca. Na karminama smo, puno se pije. Ne mogu vidjeti njezino lice, gledam samo tu kuštravu kosu kako se gnijezdi u mojem krilu. Kao i uvijek, s lakoćom apstrahiram, i jasno vidim klupko zapletenih, povijenih linija koje joj okružuju lubanju i skrivaju njezine oči od mojih, čeznutljivih.

Osjećam njezine usne na laktu, zatim jezik, zube. Njezini me pokreti sve više uznemiruju, nema u njima nježnosti, nema strasti. Puka žeđ. Ali uza sve to gađenje, ne nalazim snage za otpor. Vrti mi se u glavi; ponovno sam u bolnici, malaksao od davanja krvi, ali medicinska sestra i dalje trlja moju kožu vatom, alkoholom: traži mjesto za novi ubod.

Vraćam pogled u krilo, umjesto kose moje žene, tu je glatka glava crnog labradora, halapljivo njuška po mome međunožju. Osjećam prste moje žene, kako mu pomaže, kao jedno biće šire moje prepone i grizu.

Nema tamo ničega, čujem samo njezin jecaj; oboje nestaju u praznini koju su raširili.

Konačan dokaz da sam zaista mrtav.

SOBA BR. 14

Uspravio sam se u krevetu i osluškivao. Tek sada sam shvatio: *Ej, pa ja sam kod kuće, umjesto u Domu, probudio sam se kod kuće!* No, ona je zaista već izašla, odavao mi je to lavež dvorišnih pasa. Krenula je u svoj uobičajeni posjet groblju, prokleta vještica. Upravo iz te daljine, kao da su je zatekli u njezinom obilasku pokojnih Medoša, Bernardina, Grbeca i Hrvatina, začuli su se taktovi Mozartove simfonije u gmolu u izvedbi njezina mobitela. Nekome je baš stalo da je dobije. Meni je taj Mozart oduvijek bio čista depresija, strašno me je iritiralo kada bi zviždukala tu temu. Hitro sam se obukao, čudeći se i sam svojoj

mladenačkoj okretnosti.

Taj iznenadni osjećaj proljetne snage – usred kasne jeseni – naveo me da potrčim prema groblju. Prilično neobična pojava za uspavane Korte; čovjek u trku ovdje nije viđen još otkako je sveti Anton Puščavnik užurbano obišao i posvetio crkvu koju su nazvali po njegovom imenu. Barem tako tvrdi moja žena koja je sveca jedina vidjela i potrčala.

Krošnje hrastovih šumaraka zatalasale su, zadrhtale od studenih zračnih struja. Željezna grobljanska vrata pomakao sam s mukom i uz užasavajuću škripu. Među grobovima nije bilo nikoga. Istrčao sam van i vidio svoju ženu kako stoji na parkiralištu, kraj našeg automobila, raspuštene kose i raširenih ruku, pod prvim zrakama Sunca.

Svjetlost i toplina koju je upijala na taj način bila je usmjerena ravno prema meni. Pao sam na koljena od slabosti, od pokornosti, osjećaja beskrajne zahvalnosti. Više i nisam prepoznavao njezine obrise, bila je poput blještavog križa koji svu svjetlost Sunca usmjerava prema meni. Onda se ponovno začuo Mozart i ona je brzo ušla u automobil i zapalila prema gradu.

Znao sam da se više nikad nećemo vidjeti. Polako sam, uživajući u samoći, krenuo izvan sela, u maslinike i među stabla kakija. Blagi, ali neumoljivi vjetar uzimao mi je gram po gram tjelesne težine. Kada sam se našao među beračima kakija, kojima su iz šaka ispadali golemi narančasti plodovi, već sam bio samo jedna od bestjelesnih, zračnih struja što miluje i hladi njihova znojna čela.

Nisam očekivala sobu punu svjetla. Ležao je na boku, leđima okrenut vratima. Sjela sam na rub kreveta.

Disao je isprekidano, užurbano.

Nakon toga smirio mu se dah.

Opružila sam se pokraj njega. Gledala sam borbu sjena na stropu. Nisam ih mogla prevesti ni u kakve imaginarne oblike, ostale su bez značenja, nestalo je moje djetinje mašte.

Pokušavala sam onda povezati njihovu naizmjeničnost, njihov puls s njegovim dahom.

Tek onda shvatila sam da mu više ne osjećam dah.

„Pogledaj me, pogledaj me!!!“ viknula sam i okrenula ga na leđa.

„Pogledaj me”, uhvatila sam ga za obraze, „pogledaj me!!!”

Pucerica je naglo otvorila vrata.

„Kaj se dogaja!?”

Ne čekajući da joj odgovorim, brzo je prišla, teatralno kriknula i počela pritiskati njegov prsni koš.

„Hej, hej!” trgnula sam se. „Pustite ga, mrtav je.”

Okrenula se prema meni bijesno.

„Jaz sem Vas poklicala da pomagate!!!”

„Otkud znate da mu sada nije bolje?” rekla sam blago, pomirljivo.

Izašla sam u hodnik, kad ono, pred vratima, čekaju me starci. Svih jedanaest. Na njihovim licima, u njihovom žamoru, nije bilo zahvalnosti, više nevjerica, štoviše bijes! Jer i dalje su u domu, jer – probuđeni su i sada imaju ponovo samo Pucericu i užurbano osoblje bez duše.

„Dobro, dobro!” uzviknula sam ne bih li prekinula taj metež. „E pa moj suprug je umro, ako vas to tješi!”

Utihnuli su. Otvorila sam vrata sobe i pustila ih unutra. Ušla sam i ja za njima i sjela u kut na jedini stolac i ostavila ih da se tiskaju oko njegove postelje. Njihovo mumljanje samo je pojačavalo tišinu, osjetila sam kako mi se suze slivaju niz obraze. Kao da mi je trebala publika da bih zaplakala!

Moje jecanje napokon je omekšalo otupjela staračka srca. Prilazili su mi, jedan po jedan, pružali svoje maljave šake, izjavljivali sućut.

I tako sam, umjesto da oni meni kažu, ja njima govorila: hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala, hvala.

ČIKUNGUNJA

Naravno da ga nije vozio do hrvatske granice. Ostavio ga je kod Parecaga, na autobusnoj stanici. Taj vozač, ni riječ da progovori, vozio je sve od Kopra u tišini; ajde istina, ponedjeljak je, nikome se ne razgovara. Rekao je samo *srećno* i dao mu znak da izađe. Prešao je na drugu stranu ceste i nakon nekoliko koraka našao mjesto gdje je mogao nastaviti sa stopiranjem.

Hrpu izlizanih automobilskih guma zamijetio je tek nakon prvog uboda. Sunce još nije pravo zapeklo, pa gume nisu širile onaj zagušljivi miris koji je toliko volio. Kapi noćasne kiše svjetlucale su na njima. Približio im se s bijesom. Znao je dobro, već prema ubodu, tigrasti komarci i ovdje se kote i s uživanjem tvore malene oblačke.

Neumorni komarci spadali su u svakodnevicu ovdašnjeg života. Još od osamdesetih godina uz uvoz iz Azije stizali su gratis i ovi tigrići koji grizu neprestano, bez obzira na doba dana i bez velikog zujanja. Samo što ih je ovih godina nekako više, previše.

Sunce je obasjavalo baš to mjesto na kojem je stajao. Nakon nekoliko minuta bilo je neizdrživo i morao je okrenuti leđa cesti. Ispred njega bilo je nešto nejake djeteline, a zatim tršćak kroz koji je prolazila staza za rekreativce, vozili se bicikli. Iza su bile *soline*, blatnjava polja soli, močvarni zadah polako se oslobađao kako je dan uzimao maha. Zagledao se u jedan bicikl čiji je okvir pod sunčevim zrakama blještao tako da je to bilo nepodnošljivo. Na trenutak mu se učinilo, okvir se oslobodio kotača i ostao lebdjeti u zraku poput golemog slova.

Okrenuo se prema cesti i ubrzo zaustavio automobil pulske registracije. Ovaj put vozač je bio vrlo pričljiv, ali je nažalost išao samo do Buja. Nije mu želio otkriti kakvog posla ima u Oprtlju; ipak, ispričao mu je ukratko sve o svojoj bolesti i tigrastim komarcima.

Refik je živio svoj umirovljenički život u jednom od blokova na Markovcu, iznad Kopra. Imao je terasu, koju je koristio kao stovarište guma za bicikle. Lijepljenje, krpanje guma bila je njegova penzionerska pasija, radio je to za svoje zadovoljstvo. Da ubije vrijeme, naplaćivao bi tek reda radi, jer Slovenci to vole. Problem bi nastao kada nadođu kiše: sušio bi on i razmještao sve, ali u nekim bi gumama, u tom klupku, voda ostajala mjesecima, na čemu su mu tigrasti komarci zdušno zahvaljivali ostavljajući svoja jajašca, razmnožavajući se nemilice. Ipak, i nakon svega što mu se dogodilo, Refik nije izgubio smisao za šalu: „Pročuje

se tako glas," reče on svome ljubopitljivom vozaču, „o mojoj gostoljubivosti među komarcima, pa se jednog dana pojavi jedan da me nagradi nekim gadnim virusom. Za dva dana već sam lež'o u izolskoj bolnici s temperaturom od 40, glava boli, Sunce ne mogu da vidim, a što je najgore, i što i danas osjećam, valjda će mi to ostati dok ne umrijem, natekli mi zglobovi i boli k'o pas da grize i 'oće otkinut'. *Ni zdravila za čikungunju*, kaže mi zdravnik. Izdrži Refiče, trpi... Eto kako sam prebolio bolest."

Buje su već bile na vidiku, visoko; kao da je to ušutkalo Refika. Vozaču je pogled neprestano padao na njegove nemirne šake, šake majstora: prsti su mu bili iscrtani mrežama crnih linija. Nikako se ti prsti nisu mogli smiriti, lomili su se od praznine, napinjali od nezaposlenosti.

Kao zidar, Refik je radio i po ovom kraju, pogotovo u Grožnjanu. Sada je trebao ići ipak u pravcu Oprtlja, srećom ne baš do njega, nego bliže, do Makovaca. U svakom slučaju, nije više želio stopirati: krenuo je putem koji vodi preko Tribana.

Sunce je obasjavalo svaki njegov korak, uspinjao se rastreseno, ne primjećujući predmete oko sebe. Ponovno je vodio svoju nemuštu raspravu s medicinskim sestrama u Izoli, koje prema starom Refiku nisu pokazale ni trunke respekta. Barem ne onakva kakva je on očekivao. Likovao je sad što je radio baš ono zbog čega se i zakačio s njima; *izogibajte se gibanju na prostem*, uhvatio se za to, dalje nije ni slušao što mu govore: on da se ne giba, pa to je k'o da su mu dali da potpiše vlastitu smrtnu presudu! Bit će da su se i one naljutile na njega jer je na njihovo pitanje *kje vas je pičil komar*, odgovorio s odobrovanjem: „Ma što jes' – jes', jebeno me spičio!"

Stao je nakratko u sjenu jedne oronule kamene kuće, lastavice su međutim bile tako glasne da su mu skroz zaplele misli. *E, kad vas ja spičim...*

Napokon se malo osvrnuo oko sebe, po rubovima ceste ispred njega ocrtavale su se jasne sjene stabala. Na sljepoočnicama su mu izbile prve graške znoja, obrisao ih je dlanom. To ga je podsjetilo da je krenuo po mokraču.

Mokraću žene koju nikada nije vidio, samo se čuo s njom preko telefona. Susjeda mu je Maja – kada joj je uz kavu ispričao svoje patnje i pročitao već poluzgužvanu dijagnozu, jer nije to znao napamet, to *čikungunja*, što je njemu zvučalo skoro kao uvreda – dala broj. Jedva je dočekala, *ne slušaj ti lekare*, bila je njena omiljena uzrečica, uvijek je imala neke čajeve i medove, sad je došla na svoje; ona zna ženu koja ima takvu mokraču, da ne samo da ti se

koža oporavi, nego nema šanse da te komarac više ni pomiriše – a ne smrdiš – dodala je odmah. No Refika je baš toanimalo, kako ne smrdiš, popiša te, a ne smrdiš, kako ti to misliš? Kao prvo, ne popiša te, dobiješ bocu, platiš, pa sam utrljavaš, drugo, to je mokraćak koja je odstojava nekoliko dana, nije to k'o da se sad popišaš! – dobio je žustri odgovor.

Refiku je, međutim, i sada, kad je već bio na putu prema Makovcima, stalno bila ta slika pred očima: on leži, a iznad njega neka mlada žena – piša, mokri na njega. To ga je vuklo, dok se ne oslobodi te slike, dok ne ode po mokraču, neće se smiriti, shvatio je jedne noći. Nekoliko dana trebalo mu je, ipak, dok se nije odlučio. Gdje god da je vidio lijepo žensko čeljade, zamišljao se pod njezinim nogama, obliven mokraćom, ta je slika bila jača od njega, morao je na put. „E vala, prokleta bila” – pozdravi se s Majom, koja mu je tutnula u ruke novac i popis preparata koje je naručila od iste te žene, Blanke.

Već sam bio zaboravio na žene, nervirao se Refik, ostavljajući Triban za svojim leđima. A sad ta mokraćak! Što je više zamišljao taj prizor, Blanka je bila razuzdanija, zauzimala različite položaje i stavljala ga na muke.

Zažmirio je, kao da će time potjerati te slike iz glave, i ubrzao korak. Kad je ponovno bacio pogled na put oko sebe, shvatio je da se nalazi među samim stablima, nigdje čovjeka, kuće. To mu je uvijek padalo teško. Još je više ubrzao hod ne bi li se otrgnuo toj unutarnjoj malaksalosti – ta ne može se sad nakon toliko prevaljenih kilometara vratiti natrag!

Podne je već odzvonilo, glad mu je počela svrdlati po želucu. Nije volio jesti. Dok je bilo svjetla, provodio je vrijeme na terasi među gumama, eventualno bi zapalio cigaretu, sada već ni to. Čak je i vodu izbjegavao piti! Zabrinulo ga je jedino da neće naći Blankinu kuću, rijetko koga je vidio usput, a trebat će mu se raspitati, ljudi valjda znaju za nju, ako ne po mokraći, a ono po travama i čajevima.

Sav je bio ulijepljen od znoja i prašine. Gubio je snagu. Zavukao se iza grmlja, ušao malo među stabla i našao čistinu gdje se mogao opružiti. Hrastove grane iznad njega vijugale su poput gladnih zmija. Oko njega bila je potpuna tišina. Nasmiješio se. Pod stare dane, prevalit ovakav put radi jedne ženskinje! I zbog čega!? Da te popiša.

Napokon je, nakon dva sata ili više, došao do Blanke. Znao je da je to njena kuća: nad vratima se klatila neka vradžbina s perima. Pokucao je. Vrata mu je otvorila djevojčica i brzo nestala u mraku.

U golemoj, praznoj, prilično zamračenoj prostoriji sjedila je žena i nešto čistila, grašak ili

tome slično.

„Vi ste Blanka?” zakašljao se Refik, usta su mu bila skroz suha.

„Trebate vode?” upita ga ona, kao da nije čula pitanje.

„Ne,” zbuni se Refik, „treba mi lijek... mokraću. Maja, moja susjeda, kaže da vi liječite...”

„Aha. Maja. Nešto je naručila i za sebe?”

„Da, evo, tu je ceduljica.”

Blanka se polako približila prozoru da bi mogla pročitati poruku. Bila je to žena u godinama: oštih crta lica, kose vezane u rep, blijeda, svijetlih vlasi.

Otišla je u nusprostoriju – malena je potrčala za njom – i ostavila Refika samog. Bilo mu je neugodno: skrivečki se, *naskrivaj* – kako bi to rekli u Kopru, osvrtao oko sebe. U prostoriji nije bilo ničega osim drvenog stola, nekoliko stolica i starog šporeta na drva. Jedino na zidu, golemi crtež, kao neka šahovska ploča, samo s mnoštvom ukrasa. Najviše ga je čudilo što u kući nije bilo lampe, osjetio se miris svijeća, kao u crkvi. Blanka se, držeći djevojčicu za ruku, pojavi s nekim teglicama.

„Evo, to je za Maju, 150 kuna.”

Refik joj plati.

„A Vi, znači, trebate moju mokraću.”

„Da...” nekako izgovori Refik, posramljen.

„Hoćete je piti ili Vam treba za masažu?”

„Piti!? Sačuvaj Bože! Ma Maja mi je...”

„Što se čudite!?” Blanku je izgleda naljutilo njegovo sablažnjavanje. „Najbolje je piti mokraću, ako možete. I to vlastitu, to Vam je *Šivambu Šastra*, ako niste čuli.”

„Slušajte Vi, nemojte da vređate. Meni je Maja rekla zbog komaraca. Mislim, da Vi pišate tako da to liječi.”

„Ne razumijem.”

„Ne razumijem ni ja.”

„Što Vam se dogodilo? Bili ste bolesni?”

„Evo čitajte, to je neka bolest od komaraca, ko ova Vaša Šastra, što li.”

Blanka uzme papir, ali umjesto da čita, zagleda se u njega.

„Hoćete da ja Vas sada izbacim iz kuće!?”

„Ma ostavi me se, ženo božja. Ja sam ti rekao što imam!”

Blanka ga je i dalje samo gledala. Onda je napokon pročitala dijagnozu. Djevojčica je gledala u Refika, kao da ga provocira. A onda su ponovno obje nestale u drugoj prostoriji.

Refik je osluškivao, ali nakon jeke njihovih koraka koja je dolazila iz sve veće daljine nije čuo ništa. Zagledao se u crtež. Pogled mu se uhvatio jedne linije i počeo da je prati; bilo je zanimljivo, čudilo ga je što se linija ne prekida, a krivuda i tamo i 'vamo. Da se nije iznervirao zbog Blanke, vjerojatno bi se još dugo igrao s tim. A ovako mu se nije dalo. Kroz prozor, vidio ih je kako se napokon približavaju.

„Evo”, reče Blanka i pruži mu staklenu bocu s etiketom Jamnice. Na njoj je samo pisao datum. „To je mokraća stara pet dana, trebalo bi da Vam pomogne.”

„Koliko sam dužan?”

„Ništa, samo sad idite.”

Refik se iznenađeno trgne. Maji je toliko naplatila, a njemu ništa? Bude mu žao što je ispao tako nekulturan.

„A ti ovdje živiš sama?”

„Šta je? Da nećeš ti da me ženiš?”

Refik shvati da tu neće biti razgovora.

„Dobro, hvala. Idem onda ja. Hvala.”

Blanka i djevojčica ga propuste do vrata bez riječi. Refik se ipak okrene još jednom.

„Izvini... ovo na zidu... to si ti crtala? Što to predstavlja?”

„To je mandala, što ima da ti objašnjavam!?”

„Dobro, dobro. Doviđenja.”

„Doviđenja.”

Refik brzo izađe iz dvorišta, bilo mu je muka od svega i htio se što prije udaljiti. Nije se više ni osvrnuo.

* * *

Nakon jednog sata, shvati da je napravio glupost, mrak je već pao. Trebao ju je zamoliti za prenoćište. A onda se i sam strese od te pomisli. Produži korak.

Ali nije mogao daleko. Stare kosti! Stao je nemoćno, s tom bocom u ruci. Oko njega nije bilo ni žive duše, samo stabla bagrema. Na nekom od njih još je bilo cvata, udahne im miris punim plućima.

Odlučio je zalegnuti u jarak ispod stabala nedaleko od ceste. Ovdje jedva da prolaze automobili, neće biti problema. Sklupčao se, puhnuo u bradu nekoliko puta i ubrzo zaspao.

Probudio se usred noći zbog zujanja. Komarci! Srećom, pomisli u isti mah – ovdje barem nema onih tigrastih prokletnika. Udari se nekoliko puta po obrazima, gležnjevima. Onda se tek sjeti, pa ima Blankinu mokraću ovdje, pa zbog toga ju je kupio.

Otvori oprezno, s gađenjem. Prvo pomiriše. Vraga to ne smrdi, matere joj. Ipak utrlja polako u kožu, gdje god je bio otkriven i gdje god ga je svrbjelo. Već ga je sam taj postupak smirio, a još i hladna tekućina, je li.

Djeluje, morao je priznati sebi dok je blaženo tonuo u san, držeći bocu u rukama kao neku djevojku.

Probudio ga je, još jednom, cvrkut lastavica u cik zore. Ovoga puta, bio je strašno žedan.

O, NE SPAVAJ, PRIJATELJICE MOJA

M1

Već sam zaboravio kako mi je bilo prvi dan. Nakon ekspresne obuke – jer nije to bila nikakva mudrost – sjeo sam, sjedio sam, satima sam buljio u ekrane. Dakle, moja nadležnost bile su nadzorne kamere; one su radile za mene i moje je bilo pratiti, uloviti i prijaviti jebenoj šefici svakog božjeg penzionera koji, recimo, krade paštetu.

A tko im je kriv kad su digli Mercator na nekoliko koraka od *doma upokojencev*, u bloku gdje i ovako sve vrvi od napuštenih staraca. Ljubljančani s jačim novcem kupovali su stanove po ovim zgradama građenim osamdesetih, čak sedamdesetih godina, i ostavljali svoje starce da iz dana u dan gledaju more, koparsku luku i brodove, kontejneraše, kako se pune, odnosno uglavnom prazne; kako se prazne kao i oni sami – sve stariji i usamljeniji – kao i njihov pogled, njihove uspomene, i, prije svega, kao njihovi novčanici. Valjda je to taj starački strah od praznog novčanika! Vidiš ih, fantastično su odjeveni, ej, kao carevi hiphopa, samo nedostaju zlatni lanci oko vrata – a krađu. Krađu: riblje konzerve, paštete, pivo, čips... Krađu mirise, losione, šampone, dezodoranse. Krađu sve!

I tko sam ja da to sprečavam!? Ja se radije zabavljam s *mularijom*, svrate do nas kad se vraćaju kući iz škole. Ulijećem među njih – uvijek su u grupi – i razbijam ih. Rade gluposti, razmažena derišta, krađu ženske gaćice, igračke, čokoladu, kolu, najviše pivo (čak i bezalkoholno!); cure krađu šminku, slatkiše, brlju. One su zrelije i opasnije, imaju kandže. No barem na tren budem junak među svojim tetama; kad se sav izgreban pojavim s *puncama* na blagajni. Uh, to je kao da ih bacam u kavez s gladnim lavicama; padaju teške riječi, kao da su im to kćeri, dođe i do potezanja, skoro pa hrvanja. Bude mi poslije žao. Ali sila je sila.

S1

Možda bih ga i dalje ignorirala da me jedne večeri među policama nije oslovio: *Gospodična Sara!* – izustio je to nježno, toplo, kao da smo stari prijatelji. Kao da mu ni na pamet ne pada da me nervira to što mi dašće za vrat, što mi slinavo bulji u sise. Od prvog dana kako radim! Onda sam se i ja na blagajni raspitala o njemu.

Neža, koja ima najdulji staž, kaže da je starčić odavno dio inventara. Sve ga zovu *gospod*

Gregorčič i uvijek je u odijelu, kao da izlazi u kazalište, a ne u market. Ne živi u domu, nego tu u bloku. Neke tvrde da je profesor, a Neža kaže da je glazbenik, svirao je klarinet u simfonijskom orkestru, u Ljubljani. I još je zlobno dodala: imao je fine manire, dok ti nisi došla! Babuskara.

Ustvari, gospod *Gregorčič* nervirao je sve, usprkos svojoj dostojanstvenosti. Svake večeri, točno u minutu, u 18.00, eto njega na vratima, užurbano pozdravlja i juri na kraj trgovine, po svoj kruh. Naime, otkako je netko u upravi Mercatora smislio da se cijena kruha prepolovi jedan sat prije zatvaranja trgovine, gospod *Gregorčič* u nekoliko dana razvio je strategiju za osvajanje kruha, koji bi inače planuo čim bismo ušli u posljednji radni sat. Počeo je dolaziti dva sata prije!

Njegova strategija sastojala se u sljedećem: dolazio bi, dakle, točno u 18.00, stavio u kolica kruh po svojoj želji (obično je to bio kukuruzni), a onda bi ta kolica stavio u stranu, čak bi ponekad i izašao van, popuštao cigaretudvije, i vratio se po kruh „u pravo vrijeme”. Neka Tjaša, koja je vrlo kratko radila ovdje još prije moga dolaska, jedina mu je pružala otpor: kruh bi vratila na pult, kolica na mjesto, svađala se s njim, prijetila mu policijom! Druge za svađu nisu imale živaca.

Tako je to bilo, kažu, dok se nisam pojavila ja, odnosno dok me spomenuti *gospod* nije primijetio među policama. Odonda uopće nije izlazio van; cijeli sat motao se po trgovini, kao razgleda proizvode, a ustvari pratio je svaki moj pokret i slijedio me u stopu.

I slinio.

M2

No da, stvarno je bilo dosadno. Dok se nije pojavila Sara. Radio sam već mjesecima i buljio u prazno. Ekrani su mi isprali mozak, toliko da je u prvi mah nisam ni primijetio. Magla vani, magla u glavi, omaglica!

A onda je izronila ona. Ne sjećam se čak ni što me je kod nje prvo privuklo. Vjerojatno jedan od njezinih plesnih pokreta; jedan od onih koji mi je signalizirao da ona nije prava, samo glumi prodavačicu, glumi i uživa u tome.

Jer nije tu bilo nikakvog uživanja dok se ona nije pojavila. Da je slika na monitorima imala tona možda bih guštao u konverzaciji blagajnica i kupaca; kao da je dobar dio kupaca

dolazio k nama baš zbog razgovorljivosti naših blagajnica, kao da svatko u redu čeka porciju *klepeta*. Ipak, kad malo bolje razmislim, ne bih to mijenjao za svoju tišinu.

I, eto, imao sam Saru. Što sam je više pratio, uočljivija mi je bila njezina gluma, počeo sam se čak i smijati, kao da gledam neku *humorističnu nadaljevanku*! S vremenom – ili možda u svemu tome uopće nije bilo stupnjevanja? Da, poštenije je reći, sve se dogodilo u trenutku, odmah me je dobila – fiksirao sam se, zalijepio za svaki njezin pokret.

Recimo, način na koji je raspoređivala vrećice s brašnom. Nikad nije bila posebna gužva, a pogotovo ne u popodnevnoj smjeni, kad nam se radno vrijeme preklapalo. Pratio sam njezine pokrete i shvatio da ona satima, doslovno satima, opipava te papirnate, nabijene vrećice. Poseban užitak bio joj je oslobađati mjesto za još jednu vrećicu brašna na i ovako prenatrpanim policama. Raspoređivala ih je, oprezno stiskala, ravnala, prelazila po njima jagodicama prstiju, kao da skida bijeli prah s etiketa. I na kraju bi se, podbočena, beskrajno divila svojem umjetničkom djelu, kimala glavom.

Glavnu ulogu u svemu tome imali su ti njezini začuđujuće duguljasti, fini, lomni, krhki prsti. Kao da je svojim pritiskom mijenjala oblik proizvodima; njezin rad bio je rad kiparice, ma i više od toga, vile, božice! Ona je općinjavala, imala je čarobne moći. I dobivala me, dobila.

S2

Nelagoda je rasla s vremenom, a ja nisam znala kako je se otresti. Kako *ga* se otresti. Gospod Gregorčič ostajao je sada u trgovini od šest navečer do samog zatvaranja, no samo ako sam ja bila u smjeni. Inače je, kažu, sve bilo po starom. A od šest navečer, kao slučajno, eto ga među mojim policama. Činilo mi se, gdje god da se okrenem, naići ću na njegov pogled.

To je bilo kao neko milovanje na daljinu; priznajem, slinjenje je prejaka riječ. Ali nije mi to trebalo ni na daljinu, ni izbliza.

I čudno, vjerojatno je to ta „stara škola“, kako kaže Neža: *fini maniri* – nikada me nije zapričavao. Samo me je nekoliko puta pozvao k sebi s tim pederski nježnim: *gospodična Sara*. Bilo je to više kao uzdah, obično ništa ne bi ni rekao nakon toga. Nije davio kao onaj kreten, koji uvijek traži da mu izvažem banane ili krastavce. I traži baš mene, iako taj dio trgovine ne spada u moja zaduženja. Ili, još klasičnija fora, bedak koji traži da mu dohvatim

nešto s najviše police. No za to sam brzo našla rješenje. Pozvala sam Sonju koja je bila za glavu viša od mene – a uz to i dvostruko teža! – prezrivo je bacila pogled na „mališana” i bez riječi ispunila želju našeg kupca. Nije rekao ni hvala!

Ali gospod Gregorčič bio je nešto drugo. Gospod Davež. Gospod Sveprisutni. Dogodilo mu se jednom čak i da zaboravi kolica s kruhom zbog mene. Blagajnice su likovale od veselja, a ja sam im na odlasku kući umjesto pozdrava pokazala rogove. Daj odjebite.

Jednom sam potrčala za njim kad je već bio izašao iz trgovine – našla sam njegovo nalivpero kraj jedne stalaže – ali on je, kada me je vidio kako trčim prema njemu, naglo ubrzao korak, zatim potrčao, počeo bježati! Od smijeha sam izgubila dah! Ali rodila se ideja!!! Treba mu utjerati strah u kosti.

M3

Recimo njezina kosa. Nikad frizirana, nikad frizura. Kao da živi svoj život. Zbog položaja kamera često sam samo gledao u njezino tjeme. Promatrao bih je kako zabacuje kosu, kako joj se prsti gube u njoj. Kao da je na glavi imala neukrotivog stvora. Ako joj je na početku radnog vremena kosa bila vezana u rep, do kraja ju je obavezno raspustila.

Nervoza? Ne znam, ali to mi se sviđalo, jako sviđalo.

Praznik za oči, kada sam joj mogao vidjeti cijelu figuru. Njezine pokrete nisam mogao usporediti s ničim što sam do sada vidio. Ustvari, trenutak inspiracije, zapisao sam čak i datum kada mi je to palo na pamet, ona *kao da je pod vodom*. Zapisao sam: *Ona je u Mercatoru kao u akvariju*. I to je to, kretala se kao da nema težine. Pokreti su joj bili nezemaljski, lebdjela je u mekoći svojih pokreta, svojih dodira.

Bio sam opsjednut i načinom na koji nadima grudi, iako sam istovremeno morao priznati sebi da je to već samo moja projekcija. Fokusiranost na to nije bila bez posljedica: zaboljeli bi me očni živci, zvjezdana eksplozija! Ili naprosto, beskonačno, neutaživo gutanje. Nešto slično onome što je, po svemu sudeći, navodilo i onog smiješnog starca da je prati u korak, od police do police.

S3

Gospod Gregorčič me proganjao a meni je toga bilo dosta – morala sam ga zastrašiti. Gadilo mi se od samog početka, ali nakon nekoliko tjedana on je to proganjanje već pretvorio u ritual. Upravo sam bila sahranila majku za koju sam godinama skrbila i znala sam dobro što su starački rituali. Nisam ja Isus Krist i ne pretvaram svoju krv u vino. Da bi on imao što piti uz kruh. Kruh u pola cijene i besplatno skidanje prodavačice pogledom. Dosadilo mi je bilo i to moje gundanje u bradu – trebalo je zastrašiti starca.

Kratko vrijeme palilo je skrivanje među policama. Mijenjala sam hitro položaj među policama, redovima artikala, zadržavala se u mrtvom kutu. Ha, i jedva sam se suzdržavala da ne prasnem od smijeha u trenutku kada bi nam se pogledi nakon dužeg vremena susreli: krajnja unezvijerenost, panika!!! Pa da, kao da sam u zemlju propala! Zadovoljio bi se samo kratkim, postiđenim pogledom, uzdahom. Da, rekao bi: *gospodična Sara*. Poput vapaja za slamčicom spasa.

M4

Nisam ga isprva ni primijetio, gospoda Gregorčiča. Previše sam bio zaokupljen Sarom. Onda sam ga jednog dana slučajno uhvatio kako, nakon što bi ona sredila policu, zastaje na istom mjestu i prelazi rukama artikle, dodiruje proizvode kao da je oponaša. To je bilo baš majmunski. Gospod Gregorčič nije prije radio takve stvari, sjećam se kako je ponekad naprosto samo stajao u uglu trgovine, nepomičan poput reklame kupca u prirodnoj veličini. Nekoliko puta sam se preplašio kada bih ga tako ukočenog spazio na ekranu; izgledalo je kao da je oduvijek tamo i kao da će i ostati kad se ugase sva svjetla.

Gospod Gregorčič i Sara, zajedno među policama, bili su ustvari poput dobro uhodanog para; para sitnih lopova, naravno. Ovako sam sebi vrtio taj film: *Mlada kriminalka nakratko se zapošljava u marketu i tako prerušena obilježava proizvode pogodne za krađu. Njen partner, u odijelu finog gospodina, memorira, možda čak potajno popisuje proizvode koje je njegova partnerica označila. Ili ne, još bolje: Mlada kriminalka iza vrećica s brašnom stavlja vrijedne, skupocjene proizvode malih dimenzija; stari gospodin samo ide za njom i neopazice ih trpa pod sako, u hlače!*

No, ništa od toga. Sari je očigledno bio dosadan, pa se počela skrivati od njega. Nisam ni slutio da je gospod Gregorčič tako osjetljiv. Gledao bih ga kako slomljeno stoji, držeći se za

policu kao da će se srušiti; sve to nakon bezuspješne potrage za njom. A Sara bi skočila malo tamo, malo onamo; samo sam ja mogao pratiti njezine akrobacije.

S4

Do nove ideje doveo me puki slučaj. Dok je u Ljubljani usred zime sjalo blještavo sunce, nas je u Kopru tjednima gušila gusta magla, kao da je na grad istovareno bezbroj kontejnera vate. Vukla sam se tog dana bezvoljno prema marketu, kada se iznenada preda mnom stvorio gospod Gregorčič. Nije me primijetio, bio je zaokupljen svojim mislima. Naglo sam mu se približila i unijela u lice: *Bu!* Haha, srce mu je stalo! Kakav pogled! A ja sam samo nastavila dalje.

Te večeri nije ga bilo u trgovini. Ni sljedeće. Treće se pojavio, ali nije me ni pogledao. Četvrte me počeo proganjati još većom žestinom, kao da mi se želi osvetiti. Bilo je to poput nekog divljeg plesa, stalno je bio uz mene, usprkos svoj mojoj nabačenoj ravnodušnosti. Pred kraj sam se kupala u znoju. Kad je napokon otišao sa svojim kruhom na blagajnu, krenula sam bijesno za njim. Curama sam rekla da moram hitro otići, nabacila sam kaput na ramena i izašla.

Bio je već nestao u magli. Ulična rasvjeta nemoćno je rasipala svjetlost. Na mjestu gdje se dio ceste odvaja prema brijegu, spazila sam njegovu siluetu. Krenuo je uzbrdo, kao što sam i očekivala.

Ubrzo sam mu se našla za leđima. Iako sam bila na samo dva-tri koraka od njega, nije me zamijetio. Bešumno smo se kretali, toliko je sve bilo ušuškano pramenovima magle.

Skrenuli smo i spustili se nekoliko stepenica prema ulazu u omanju višekatnicu. Upalilo se automatsko svjetlo i ja sam stala pokraj starca dok je on drhtavom rukom pokušavao ugurati ključ u bravu.

„Znači, tu živite, gospod Gregorčič”, rekla sam, možda malo preglasno.

Odskočio je i pribio se uz staklo na vratima, kao da sam ga udarila.

„Što, što... što želite od mene!?”

Nasmijala sam se.

„Pa ništa. Pozovite me na čaj, piće, kada sam već ovdje.”

„Dobro, dobro, hoću...” rekao je kao da sam mu prišla s revolverom i naredila mu da me vodi do svog trezora!

Hodnik je bio pun svjetla, krenuli smo stubište sve do trećeg kata. Sad sam ga napokon mogla čuti, ne samo teške korake, nego i njegov dah, nezdravo piskutav i hrapav.

U stanu je vladala polutama. Dva abažura u dnevnoj sobi, škiljavo svjetlo u predsoblju.

„Izvolite, smjestite se, idem nam staviti čaj. Divlja trešnja – može?”

„Ako je divlja, može!” – odgovorila sam mu podrugljivo. Nisam sjela, odmah sam se bacila na „premetačinu”, dakako, pogledom.

Soba je bila zatrpana antikvarnim stvarima, knjigama, gramofonskim pločama – gomilom gramofonskih ploča!!! – tapiserijama, štoviše ćilimima, kao da smo u Sarajevu, a ne u Kopru. Na zidovima, međutim, bile su uramljene crnobijele fotografije ljubljanskih trgova, ulica, prolaznika, fotografije iz nekih davnih vremena. Iz svega je izbijao miris duhana.

Gospod Gregorčič donio je sa sobom čaj čiji je opojni miris odmah zavladao prostorijom.

„Divno,” rekla sam, „odsad ću piti samo čaj od divlje trešnje! To ste kupili u našoj trgovini?”

„Tako je, vi ste ga svojom rukom stavili na policu.”

Pili smo čaj u tišini, gospod Gregorčič se malo opustio. Izula sam papuče koje mi je dao i sklupčala se u fotelji. Više mu se nisam htjela osvetiti. Odjednom, shvatila sam da sam usamljena barem koliko i on, trebalo mi je topline, malo pažnje. Izgleda da su ga moji pokreti iznova uzbudili jer je odmah ustao, tražeći pogledom što bi mi mogao pokazati.

„Koliko gramofonskih ploča!” preduhitрила sam ga, da probijem led. „To je samo klasika, je li tako?”

„Samo klasika, ne kupujem CD-e”, rekao je kao da klasika i postoji samo na pločama, kao da je sve što je na CD-ima niže vrijednosti.

Ustala sam i približila se jednom neobičnom paru fotografija na zidu ispred mene, koji mi je tek u tom trenutku privukao pogled. Zapravo, samo jedno je bila fotografija, a drugo uokvireni rukopis, starinskim slovima otisnuta pjesma.

O, nie śpij druhu nocy tej

I tako dalje.

„To je na češkom?”

„Ne, to je poljski. Prijevod na poljski s arapskog, zapravo. Jedna Rumijeva pjesma.”

„Rumi?” nasmijala sam se, zvučalo je kao ime nekog sladoleda.

„Arapski mistik i pjesnik. To je ustvari iz treće simfonije Szymanowskog: *Pieśń o nocy*. Čekajte, pustit ću vam ploču!” Začas ju je imao u rukama, točno je znao gdje se nalazi u toj golemoj kolekciji. Izvukao je vinil, a meni prepustio tamnoplavi omot. Na njemu je bio nekakav starinski crtež s dva arapska glazbenika na planini, u šumi, najzanimljiviji je međutim bio konj koji se propinjao na rubu, dugog povijenog vrata i malene glave zabačene unatrag, uznositi poput kakvog pauna. Iznad njega, na nebu, bili su maleni oblaci slični uvojcima ženske kose.

„Antal Doráti,” reče mi sa sjajem u očima, „Bartókov dirigent i učenik. A Bartók je najveći skladatelj XX. stoljeća! Ova Dorátijeva snimka spada među njegove posljednje! Pred kraj života dirigirao je simfonijskim orkestrom u Detroitu.”

„Detroit!?” rekla sam glasno.

Potvrdno mi je Kimnuo glavom, kao da sam s tim pitanjem pokazala da dijelimo isto oduševljenje.

Derrick May. Genijalni crni DJ iz Detroita. On je kužio Kraftwerk. Kada sam se nakon mature furala da ću postati *didžejica* – i odlazila svaki vikend u Ljubljano – svaki svoj *session* započinjala sam s Mayevim *Strings of the Strings of Life*, a završavala s njegovim *The End*.

Dok sam se ja s nostalgijom prisjećala detroitskog techna, starac se ušuškao u svoje deke i prepustio muzici s gramofona. Detroiti orkestar polako je svirao potmule, čak prijeteće tonove. A onda se oglasi očajnički muški glas, isprve sam prepoznala stihove: *O, nie śpij druhu nocy tej!* Poput jeke, tom su se glasu pridružili ženski glasovi: tužna pratnja.

Glazba je postajala sve bučnija i najednom sam se osjetila jako uznemirena; zamolila sam Gregorčiča da prekine s tim.

Poslušno je ustao i skinuo gramofonsku iglu s ploče. Još se vrtjela kada me pozvao da

pogledam fotografiju na zidu.

„Ovo je on, Szymanowski.”

Pogledala sam tu crno-bijelu fotografiju. „Djevojka pokraj njega – to mu je kći?”

„Ha, ha,” zagrcnuo se od smijeha, „to je plesač, nije mu kći, to je mladić.” Da me nije upozorio, nikada ne bih pomislila da su obje prilike na fotografiji muškarci. Szymanowski je sjedio – pravi gospodin, smoking, crna leptir mašna pod bradom – koščata, ozbiljna lica, krupnih obrva i ponosnog pogleda. Pokraj njega, s rukom na skladateljevom ramenu, stajao je našminkani mladić, odjeven u kostim. Njegova valovita, kratka frizura, podsjećala me na modu tridesetih. Žensku modu, dakako.

„Ne čini li vam se,” upitala sam gospoda Gregorčiča gledajući tragove šminke na mladićevom licu, „kako ovaj dečko sprema neko zlo?”

Gospod Gregorčič se zagledao u mene, umjesto u fotografiju.

„Ne,” glas mu je blago zadrhtao, „nikada mi to nije palo na pamet.” Vratili smo se u fotelje. Toplina, mekoća sjenovitih kutaka starčeve sobe polako me uspavljivala. Popila sam još jednu šalicu čaja od divlje trešnje slušajući šutke starčevu priču. Govorio je o Szymanowskom i svemu oko njega, o njegovim putovanjima po egzotičnim zemljama, o njegovoj avangardnoj, aristokratskoj glazbi, glazbi koja je, kaže, istovremeno i divlja i ritualna, poput nekog noćnog obreda. Nakon toga, iznenada je počeo pričati o mojoj gracioznosti i ljepoti, istovremeno me nekoliko puta moleći za oprost, zbog, kako reče, njegove „preuzetnosti”.

Sve mi je to, kao da mi je nešto stavio u čaj, već zvučalo kao udaljena jeka, toplina mi se širila oko srca, spavalo mi se. Zamolila sam ga posljednjim djelićem snage za prenoćište, nisam ovakva mogla na bus, u svoju praznu garsonijericu.

Bez riječi, poveo me u spavaću sobu. Postelja je bila uredno namještena. Poželio mi je laku noć, zatvorio vrata.

Odmah sam utonula u san. Ne zadugo. Neobično svjesna toga da sve to samo sanjam, uspravila sam se u krevetu. Iznad postelje lebdjela je nekakva izmaglica, para ili čak dim intenzivnog mirisa. Začudilo me je što sam u krevetu gola, dobro sam se sjećala da sam se pod pokrivač zavukla odjevena. Istovremeno shvatih da me netko motri iz kuta te brzo podigoh pokrivač iznad grudi. Crvene kože, premazano bojama, pojavilo se lice mladića.

Počeo je divlje plesati oko postelje, s jednog kraja sobe na drugi, čvrsti kurac udarao mu je o trbuh kao o bubanj. Vikala sam dosta, dosta, ali on nije prestajao – njegovo se lice neprestano mijenjalo, kao da stavlja i skida maske: gospod Gregorčič, Szymanowski, plesač s fotografije. Iz sve snage sam zaurlala i napokon se probudila.

Bila sam mokra od znoja. Zaspala sam potpuno odjevena i još pokrivena s dva pokrivača. I taj san. Užas. Otišla sam do kupaonice ne bih li se osvježila.

U povratku, bacila sam pogled na fotelje u dnevnoj sobi. Svitalo je. Zapljusnula me ledena zračna struja. Na jednom od ćilima bijelilo se starčevo tijelo. Shvatila sam tek tada da su prozori širom otvoreni, usred ove zime! Ušla sam da vidim što je to s njime.

Ležao je potpuno nag, ukočen i pepeljasto modar. Kleknula sam, pala pokraj njega. Prešla sam dlanom preko njegova lica, pomilovala ga po prsima. Bio je mrtav.

Skutрила sam se na podu i jecala. Pritiskao me neizmjerно težak osjećaj krivnje.

Kad mi je hladnoća postala neizdrživa, zatvorila sam prozore.

M5

Dan prije nego što sam joj konačno prišao, primijetio sam kako već nekoliko dana nema gospoda Gregorčiča.

Sara je bila nekako čudna – kao drogirana – stajala je tamo među policama i, prosto rečeno, zabušavala. Činilo mi se da će zaspати stojeći, gubila je ravnotežu, jedva se držala na nogama. Nisam mogao preusmjeriti pozornost ni na što drugo, brinuo sam se da će se srušiti.

A bio je lijep, sunčan dan, prvi pravi proljetni, i radili smo oboje u prijepodneвноj smjeni, što se zaista rijetko kad događalo. Shvatio sam to kao znak: morao sam k njoj.

S5

Bio je tako kratak, taj bljesak nade. Stajala sam, ono, *bezveze*, među policama – vrteći u glavi još jednom razgovor sa šeficom u kojem joj konačno priopćavam kako dajem otkaz – i

možda čak i zadrijemala od umora, kad sam ponovno osjetila na svojim grudima onaj pogled, ono milovanje, razodijevanje.

Ponadala sam se da je to moj dragi starac, kao da svojim očima nisam vidjela kako gospoda Gregorčiča polažu u grob. Ono jutro – kada sam napokon došla k sebi – pozvala sam hitnu pomoć, iako je sve bilo jasno. Jedino što nitko nije shvaćao tko sam ja. Ipak, došli smo nekako do njegovog sina Matjaža koji je živio u Trstu. Jdna zamjena gospodu Gregorčiču, činilo se da njegovoj nametljivosti nema kraja, svakodnevno nekoliko SMS-ova, usred noći, rano ujutro: ah ljubav, o ljubav.

„Sara, je li ti slabo?” prišao mi je sad umjesto mog starca onaj mladić zadužen za kamere. „Izgledaš kao da ćeš se srušiti, da ti donesem neko piće da te razbudi?” *Za početak, skini taj slinavi pogled s mene*, pomislila sam.

Pogledala sam ga malo bolje, bio je zaista uzrujan, čak crven u obrazima, kao od stida. To me omekšalo, ta njegova pažnja. Uzela sam ga za ruku i povukla za sobom; bilo je lako izvući ga iz marketa, nije pružao otpor.

Hodali smo sve do *doma upokojencev*, i dalje, do betonske platforme obližnjeg parkirališta s koje je pucao pogled na luku. Sunce je sjalo zasljepljujuće, zrake su se odbijale od šoferšajbi i raspršivale široko po praznom prostoru. U jednom kutu, kao da im je tamo neka vrsta osmatračnice, bili su školarci s plastičnim bocama pjenušave žute i crvene tekućine. Kada smo im se približili, zašutjeli su kao da nas se boje.

„Živijo!” rekao im je moj kolega nasmiješeno. „Neću vam ništa... Nadam ste da ste barem jedan od tih sokova pokazali na blagajni!”

Umjesto odgovora, svi su se samo nasmijali, kao nevinašca. Htjeli smo se smjestiti malo dalje od njih, kad nam je jedan klipan, kao neki vođa, prišao i pomalo drsko pitao za cigarete. Srećom imala sam u kutiji nekoliko, dvije sam zadržala za nas, ostalo sam mu dala. Svi smo sada pušili, moj mladić, školarci i ja.

„Kako se ti uopće zoveš?” upitala sam ga.

„Matjaž.”

„O ne,” nisam se mogla suzdržati, „još jedan Matjaž!!!”

„U čemu je problem?” pitao me zbunjeno, s onim njegovim stidljivim rumenilom u obrazima.

Onda sam mu ispričala sve o gospodu Gregorčiču, o onoj noći. Sve što se moglo ispričati; čak sam mu opisala i da sam kod Gregorčiča sanjala kako naga u krevetu gledam nekog golog divljaka kako pleše oko postelje. Onda ono jutro, ledeno bjelasanje starčeva tijela. Krenule su mi suze.

Zagrlio me. Milovao me po kosi. Zatvorila sam oči i ponovno klečala kraj starčeva tijela, nemoćna da išta promijenim, da išta razumijem.

Poljubio me iznad uha. Došla sam k sebi, blago se oslobodila njegova zagrljaja. Nasmijala sam se i objasnila mu kakav gnjavator je taj Gregorčičev sin Matjaž, o ljubav, ah ljubav.

U luku je upravo ulazio jedan golemi kontejneraš, i mi smo mu poklonili svu našu pažnju. U susret su mu krenula dva narančasta lučka remorkera; izgledali su kao dvije zlatne ribice koje pokušavaju zabaviti sumornog kita.

Upozorila sam Matjaža na ime broda, na krasna cifrasta slova. Zamolila sam ga da ih dobro zapamti, da mi obeća kako će na mojoj nadgrobnoj ploči umjesto mojega imena biti urezana samo ta besmislena egzotika.

M6

Zurio sam u slova, ime broda, natpis na Sarinoj nadgrobnoj ploči, bila su tako daleko i uostalom, prvi put sam vidio tako nešto u životu.

No, u tom ludilu, revno sam otrčao do školaraca i zamolio ih za kemijsku, crtao sam po dlanu, nešto kao:

pa:

i slično:

Kad sam se okrenuo, Sare već nije bilo, ni traga. Školarci su se prigušeno smijuljili, a ja sam zapalio kući – trebalo je zaboraviti taj dan.

Na ulazu u stan, sreo sam Zokija, susjeda koga smo svi zvali Zombi jer je cijele noći radio za kompjuterom; pržio nam igrice i filmove, između ostalog. Pokušao sam ga zaobići, ciao, ciao, i to, ali uhvatio me za zapešće i obrnuo dlan:

„Vau,” rekao je, „tajlandska slova, otkud ti to.”

Iznenaden sam bio njegovim znanjem, ali opet, mislio sam da griješi, tajlandski brod u koparskoj luci?

„Imaš pravo,” rekao je, „netko te izradio za taj tajlandski brod, hahaha! Tajlandski brod u Kopru! Mislim, u Kopru je moguće sve, ali što je previše, previše je.”

„Dođi ipak da ti pokažem”, ugurao me Zombi u svoj stan, bez pitanja. Svuda je vladao mrak, svakome u bloku dobro znan. Prošli smo sobu s tri skrpana kompjutera, svaki je skidao svoje i osvjetljavao nam put.

Ušli smo u neku vrstu spremišta, nisam vidio ništa, čekao sam da se Zombi pojavi iz mraka. Odveo me pred jedan kompjuter i pokazao mi loše isprintan omot za nekakav film. Sličnost slova bila je očigledna. Ponovio mi je nekoliko puta ime redatelja, ali nisam ga mogao razumjeti; tek kada sam došao kući i ubacio DVD u laptop, pročitao sam: „Apichatpong Weerasethakul”.

Film je imao engleske titlove i zvao se: *Blissfully Yours*. Bio sam skeptičan kada sam vidio da film traje više od dva sata, ali sam bez obzira na umor stavio slušalice na uši i odlučio gledati, kao da je to neka moja dužnost prema Sari.

Zaspao sam nakon dvadesetak minuta. Film je nadmašio sve moje pojmove o dosadi. Međutim, sad je ispred mene bio pornić, provjerio sam kompjuter, ništa se nije probilo s interneta, isti film samo druga radnja, mnogo zanimljivija. Pokraj rijeke, u travi, jedan par

neumorno je vodio ljubav, ono baš *zares*. Kad se to napokon završilo, opet se ništa nije događalo, jedino puno sunca, odsjaji na vodi. Pritiskao sam forward i nabasao još jedino na scenu gdje žena miluje kurac mladiću koji usprkos svemu mirno spava u travi na obali rijeke. Bila je to jako lijepa scena, tako normalna stvar, nježnost koju bi svatko volio vidjeti u filmu. Tek poslije sam se trgao, već u krevetu, u polusnu – čovječe, kakav film.

Odlučio sam ga pokloniti Sari. Spržio sam ga i prepisao polako sva ona slova s omota na DVD. Ipak je taj film, sve to skupa, bilo upravo ono što sam joj htio poručiti.

Međutim, na poslu je sutra nije bilo. Nikada je više nisam vidio.

SVEMIRSKA NEVJESTA 1, 2, 3

PRIJE SVITANJA, 9. 8. 2014.

Noćne more, sada već redovito poslije ponoći, u tri. Provjeravam vrijeme na mobitelu; prvih nekoliko sekundi uživam do bola u njegovom blještavilu.

Capo je prošli mjesec napokon počeo slati „svemirske nevjeste“, kandidatkinje za moju Mirabelle, junakinju mogega djetinjstva. Ni izbliza nisu zadovoljavale. Jedina je korist od njih bila u tome da sam se konačno uzvrpoljio u svojim invalidskim kolicima.

Griješim: noćne more su pravi znak. I nijedna nije bila kao ova. 3.15 postaje 3.16, uhvatio sam taj trenutak, blještavilo mobitela popušta, vraćam se sebi, njezinim jabučastim grudima, bradavicama koje živo zure u mene; svaka mora vodi me dalje, ljubazan doček ljudi u bijelom. „Je li to vaša nevjesta?“ „Jest“, odgovaram, iako ne vidim lice, ništa osim nagog tijela na operativnom stolu. „Dobro, onda pogledajte“, kaže mi glavni liječnik, prima me za ruku i polako, polako pojačava stisak, dok se njezine grudi razmiču, dok se prerez između njezinih grudi širi. Dojke klize svaka na svoju stranu, kao neke smiješne uši. I ove noći, prvi put gledam unutra: u prsnoj šupljini namjesto srca nalazi se cilindar velik kao šaka, sjajan i blistav.

PRIJE SVITANJA, 10. 8. 2014.

Ove noći isto. Dolazim do cilindra i kao da padam u nesvijest – pri buđenju osjećam „lagani dodir“ kamenog poda sobe za seciranje. Ovoga puta sve je bijelo, sve se događa u bolničkoj bjelini. Liječnik me već na ulazu u sobu prima za ruku, a nasred sobe bijeli se stol na kome naga, poput ledene skulpture, leži moja Mirabelle. Oko nje je skupina ljudi u bijelim pregačama. Promatram njihova lica i čine mi se napudrana: obraze, nos, obrve prekriva im bijeli prah. Osjećam se kao da sam banuo na probu neke kazališne skupine, ali pozornica je premalena, nalazi se u prsnoj šupljini moje drage, njezine dojke razmiču se ujednačeno poput mehaničkog zastora i cilindar se – ne veći od šake – sada vidim – okreće. Kao da me izaziva – 1, 2, 3 – vrti se – 1, 2, 3 – vrti mi se u glavi – 1, 2, 3 – padam – 1, 2, 3 – budim se.

NAKON PONOĆI, 11. 8. 2014.

Kao da sam ove noći našao neku zadovoljštinu u tome što je moja ljubljena Mirabelle ustvari mehanička lutka, automat, robot. Baš kao i ja, u svojim kolicima, punih šezdeset godina. Ulazim s liječnikom u sobu za seciranje: „Je li to vaša nevjesta?” „Jest”, odgovorim, sada već bez razmišljanja, bijele pregače, bijeli stol, jedino ovog puta nema pudera na licima. I drugačije se razmiču dojke, ovoga puta snažnije, zajedno s kožom, koja je poput obične gumene presvlake; iskaču rebra, ali kakva rebra! Moja kolica, ni kada su bila *glanc* nova, nisu imala takav sjaj, takvu moć. Rebra sjajna i blistava kao od kromiranog čelika. I vuku me sebi poput magneta. Njezin čelični kostur nešto je najprivlačnije, najerotičnije... Budim se nasmiješen. Provjeravam vrijeme na blještavom zaslonu mobitela. Milujem kotače, naslon za ruke na svojim kolicima. Dobro de, dobro... – kao da se ponovno zaljubljujemo, kolica i ja.

PODNE, 12. 8. 2014.

Evo prve djevojke koja ima nešto od Mirabelle. Toliko me je razveselilo da sam Capu poslao sms: „Želim ići!”

Nakon dužeg vremena, spavao sam mirno, bez snova. Probudio me tek njezin ulazak. Mirabelle – predstavila se kratko, kao i sve dosada.

„Ne, ti nisi Mirabelle”, ipak sam joj rekao, čim sam na njezinom licu primijetio tračak slavodobitnosti. Slava neće biti tvoja, curice. Ipak – zamolio sam je: „Otvori prozore, daj nam svjetla, želim čuti kako ptice pjevaju.” Nisam imao mogućnosti za velike manevre – barem ne danju, takav je bio dogovor – iako sam žudio za pogledom kroz prozor, makar to! Ipak, najavio sam, kako bih rado, jedne od sljedećih noći, „prošetao” Izolom, u pratnji jedne od sve uvjerljivijih Mirabella. „Prenesi to Capu!” zapovjedio sam.

Moj talijanski partner, *Capo*, napokon popušta. Djevojke koje mi šalje sve više slične na Mirabelle. Što istovremeno znači da je moj *conto* pri kraju. Deset godina živim od prihoda moje upokojene agencije. Deset godina agencija mog tršćanskog partnera *Invisibile srl* ubire vrhnje. Uskoro će poslati pravu Mirabelle i zatvoriti sve moje račune.

„Prenesi Capu kako bih rado, jedne od sljedećih noći, *prošetao* Izolom!” ponovio sam joj još jednom, draškajući je na odlasku.

Uželio sam se ulica ovog grada, u kojem čamim deset godina čekajući konačan znak odlaska.

Osjećao sam se još uvijek – i to je bila najveća utjeha – tako zaštićenim na ovom komadiću slovenske obale – izvan Hrvatske, nadomak Italiji – s hrvatskim novcima, pod skrbi partnerske agencije iz Italije. Bila je to agencija slična mojoj, posao joj je navodno pronalaženje nestalih osoba, a ustvari osnovna je zadaća učiniti da stranka, mušterija, nestane.

Izola je bila moja destinacija za nestanak. Svi me traže negdje drugdje. U Italiji ponajviše, dogovorena taktika. Lažni tragovi po Padovi i Milanu, labirint lažnih tragova za hrvatska njuškala. I crna rupa u slovenskoj Izoli.

PODNE, 13. 8. 2014.

MISINFORMACIJA, DEZINFORMACIJA, REFORMACIJA. Naše sveto Trojstvo, tri sveta kralja, sve što je sveto, a u sebi sadrži broj tri – itd., itd., da ne bogohulim dalje. MISINFORMACIJA, DEZINFORMACIJA, REFORMACIJA, tri ključna koraka. Brisanje javno dostupnih podataka uz obavezno skrivanje mušterije (Izola), „ušutkivanje” stranke – elem: misinformacija. Sljedeći korak, najveći gušt svima nama koji smo ovisni o ovom poslu: dezinformiranje njuškala. Lažne prijave boravka, lažna članstva, telefonski brojevi... Upošljavanje osoba koje navode na krivi trag, učvršćuju vjeru da sam, recimo – u Milanu. Samo što sam se, upravo u trenutku poziva, preselio u drugi dio grada. I baš se nešto ne javljam na mobitel. Dakle, lažno boravište, a ne lažni identitet. Lažni identitet je *out*! A onda reformacija, prilično komplicirana u našem partnerskom ugovoru: preseljenje u drugu dimenziju s mojom junakinjom iz djetinjstva, Mirabelle – svemirskom nevjestom. Svatko ima svoju drugu dimenziju, gdje je nedodirljiv i nevidljiv, *invisible*, moja je dimenzija, eto, svemirska... Ali Capo je rekao da može sve, sve prolazi, samo treba vremena... „Ja imam novce, a vrijeme je novac!” rekoh hvalisavo. „Pa,” suzdržano će Capo, „onda dok ima novaca...”

PRED SVITANJE, 14. 8. 2014.

Capu se – prenuo sam se užasnut – neće svidjeti što sam počeo piskarati. Ne bi se ni meni svidjelo da nisam, sad, na neki način, svoja mušterija.

„Je li to vaša nevjesta?” upitao je liječnik. „Jeste” odgovorio sam, odbijajući njegovu ruku.

Ušao sam u sobu za seciranje, kao da jedva čekam da se uvjerim, kao da će me umiriti modro lice moje Mirabelle. „Ona je, prepoznajem je”, rekao sam okupljenima.

Sa stola za seciranje zurile su u mene Mirabelline bradavice, koje su se, kako sam se približavao, razmicale – otkrivajući prsnu šupljinu, blještavi cilindar koji se polako okretao kao brojač za struju. Svemu sam se tome veselio, međutim, iz utrobe moje drage dopiralo je nekakvo potmulo zujanje, vibriranje koje se prenosilo na predmete u sobi, tako da je sve oko nas podrhtavalo.

U čeličnom kosturu Mirabelle bjesnjeli su svi oni zamjenski motori za ljudske organe; šum zvrkova koji su se nalazili ispod glavnog motora dolazio je iz dna utrobe i prijetio eksplozijom – koja se u isti čas i dogodila u mojoj glavi, u navali roja čeličnih kukaca koji su mi raznijeli mozak.

Srećom, probudio sam se. I odmah pomislio: Capu se neće svidjeti što sam počeo piskarati.

PRIJE SVITANJA, 15. 8. 2014.

Ugledao sam bijeli stol na kojem je ležalo neko truplo, a oko njega okupili su se ljudi u bijelim pregačama. Odmaknuli su se – i ja sam se probudio od njihove naglosti. Na zaslonu mobitela pogledao sam koliko je sati, a da točno vrijeme uopće nisam registrirao. Moje su oči već bile okrenute prema unutra: ponovno sam bio u sobi za seciranje, ovoga puta potpuno sâm, bez podsmješljivih liječnika. Na stolu za seciranje ležala je moja draga, zajecao sam od pogleda na njezino lice. S vrha njezinih malenih grudi gledale su me njezine bradavice kao da me tješe i dozivaju istovremeno. Približio sam se, one su se razmaknule, prsna šupljina se otvorila. Unutra se veselo vrtio blještavi cilindar i čula se glazba, kao iz glazbene kutije. Ispod je svirao cijeli orkestar zvrkova – ali to sam već samo pretpostavljao jer sam najednom oglušio. Iznenadna gluhoća me užasnula, a od tog užasa izgubio sam i vid. Najstrašnije u svemu tome bilo je ipak to što sam vođen dodirom osjetio kako pogreškom guram šaku u Mirabellein prsni koš, kao u čeličnu stupicu koja će se treskom zatvoriti.

U tom sam trenutku kriknuo i probudio se.

A to sebi nisam smio dopustiti.

Prigušio sam jecanje i proklinjao Capa. Dosta tih laži, MIS, DEZ i RE!!!

POSILIJE PONOĆI, 18. 8. 2014.

Datum mog konačnog odlaska je 23. 8. 2014.; to zapisujem sa svom sigurnošću. Dogodilo se to vani, u gradu, prije nekoliko sati, kada sam s Mirabelle izašao u noćnu šetnju. Poslao sam sms Capu stojeći ispred plakata koji je najavljivao koncert Olivera Dragojevića na izolskoj plaži San Simon. Koncert je bio 23. 8. 2014. Bio je to znak. Capo je odmah uzvratio sms: *D'accordo, ok*. Poslao sam mu smajlija.

PODNE, 19. 8. 2014.

Danas sam priznao sebi da je Mirabelle od 16. 8. prava Mirabelle. Rekao sam joj to, ushićen otkrićem; poslao sms Capu.

20. 8. 2014.

Oliverov dolazak u Izolu bio je znak da se krug zatvara – objašnjavao sam to svojoj Mirabelle, držeći je za ruku. Ispričao sam joj svoju „splitsku priču”: zbog čega sam morao pobjeći iz Hrvatske, naći talijanskog partnera, skloniti se u slovensku Izolu, u djetinjstvo, u svemirsku prazninu.

Oliver, dakako nije imao nikakve veze s tim. Jednostavno, kada sam one noći zaustavio svoja kolica ispred njegova plakata, najednom sam ponovno čuo one trube, urlike sa splitske rive. „Cigani, cigani!” „Komunisti – dolje! Komunisti – dolje!” I, da: „Điha, crveni štakori!” I vratio se godinama unatrag, u tu nedjelju 11. 2. 2001. godine, u taj Split.

Sve do tog dana moj posao išao je dobro. Imao sam ured u Zagrebu, razmještao mušterije po Splitu, misinformacija-dezinformacija-reformacija, od 1996. godine. Te sam godine, naime, upoznao – na jednoj raspojasanoj dalmatinskoj fešti – svog budućeg partnera, Capa. Raspravljali smo o završetku rata, o novoj situaciji koja nas sve čeka. Neki od aktera Domovinskog rata počeli su se češkati – kako se ono kaže „pod povećalom međunarodne javnosti”. Potreba za proširenjem posla agencije *Invisibile srl* bila je očigledna.

Capo je već imao neke ljude u Splitu i mreža je odmah stvorena. Bitno je bilo samo Capovim

rutinskim zahvatima uvjeriti njuškala da su naše mušterije izvan zemlje, u Italiji ili prijateljskoj Austriji, a mi smo ih skrivali po Splitu, predavali u sigurne ruke.

Već sljedeće godine, 1997., ja sam se preselio u Split, a da to mušterije ne saznaju. Naši susreti bili su uvijek u Zagrebu; jedan susret; plaćanje cijele svote unaprijed; zapleteni sistemi telefoniranja i mejlanja; stroge zabrane; lažne tvrtke s pravim bankovnim računima – ako je veća ušteđevina (ratni plijen) bila u pitanju; računi u stranim zemljama – poreznim oazama. A iz Splita, osobno sam rukovodio ekipom koja je simulirala njuškanje i provjeravala jesmo li dobro napravili posao, te, naravno, ponašaju li se štićenici prema dogovorenim pravilima.

Posao je počeo cvasti 1999., kada se počelo slutiti da će se komunisti vratiti na vlast i da će Hrvatska ponovno pod „vražje crveno kopito“. Sitne ribe, koje su bila naša glavna ciljna skupina, krajnje su se uznemirile. Morali smo mrežu proširiti prema Zadru, a Capo je počeo izmišljati i španjolske adrese, kao lažne destinacije naših „ribica“.

A onda je krenulo to potezanje s Norcem. Intuicija mi je govorila da se posao bliži kraju, ali još uvijek mi nije bilo jasno kako i gdje će pući.

Kad je krenulo organiziranje Rive početkom te 2001. godine, moja njuškala redom su signalizirala ALARM! ALARM! Štićenici su poludjeli, odbacili pravila igre, među kojima je prvo bilo: nema pojavljivanja u javnosti! Urlali su mi u slušalicu kako im je dosta igranja skrivača, da se komunistima mora stati na kraj, a tko će ako neće oni, idu van, stati među svoje!!! Svi su izašli, svi do jednog, masa njih.

Šalio sam se nakon svega, kada su se glave ohladile: sto pedeset tisuća ljudi na Rivi? Mojih je bilo barem pedeset tisuća! Capo je dodao: „Aha, tu se znači krije porijeklo 50.000 eura na tvome računu!“

Izašao sam i ja na Rivu, kada sam shvatio što se događa. Uostalom, među tom bagrom, pojavio se na pozornici i moj idol, jedini pravi čovjek: Mirko Čondić. U kolicima, kao i ja, samo što je on pravi junak, junak pred kojim se ja topim kao kuglica ogavnog sladoleda. On je pravi. On ima život. „Ne damo hrvatske ljude, za Judine škude!“ Genijalno.

Osjetio sam da govori o meni. S poslom je bilo gotovo. Škude sam prebacio na sigurno i već u ožujku te godine bio u Sloveniji, u Izoli.

JUTRO, 21. 8. 2014.

Spavao sam mirno, bez snova. Mirabelle je cijele noći ostala kraj mene, stojeći pokraj mojih kolica, bez glasa, bez pokreta. Tiha straža.

Nisam se ni probudio kako treba, već se nagnula nad mene i poljubila me. Osjetio sam dah topline na svojim usnama i to me ispunilo sumnjom. A što ako to nije prava Mirabelle?

22.30 h, 22. 8. 2014.

Ovo je posljednja prilika za pisanje. Capo je poslao automobil koji će nas odvesti na brijeg iznad Izole, do bolnice. Naša letjelica, kaže, već čeka na helidromu.

Zapisujem ove riječi spokojno i s najvećom zahvalnošću, moj Capo.

Napravio sam posljednji test prije polaska. Zamolio sam Mirabelle da raskopča bluzu. Ustezala se, sve dok nisam počeo očajavati. Otkrila je napokon svoje dojke: dvije malene, okate jabuke ponovno su gledale u mene. Čvrsto sam ih stisnuo i počeo razmicati, lijevo i desno. Otvorila se prsna šupljina s veselim cilindrom koji je blještao iznutra.

Nisam mogao odoljeti a da ne dodirnem i pomilujem taj cilindar. Dopro sam do njega s najvećom blagošću. Bio je topliji od bilo kojeg ljudskog srca.

U priči su korišteni motivi romana Svemirska nevjestica Mladena Bjažića i Zvonimira Furtingera iz 1960. godine. (nap. autora)

SLAVUJEV JEZIK

1.

Nepredvidljivi puls plamenog jezika neprestano je mijenjao igru sjena talijanskih lovaca koji su posjedali uokrug vatre. Nisam mogao dokučiti što to izobličuje obrise njihovih lica: alkohol ili obijest? Možda je ipak svemu kriva daljina na kojoj nas drže, mrak šume koji nas okružuje. Bili smo u strahu: talijanski lovci kod nas su bili na glasu kao veliki nespretnjakovići; obično je ispred njih išla skupina domaćih mladića i pripremala im žive mete lomeći krila pticama, noge zečevima, da bi ih zatim, tako obrađene, puštali iz kaveza kad bi se lovci pojavili na vidiku. Bolje je da imaju mete, govorilo je iskustvo, inače bi se događalo da se međusobno ranjavaju; od iscrpljenosti i pića njihovi su im se bližnji pričinjali kao jeleni ili veprovi. Sve to, dakako, nije moglo proći bez ovdašnjeg humora; u nedostatku divljači, ovakvim lovcima podmetale bi se domaće kokoši i kunići. Kažu da je Talijanima sve dobro, samo da nisu kod kuće.

A tu smo logorsku vatru pripremili mi, a ne oni, baš se bila lijepo razgorjela kada su banuli s uperenim lovačkim puškama. Prepoznao sam odmah po uniformama da je to Zrilićeva klijentela: lente, ordeni, nekakvi povijesni ugarski grbovi; crveno, bijelo, zeleno... Skoro pa talijanska vojska! Zrilić je imao agenciju za lovni turizam „Zrinyi”; dakako većina Subotičana mislila je da je agenciju nazvao po sebi, a ne po Zrinskima, odnosno Zrinyijima, kako kažu Mađari. Što je i bila istina; Zrilić je bio veliki narcis i, naravno, ne moram to ni reći, budala.

Nas dvojica smo se nekako u isto vrijeme, krajem devedesetih, počeli baviti turizmom. Zrilić, porijeklom Dalmatinac, mogao je sklopiti talijansku rečenicu bez većih problema, i imao je svježije ideje: okupljao je skupine lovaca koje je zanimala povijest, gotovo pa bi se moglo reći da je to bila neka vrst kulturnjačkog turizma-avanturizma. Takva su se lica i sada nazirala uz odsjaj plamena: u najboljem slučaju nekakvi profesori, fini ljudi u godinama, umirovljenici, možda čak plemići, ljubitelji prirode i historije. Vjerojatno su jedni pred drugima morali glumiti da su lovci; za njih je i foto-safari po Subotičkoj peščari okrutna stvar!

Iz mraka iz kojega su izašli, međutim, prema nama su stršile puške i ja sam prvi – priznajem: naglo, preneraženo, tražeći među njima lice svoga kolege – viknuo:

„Where is Zrilić? What are you doing here!?”

Umjesto odgovora, sa svih strana začuli su se povici:

„Fermi!”

„Non vi muovete!”

„Sparo!”

Moju klijentelu činili su uglavnom Mađari i Nijemci, ali prijevod im nije bio potreban. Ustali smo i stisnuli se jedni uz druge. Jedna je starija gospođa, kasnije sam doznao da se zvala Etela, naivno pokušala s mađarskim, hvalila je njihove uniforme, *jaj de szép*, prstom pokazivala na grbove i slično. Bili smo dobro raspoloženi do tog trenutka, pješačenje do Hrastovače pješčanim stazama sve nas je razgalilo. Etela je zbunila Talijane, među njima je izbila žučna prepirka. Rezultat je bio taj da su nas s proplanka potjerali među stabla; zauzeli su položaj kraj naše vatre i ostavili nas da zirkamo na njih iz mraka.

Bilo je to skroz blesavo. Stvarno su me iznervirali. Lovački dom bio je samo deset minuta hoda odatle, a ondje su, zbog sanitarnog čvora, bili i naši šatori. Previše rakije, ništa drugo, zaključio sam gledajući njihova „plemenita”, vatrom zacrvenjela lica. Toliko smotani! Pa čak ni stražara nisu ostavili kraj nas, kad smo im već bili plijen! Netko od njih imao je gitaru i ubrzo se začula pjesma.

2.

Da kojim slučajem živim u Istri, ne bih morao izmišljati ljepote svoga kraja. U slučaju subotičkog krajolika i veduta, računao sam na snagu nostalgije. Bilo ih je više vrsta: austrougarska nostalgija, čisto mađarska, židovska, pa čak i aktualna jugonostalgija. Moja ciljana publika bila je prilično široka i turističke skupinice koje bih okupljao na svojim edukativnim stazama imale bi nacionalni sastav mnogo raznolikiji od aktualnog vojvođanskog: uz Mađare i Nijemce, odnosno Austrijance, našlo bi se tu i Židova neuhvatljivih nacionalnih identiteta, Srba, Hrvata i Slovenaca, a za izlet bi se čak zainteresirao i po koji zalutali Talijan, Amerikanac.

Ponuda se s vremenom svela na dva dobro osmišljena cjelodnevna izleta, s noćenjem pod šatorima u Hrastovači: prvi se završavao na Palićkom, drugi na Ludoškom jezeru. Hrastovača je sedam kilometara udaljena od centra Subotice i nalazi se u blizini naselja Makova sedmica. Jedna je od šuma zaštićenog prirodnog dobra – Subotičke pešcare. Iz

centra bismo krenuli pješice ili biciklima širokom cestom čiji su se rubovi postupno gubili u pijesku prepuštajući nam slobodu lutanja po nepreglednoj ravni; niz kuća sa strane prorjeđivao se do tek pokojeg salaša, voćnjaka ili vinograda. Skupine koje sam vodio najviše su se veselile stadima ovaca koje su lijeno trgale rijetke jestive travčice na pustim površinama ispred šume. U hladnjaku lovačkog doma čekalo je moje goste delikatesno iznenađenje: ovčje kiselo mlijeko kojim me opskrbljivao moj dragi *poslovni partner*, stari Mátyás.

Sve veći interes za ovakav tip izleta moju je priču za nekoliko godina doveo do rutine. Iako sam radije živio u prošlosti i u gradu podnosio samo ona mjesta za koja su me vezala intimna sjećanja – za razliku od Zrilića koji je usprkos svojim Zrinyijama živio u strogoj sadašnjosti i užicima koje ona pruža – izbjegavao sam povijesne anegdote; u mojoj priči povijest je bila prisutna samo u onoj mjeri u kojoj se mogla uočiti. Dakako, ništa oko nas nije bilo izvorno: postotak autohtonih šuma spustio se ispod 10%, pa iako se naša šuma zvala Hrastovača (s autohtonim stablima hrasta lužnjaka), uokolo su prevladavali borovi i bagremi, o raširenosti gelegunje (američki kopriović) da i ne govorimo! Neposredna blizina mađarske granice imala je dobre i loše strane: to malo vode što je dopuštalo da se Kereš (Körös) nazove rječicom, uzimali su Mađari za svoje ribnjake; ipak, zauzvrat, uvozili smo iz Mađarske divljač za naša sve popularnija lovišta: jeleni lopatari prelazili su granicu uz pomoć naše vlade... Popularnost je lovišta, treba li to reći, bila u proporcionalnom odnosu s ilegalnošću nekih od lovačkih aktivnosti, ali to je već druga priča.

Istina, ja sam sve do tog trenutka izbjegavao lovačke priče: kako je moj posao (koji sam u početku doživljavao kao izliku što ne nadničarim po njivama i voćnjacima kao većina mojih prijatelja) postajao unosniji, rasla je i količina šećera u jeziku koji sam, kako je rasla potražnja, postupno usvojio, da ne kažem formirao... Bogatstvo i raznolikost, kao temeljni vojvođanski lajtmotivi, nezaobilazni su ukrasi i moje jezične bujice; prostranost i očuvanost (stalno mjesto: Obedska bara stavljena je prvi put pod zaštitu 1874. godine, dvije godine nakon prvog nacionalnog parka na svijetu, Yellowstonea!), dvije su prave odskočnice za jezične bravure; a zatim, u odsustvu ozbiljnih vodenih pojava, slijede usporedbe s valovitim morem (vjetar-gospodar!), velikim pustinjama (pijesak što krcka pod zubima) i oazama, koje se mozaički raspoređuju po prostoru, kao da prate žeđ i žudnju turističkih isposnika. Sve u svemu, predstavljao sam to kao mali posjet pustinjskom svijetu, bezopasnom kao i sama riječ *peščara*.

U početku nismo noćili u šumi. Tek kada su lovci pružili logistiku i za logorovanje, s obzirom

na to da je ponekad broj gostiju bio veći od smještajnog kapaciteta lovačkog doma, iskoristio sam tu mogućnost. Tihe noći pod svodovima hrastovih (borovih!) stabala, šapat uz pucketanje vatre, zvukovi i mirisi koji bi nam ulazili u šatore i snove i vodili nas preko nedalekog ruba šume u tamna prostranstva, bili su moja hrana za ovakve izlete, te ujedno glavni razlog zašto sam ostao u poslu.

Šuma nas je osvajala svojim mirom. Osjetio sam to i sada, među svojim suputnicima, koji su bez ikakve gorčine promatrali lovce kraj vatre što je upravo gorjela punom snagom i slušali njihovu glazbu i nerazumljiv govor kao da je riječ o nekakvom domorodačkom obredu. Jedino ja nisam mogao naći u sebi taj mir, psovao sam Zriliću mater i jedva čekao da ga susretnem. Čini se, međutim, da je među lovcima, nakon veselja što su zauzeli naš prostor, došlo do nekog vijećanja, nešto su tražili, nešto im je nedostajalo, i dva su se zadrigla starca ubrzo pojavila, uperivši nemilosrdno puščane cijevi u nas. Ostali smo sjediti, a oni su hodali među nama blago nas gurkajući, kao da traže neko određeno lice. Zaustavili su se, napokon, kraj Eteline kćerke, koju ja zaokupljen organizacijom nisam pošteno ni zamijetio. Jedan joj je gurnuo puščanu cijev pod pazuhu i tako joj dao do znanja da mora ustati. Bila je sportski obučena, jednostavno, u trenirci, kose vezane u rep; stala je pred njih bez riječi i straha, za razliku od njezine majke koja se kraj mene vrpaljila protestirajući zbog ovakva ponašanja. Kada su joj dali znak da pođe s njima, svi smo ustali tražeći od njih da je puste na miru. Nitko se, međutim, nije usudio suprotstaviti. A da stvar bude gora, djevojku nisu odveli do vatre nego u pravcu doma.

3.

Etela nije mogla doći k sebi od bijesa i očaja; njezina Tünde bila je oteta i svu krivicu svalila je na mene.

„Žalit ću se njihovom vođi, Zriliću, zbog ovakvog ponašanja. Prijavit ću slučaj policiji!” govorio sam. Bilo je to sve što mi je padalo na pamet da je smirim. I naravno da se ondje našao jedan namrgođeni starčić, koji je osjetio da je sad pravi trenutak da preuzme moju ulogu.

„Čitao sam u novinama, baš u vrijeme kada me Anna-Mária nagovarala na ovaj izlet, u ovoj šumi našli su tijelo mladog vojnika. Tu negdje nalazi se velika streljana; tu srpska vojska izvodi vojne vježbe i puca. Mladac je bio u osiguranju strelišta, čuvao stražu, a našli su ga mrtvog!” rekao je starčić zajapureno; podsjećao me na tipa koji se redovito pojavljivao u

mađarskim kvizovima, ali nagrada mu je na kraju uvijek za dlaku izmicala.

Iznerviran, servirao sam im priču iz tabloida: mladić je bio nesretno zaljubljen, kažu da je svojoj dragoj napisao oproštajno pismo, nije mogao izdržati sam na straži, upucao se zbog ljubavi.

Pažnju nam je ponovno privukla grupa Talijana koja je sada uz vatru pjevala s još većim žarom: kao da se pripremaju za povratak svoja dva lovca i za njihove lovačke priče o našoj Tünde. Jedan je čak i zaplesao, lascivno vrteći kukovima. Bilo je to stvarno previše za moj želudac, da sam imao pušku upucao bih ga kao zeca.

„Gadovi!” planuo sam. „Nije dosta što im serviramo divljač i organiziramo noćne orgije, sada su već počeli i nas da maltretiraju. Znete li koliko je samo ptica pronađeno u njihovim hladnjačama!? Divlje patke, guske, čaplje, slavuji, zebe, drozdovi, sjenice, ševe, lastavice, milijuni! Sve za talijanske trpeze!”

Sudionik kviza rekao je da je to nemoguće, ne mogu s pticama preko granice. Pa Italija je ipak u Europi!

„Što vi znate!? Ajde, dosta već tog vašeg pametovanja!” rekoš otrovno. „Nitko vam nikad neće postaviti tako nagradno pitanje: *Koji je najveći broj pobijenih ptica koji je talijanska policija našla u jednoj srpskoj hladnjači!?*”

Sudionik kviza gledao me zainteresirano, gladan novih činjenica.

„Točan odgovor je 120.000! I pritom 84 različite vrste! Sve same zaštićene vrste, milijuni eura štete! Sve ide preko srpskih, a ponekad i hrvatskih turističkih agencija. Lovišta su privatizirana i u Srbiji i u Hrvatskoj, a novi vlasnici sve su sami zaslužni građani iz ratnih vremena. Ono, neprijatelji u ratu, poslovni partneri u miru, novo Miloševićevo i Tuđmanovo plemstvo! I ne samo da im se serviraju te ptice. Bez orgija se stvar ne da okončati: Ukrajinke, Ruskinje, doveli su čak i jednu s Kariba. Veliki su sladokusci, nema šta! Znete što je glavni lovački specijalitet?”

Svi su istovremeno zavrtjeli glavama, kao djeca. Ne, ne znaju.

„Pašteta od slavujeva jezika. Za nekoliko grama te paštete morate zavrnuti šiju stotinama slavuja.”

Etela je zaplakala. Talijani su, pak, utihnuli uz vatru. Nešto se događalo.

4.

Kraj vatre se pojavila Tünde, preobučena, u dugoj bijeloj haljini, raspletene kose. Dva stara lovca koja su je odvela sada su samo sjela kraj njezinih nogu. Zbog plamena, sjenki i daljine, činilo se kao da djevojka ne dodiruje tlo. Zamukli smo. Među lovcima, pak, raširio se poklik odobravanja i veselja. Vatra je bojila haljinu crvenkastim odsjajima. Na trenutke se činilo da je Tünde potpuno naga: sjene su ocrtavale i istovremeno prekrivale njezine obline.

Nitko je nije dirao, dapače, između nje i lovaca stvorio se novi prostor, kao da su ustuknuli od strahopoštovanja. Napokon, izdvojio se gitarist i započeo pjesmu klanjajući joj se. Lovci su dotada pjevali skupa, a sada se nijedan nije oglasio do kraja pjesme, tek su svoga kolegu nagradili velikim aplauzom. Na drugoj pjesmi i mi smo se približili vatri i sjeli među njih, oni su nas toplo prihvatili, kao da se ništa nije dogodilo. Svi smo tragali za znakovima nasilja na Tündeinom licu: ona je, međutim, zračila vedrinom i staloženošću. Ni na licu staraca nisam našao ništa prljavo: samo zanos.

Usprkos svim tim pozitivnim znacima, bili smo još uvijek uznemireni, pogledavali smo se, možda netko vidi ono što ja ne vidim? Talijani su pak započeli igru nadmetanja: tko će svojom pjesmom iskazati veću čast ljepotici. Gitara je svirala, a oni su jedan za drugim govorili stihove; svaki nastup bio je nagrađen frenetičnim aplauzom.

Napokon me savladao umor, tupo sam gledao Tündin lik, bez ikakvih misli. Pjesma Talijana dolazila mi je iz sve veće daljine. Iznenadile su me suze, moje vlastite suze. Pokušavao sam im se oduprijeti, ali u sebi nisam našao racionalan oslonac za otpor. Na sebi sam osjećao poglede svojih izletnika, a zatim i odobravajući pogled lovaca. Gitarist je preuzeo pjesmu i nastavio euforičnim glasom koji je odmah preuzela i cijela grupa uz vatru. Tünde je uzvratila osmijehom, koji nas nije napuštao do kraja večeri.

Duboko u noć slavili smo ljepotu, častili se njihovim „ulovom”: pečenim domaćim kunićima. Nakon svega, zajedno smo otišli do lovačkog doma i rasporedili se po ležajevima.

Kao vođa grupe iskoristio sam svoje pravo da se pri tom povratku u logor približim Etelinoj kćeri. Tünde mi je na sva pitanja zvonko i veselo odgovarala. Nastavljao sam s pričom i uživao, plivao u glazbi njezina govora. Bilo mi je teško reći joj na kraju laku noć.

5.

„Eichelhäher?“

„Eichhörnchen!“

To je bio naš način pozdravljanja. Kada je sve obuzeo san i masivna tišina zavladała logorištem, izašao sam iz šatora i krenuo u šetnju šumom. *Eichelhäher, Eichhörnchen, Eichelhäher, Eichhörnchen...*

Taj pozdrav je, dakako, smislila Jelena, kao i gomilu drugih sitnica koje su činile naš svijet. Bile su te sitnice moje zakopano blago, sve dok ih Tünde svojim likom nije osvijetlila. Jelena mi je odjednom bila kao nadohvat ruke, mogao sam je vidjeti u liku slavljene ljepotice, ona je bila njezina sjena, njezin sjaj, njezina vatra.

Slučajno, došao sam do ruba, gdje je počinjala streljana. Otvarala se među stablima tamna čistina pa sam promijenio smjer; sigurno je tu koji vojnik, ako ne i cijela stražarska smjena. Ušao sam dublje među hrastove i nakon nekoliko koraka, primijetio da stabla postaju to viša i deblja kako se udaljavam od streljane. Trebalo mi je najviše pola sata da se napokon nađem u pravoj šumi.

Ova sam stabla dobro poznao, ali nikad se nisam usudio dovesti svoju skupinu dovde. Jelena me nekoliko puta vodila do ovog dijela šume. Tu bismo sjeli, svatko uz svoje stablo i slušali šum lišća, udisali zrak prožet mirisima drevnog života.

Jelena je ustvari bila veliki cinik, njezina mržnja prema gradu, prema ljudima općenito vodila ju je do ovih granica. Prije je neprestano boravila u Dudovoj šumi, tom velikom parku kraj Hale sportova na Radijalcu. I ja sam živio u tom bloku i bježao iz usijanih višekratnica u hlad šume. Seleći se s klupe na klupu s knjigom u ruci, ostao sam jedan cijeli dan s Jelenom: sjela je kraj mene i naše čitanje pretvorilo se u nadmetanje tko će zadnji ustati i otići. Kada je Dudova šuma utonula u potpuni mrak, shvatili smo da nam nema druge do da se upoznamo. Počevši od sljedećeg dana zakazivali smo sastanke u parku.

Bila je starija od mene, već je završavala studij biologije u Novom Sadu. Naši susreti pretvarali su se u stručne obilaske pojedinih stabala. Nije voljela goleme, napumpane platane koje su bile zaštitni znak Dudove šume (u kojoj više uopće nije bilo dudova); s uživanjem otkrivala mi je svijet kukaca koji je rovario među njihovim korijenjem i uzimala neku bubicu na vrh kažiprsta, držala govor njoj u čast kao da će upravo ona i njezin ugriz

konačno srušiti odurno stablo! Jelena je tražila hrastove, znala je točno koliko ih ima u parku. Kada smo ih, nakon nekoliko mjeseci, sve obišli, sama od sebe nametnula se Hrastovača, kao naše jedino moguće utočište, i kako će se ubrzo pokazati: svetište.

Još uvijek se ratovalo i nije baš bilo preporučljivo ići prema streljani. Znali smo se mimoći s kolonama kamiona punim naoružane vojske. Nikad nas međutim nitko nije oslovio, znali smo tek uhvatiti poneki očajnički pogled iz duboke sjene kamionske cerade. Noge su nam tonule u pijesak, vjetar nam ga je nosio u oči, ispirali smo usta povremeno i nakašljavali se da bismo ga se riješili. To je sve bilo dijelom našeg ritualnog veselja što smo zajedno i što smo na putu prema šumi. Lijepo je bilo znati da postoji granica ovog sumornog grada, države, vremena koja se može prijeći. Iako samo nekoliko sati, ali bili smo s onu stranu, govorila bi Jelena na povratku. A Jelena je ustvari davno prešla „s onu stranu”. Ja sam pak, eto, od tog kapitala pokrenuo svoj jeftini i plitki turizam.

Ali do ovih stabala nisam vodio svoje turiste. Otkako je Jelena nestala nisam se ni sam usudio ići do njih. *Eiche*, inače, na njemačkom znači hrast, pa su Nijemci i vjevericu i šojku nazvali prema njihovom omiljenom stablu: *Eichhörnchen* je vjeverica, a *Eichelhäher* šojka. I evo me među našim hrastovima. Zagrlio sam prvo stablo koje mi se učinilo Jeleninim i dugo ostao tako.

„U ovim su stablima duše mojih predaka,” rekla mi je prilikom našeg posljednjeg izleta, „duše malene kao bubice”, zacerekala se. Podigao sam sa zemlje sasušeni primjerak takvog jednog bića (i opet mi se javio Jelenin glas: *Cicindela germanica!*), stavio je u džep i vratio se u logor.

6.

Kad se sve završilo, potražio sam Zrilića u njegovom uredu. On je pazio na detalje, svi narcisi bolesni su perfekcionista: naravno da je njegova turistička agencija *Zrinyi* bila smještena u Ulici Zrinskog i Frankopana, nedaleko od sinagoge. Bila je to ulica s nizom starih, građanskih kuća i ured je bio u jednoj od njih.

Zrilić je sjedio za računalom; iza njega bila je grafika, sigurno naručena imitacija starog crteža, ugarski plemići u lovu na vepra.

Odmah sam mu se požalio na ponašanje njegove klijentele.

„Priatelju, oprosti“, rekao mi je. „Bio sam mortus pijan te noći. Netko mi je stavio bubicu u uho, kao, moja stara ljubav viđena je u jednom od kafića u gradu. Poznaješ ga, Milan mi je to rekao. Obišao sam sva mjesta gdje smo izlazili, ali je nisam našao, nitko nije znao ništa o njoj. Napio sam se i na kraju otišao do Milana. Ubio sam boga u njemu!“

„Dobro, dobro“, umirivao sam ga. Sve je ustvari bilo baš dobro.

Pričao sam mu o talijanskom ritualu uz vatru, o Tünde. Odmah se zapalio.

„Imaš njezin broj, gdje živi, zna li srpski?“

Ali Tünde je sa svojom majkom Etelom već bila kod kuće, u Budimpešti. Naravno da to nisam rekao Zriliću. Tünde je obećala da će sljedećeg ljeta doći sama, bez svoje drage majke. Imao sam njezin broj. Nazvat ću je za koji mjesec i zacvrkutati joj pjesmu kojom su je Talijani slavili u šumi. Ako prije toga ne zaboravim na sve.

7.

Nakon Zrilića, pješice sam otišao skroz na drugi kraj grada, sve do Kerskog groblja. Poželio sam prvi put pronaći Jelenin grob. Nisam imao snage za njezin pogreb i dosada mi nije padalo na pamet da potražim nadgrobnu ploču s njezinim imenom.

Međutim, čim sam zakoračio među grobove, shvatio sam da je to bila loša ideja. Jelenin grob bio je u Hrastovači, među stablima, samo za mene, tamo je uvijek mogu naći.

Nebo je iznad groblja blistalo, travnate površine koje su se širile između grobova i pokraj ograde imale su plastičan odsjaj. Za razliku od Bajskog groblja na drugom izlazu iz grada, Kersko nije imalo ni trunke tajanstvenosti. Velika je to, neravna poljana, koja se prostire između kuća s vrtovima, iza kojih se dižu višekatnice.

Mramorne nadgrobne ploče sjajile su se na suncu, morao sam staviti naočale. Krenuo sam svojim uobičajenim putem: prema grobu svoga prijatelja Siniše. Siniša je 1996. godine stradao u prometnoj nesreći u Budimpešti. U Mađarsku je pobjegao početkom devedesetih jer nije htio služiti vojsku. Iako je loše govorio mađarski, kao dobar crtač našao je neki posao u Kecskemétu. Tamo sam ga posjećivao; nedovoljno, zaista nedovoljno s obzirom na to koliko je bio usamljen.

Fotografija koju su njegovi roditelji odabrali za nadgrobnu ploču uvijek bi me, kada bih došao do groba, dovodila do suza. Skinuo sam sunčane naočale i sjetio se – ili je to već bilo sjećanje formirano pričom naših zajedničkih prijatelja? – sjetio sam se tuluma u jednom kecskemétskom bloku, bio je to niz jednoličnih desetokatnica s malenim balkonima, zgrade su kao pobacane stršale na velikoj pustopoljini na kraju grada, i mi smo svi zajedno bili nagurani u stančiću na petom ili šestom katu, Mađari, Srbi, Hrvati, Englezi (svi iz Manchestera!) i Bugari.

Tražio sam Sinišu pogledom, ali nisam ga mogao naći. Napokon su me poslali na balkon, odakle je dopirala galama u kojoj sam prepoznao i njegov pijani glas. Doživao je Doroty, vitku, finu djevojku koja mu je nešto ironično dobacivala, sjedeći u društvu svojih prijateljica pokraj muzičke linije. Ne sjećam se dobro, ali možda je to bio baš njezin stan, u svakom slučaju ona je puštala glazbu: Depeche Mode, PiL, B-52's, INXS, Talking Heads, Cult... Sve to sada čujem. Izašao sam van – ili je to u stvarnosti napravio netko od naših prijatelja – svejedno, jasno vidim taj prizor: Siniša je zajahao ogradu, klatio jednom nogom u zraku, naginjao se na stranu kao da će se pustiti, baciti s balkona. Oko njega stajala je napušena ekipa, neki su ga čak i poticali na let, drugi su pak jecali, kao da ga već vide smrskane glave.

Siniša se, međutim, samo klatio i okretao, kao limeni pijetao na vjetru i vikao: „Dorotya, Dorotyaaaa!” Kao i uvijek, nisam znao što napraviti u sličnim situacijama – i sada, pod njegovim vedrim, zapitanim pogledom s nadgrobne ploče, još jače osjetio sam tu nemoć. Što sam trebao napraviti? Što sam mu mogao reći?

Napravio sam još jedan krug oko njegovog groba, rekao naglas: „Zdravo, Siniša!” i krenuo prema izlazu koji je vodio prema njivama. Zaustavio sam se pokraj niske rešetkaste ograde. Začuo sam uzvike, a među njima i svoj glas: „Izdrži, Siniša!” „Ostani s nogom u zraku!” „Dorotya ustaje!” „Ona te voli!” „Mi te volimo!” „Izdrži, Siniša!”

Nasmijao sam se. Siniša je sišao s ograde, grlio nas, grlili smo se i smijali, svi redom.

BAČKA RIŽA

...olyan volt, mintha két élete, sok élete lenne, egészen olyan.

Mihály Majtényi, Élő víz, 1951

...izgledalo je kao da ima dva života, sasvim kao da ima više života.

Mihalj Majtenji, Živa voda

[preveo s mađarskog Sava Babić, 1975]

Iz te tame, upravo u trenutku kada me napustila svaka nada da ću se izvući iz ovog mora blata, ledena zračna struja donijela je napokon miris paljevine, opojni dim ljudskog doma. Iznenada se, međutim, sa svih strana počeo dizati pa spuštati, pa širiti, pa sužavati, lebdeći zastor koji je činio roj komaraca; sve uz neopisivo glavobolno zujanje. Istom naglošću, kao pometeni udarom sjeverca, nestali su komarci u pravcu istoka, odakle se sve bljeđim sivkastim nijansama najavljivalo Sunce. Ove proklete životinjice sigurno nikada nisu imale posla s naporfimiranim muškarcem, kočijašem moga tipa. Još jedan dokaz kako ne treba vjerovati reklamama, čak ni kad je u pitanju Calvin Klein: *sočan i zarazan miris kože...* „Ma fuj!” definitivno je odgovor komaraca „daj prave krvi!”

Moje dvije izranjavane kobile napokon će doći na svoje; već smo odavno ostavili za sobom posljednje ostatke seoskih kuća i zašli u vrbaški atar. Neprestano sam gubio svijest: koliko puta bih se trzao iz nesvjestice i zaticao svoje kočije, svoje kobile, kako nepomično stoje u blatu kraj Velikog Bačkog Kanala ili kraj jednog od njegovih kužnih pritoka. Prolazili su dani i noći, a ja sam samo mlatio uzdama u prazno, potezao ih, opuštao, bez ikakvog osjećaja da me te uzde povezuju s realnim bićima, točnije s mojim kobilama. Kad god bi mi pale ruke, gubio sam se u obeznanjenosti.

Da bar nisam ostao bez svoga mladića, svu služinčad mi je zamjenjivao: brinuo se za kobile i batar[1], lovio i kuhao, čistio odijela, prostirao nam postelju... Kako se ono zvaše? Feri? Da nije možda Tivadar? *Insopportabile*[2]! Grozno je to kako mi ništa ne ostaje u sjećanju! Jedino mi slika njegove pogibije još stoji pred očima – kako su ga samo oni krvožedni robijaši udarali po lubanji, trgali mu odjeću, a on se nije dao, držao je uzde do posljednjeg daha, kobile su sumanuto jurile, pa tonule u blato histerično pokušavajući stresti krvopije s batara. Bez svoga mladića potpuno sam nezaštićen, *come un bambino*[3]. Lak zalogaj.

No, napokon su se pred nama ocrtavali obrisi Kissove sentamaške kurije. József Kiss, carski beamter, vodomjer: *hidraulis districtualis*! Da nije bilo njega, ovo bi bila samo jedna divlja smrdljiva močvara, a ovako se sve pretvorilo u pusto, ravničarsko blato što se pruža unedogled, sa svim svojim muljevitim jarcima i kapilarama. Eto. Smrad je kanaliziran.

Sjenici i štale, uokrug visoke, mračne zgrade. Ostaci svodova, arkada, lukova, što li, oživljavali su to davno napušteno i urušeno zdanje koje je sada, za moju dušu, izronilo iz sentamaške kaljuže. Topot kopita mojih kobila odjekivao je dvorišnim makadamom i nitko nije mogao ne prepoznati životnu radost u tom zvuku. Vjerne životinje napokon su izvukle svoja kopita iz živog blata i zakaskale po popločanom svijetu. Moja radost bila je još veća kada sam u daljini prepoznao Selmecija, Kissova ključara, čuvara tajni, samozatajnog bačkog mudraca, ledolomca. I sve to ne govorim tek tako bezveze i *senza ordine*[4]: evo ga kako mi se približava s kolicima iz kojih ravno u mene mutno i stakleno bulje oči zaleđenog soma, rekao bih osmokilaša. Moj mi je mladić toliko puta pričao o tom Kissovom ledenom trapu sa smrznutim ribama ulovljenim bogzna-kad na Tisi! I znalo se – čuo sam ga kako govori, kao da još uvijek diše kraj mene – ako ti Selmeci u susret prilazi sa smrznutom somovom glavom na gotovs, dobrodošao si, i bit će mesa, i bit će krvi.

* * *

Kad sam se napokon trgao iz nesvjestice, učinilo mi se da će me Selmecijeva razjapljena usta progutati, nijemo ih je otvarao i zatvarao iz sve snage. Tek onda čuo sam kako kriči: „Gospodaru Türr, gospodaru!!!“ Htio sam mu odgovoriti: „Selmeci, smiri se, nisam ja tvoj gospodar...” kad ugledah, na stotinjak metara iza njegovih leđa, cijelu vojsku robijaša, odrpanih, čak oglodanih, šepavih, razbijenih glava, lica izobličениh od crvenih mjehura – kao da ih je sve zajedno, polusažvakane, izbacila iz svog ždrijela neka bačka močvarna neman. Najstrašniji je bio jedan crnomanjasti grmalj, koji je kidao zubima, lomio nešto što je sličilo svinjskoj glavi. Krhotinama svinjskih kostiju pokazivao je razjareno prema meni. „Selmeci, bježimo!” povikao sam sada i ja. „Pa to Vam govorim cijelo vrijeme,” prodera se Selmeci, „ali Vi ste se ukipili i ni makac!” Selmeci me snažno povukao prema jednom podrumskom ulazu, mislio sam da ću pasti, ali on me primio u naručje i ponio kao neko dojenče! Ušli smo u duboki podzemni mrak. Zapahnuo me miris dimljena mesa. Posvuda oko nas odjekivali su udarci. „Ovdje već ne mogu prodrijeti, koliko god da su gladni,” rekao je Selmeci zadihano, „smirio sam ih mesom te krmače, ali to je kratko trajalo, njihova je glad sve veća, privukao ih je Vaš gospodski miris.” Nisam baš puno razumio, ustvari nisam razumijevao baš ništa

oko sebe, samo sam bauljao od jednog nesvjesnog stanja do drugog. I paf.

* * *

Raspametio sam se od oštrog, zanosnog mirisa fišpaprikaša. Selmeci je skakutao oko ognjišta, oko povelikog crnog kazana u kojem se krčkala masna crvena tekućina. „Ah, Selmeci,” rekao sam zijevajući, „ti si tako vrijedan, a ja ne osjećam nikakvu glad, hranim se samo mirisima.” „Da, Vi i moj gospodar Kiss,” reče ponizno Selmeci, „niste kao mi, kao ona vojska razjarenih kopača kanala, što nas čeka vani i što polako uništava svaki trag života, Vama ne treba krvi.” „Da, svi smo već i tako mrtvi,” rekoh, „ne razumijem taj bijes, tu pomamu.” Selmeci je šutio, ali osjetio sam kako traži riječ. Fin čovjek taj Selmeci, idealni sluga, *uomo d’ordine*[5]. „Eh, kada ste kopali kanale, dizali nasipe... ostavljali ste ih gladne, gospodaru, zaboravljali u blatnim jarcima, crkavali su kao bolesne mačke, napuštena pseta... Teško je to zaboraviti.” „Selmeci, dragi Selmeci,” rekao sam umorno, „ali kakve to veze ima sa mnom!?” „Pa Vi, i velepoštovani Kiss... To su Vaše ideje, Vi ste dovukli tu carske inženjere, kapital sa svih strana svijeta... Znao odakle su Kissu dolazili robijaši na krvavi rad? Iz Temišvara, Petrovaradina, Osijeka, Karlovca, Komaroma, Segedina, a tek kad se sjetim onih podmuklih pobunjenih seljaka iz Transilvanije, hladan znoj me oblije! A za Vas, za Vas su poslije radila čitava srpska sela iz Banata, u najgorem siromaštvu, dolazile su cijele obitelji, i djeca su umirala od bolesti i gladi, za njima ubrzo i majke od tuge, a očevi od iscrpljenosti i besmisla.” „Selmeci, Selmeci, ja se svega toga sjećam samo kroz maglu, jednako kao i svega ostalog... Zar nas nisu napali ti tvoji krvoloci... Što se ovdje događa... Zašto smo se svi izmiješali... Po gradovima nalazim čudne naprave, nevjerojatne parfeme, odjeću - o kojoj za života nisam mogao ni slutiti - vadim iz prašnjavih ormara... Čudni glomazni strojevi stoje po gradskim ulicama...” Selmeci je bio zaokupljen ribljim glavama, vadio ih je u posebnu, zlatnim nitima obrubljenu bijelu keramičku posudu ovalnog oblika, opet sam vidio somovu glavu, koja je kao kraljevska glava stajala nad sitnijim glavama šarana i štuke. Somovi brkovi objesili su se preko ruba zdjelice i dopirali sve do površine stola. Ti brkovi - golemi poput predebelih glista. „Znao,” nastavi napokon Selmeci, namještajući kažiprstom riblje brkove, „te Vaše nesvjestice, tome nema pomoći, ne gutate krv, ne žderete pseće i svinjske mozgove kao Vaši kubikaši... Niski krvni tlak će Vas kad-tad za sva vremena oboriti, moj gospodar.”

Probudio sam se uz svjetlost Selmecijeve baklje. Još smo uvijek, činilo mi se, bili u podzemnim labirintima sentamaške kurije. Svi zvukovi izvana bili su utihnuli, čulo se samo Selmecijevo šuškanje u jednom kutu. „Selmeci... Dobro jutro... Što to radiš tamo?” Selmeci se naglo obrnuo, i uz neprestano klanjanje, mumljao i mucao: „Oprostite, gospodaru, ja sam bio toliko slobodan da Vas prenesem u postelju... Vas i Vaše stvari... sve ove krasote... i ovaj... dopustit ćete mi... nije jutro... prošla su dva-tri dana... Sunce je baš zašlo...” Shvatio sam tek sada, Selmeci je unio svu svoju prtljagu, svoj plijen. „Kako Vi to sve nađete, gospodaru... Ovakva odijela nisam nikada vidio!” „Ne nalazim ja njih, nego ona mene! Što mi je drugo preostalo, pogledaj kako mi se ljušti koža na nosu, vidi ove bolesne crvene mjehure, ljuske na dlanovima, evo čak i na tabanima ih imam! Jedinu utjehu može mi pružiti samo neki lijepi sako, fini parfem ili krema.” Selmeci je uzeo u ruke jedan od svojih tamnomodrih blejzera s pozlaćenom dugmadi: „I ovakve stvari našli ste po gradovima?” Izgleda da Selmeci – iako zna mnogo više o okolnostima ovoga našeg novog trapljenja, jer ne samo da ne gubi svijest, nego očigledno nikada i ne spava – uopće nije napuštao ovu kuriju. Gdje je stekao svu tu mudrost? Možda on nije ni umro?

Pošla mi je voda na usta kada sam preuzeo blejzer od Selmecija i ponovo osjetio dodir, kao onaj prvi put, kada sam u gradu, čudnog iskvarenog imena – „Crvenka!” – kaže Selmeci – u jednoj višekatnici, skroz na posljednjem katu, otkrio ormar pun laganih, elegantnih odijela. Po zidovima, po cijelom stanu dapače, nalazio sam fine predmete, slike, uspomene na Veneciju, Firencu, Rim, pa čak i na moj Napulj! Iz sjećanja mi najednom izronila slika kako paradnim korakom obilazim ulice toga grada, šepireći se kao da sam mu gradonačelnik, *che bellezza*[6]... A onda divote u tom ormaru, samo sam trpao u vreće. „Hlače od samta, kao baršun, pogledaj Selmeci!” Pružio sam mu jedne crvenkastosmeđe. „Pa sva ta puceta, mornarički blejzeri, sportski sakoi, naramenice s trakama od prave kozje kože, pomiriši!” „Ide uz Vašu kozju bradicu!” napokon se nasmije Selmeci.

Ja sam nastavio ozareno preturati po odjeći, nalazio sam neprestano nešto novo, kao da sve vidim prvi put. „Pogledaj ovo, Selmeci, klasične sive hlače od flanela, meke, s finim, preciznim naborima... sako od tvida s uzorkom riblje kosti...” „Hm,” reče Selmeci, kojemu se raspoloženje jednako podiglo kao i meni, „više bih volio da je u pitanju riblje meso, a ne kosti!” Smijali smo se, i ja sam se opustio, spokojno utonuo u san...

* * *

Izoštravao sam pogled, vraćao se svijesti, ne bih li vidio Selmecija, koji mi je, sjedeći na rubu postelje, samo nabrajao gradove: „...Újvidék je Novi Sad, Szabadka je Subotica, Zombor je Sombor, Szenttamás je Srbobran – strašno, zamislite Vi to! – Ferenc-csatorna je Veliki Bački Kanal, a Vaš Ferenc József Öntöző és Hajózó Csatorna[7] je sada samo Mali Kanal, tako kažu, Mali Kanal, čak ni ‘bački’ ne kažu!” „Smiri se Selmeci, samo bjesniš bezveze!” Ali, sad je meni palo nešto na um, pa sam gotovo počeo vikati od iznenadnog vala bistrine: „Zašto ja tražim Kissa, Selmeci, ti mi moraš pomoći, zbog nečega ja tražim Kissa, zašto ja tražim Kissa, i zašto se još nije pojavio, zašto ne razgovara sa mnom?” Sve mi se vratilo nakratko, kao kada sam prvi put došao svijesti – ustao iz mrtvih, što bi se reklo – ponovno mi je bilo sasvim jasno: *živ sam jer moram vratiti život onima koji bi zaista trebali živjeti*, nikakva mudrost, tri puta živjeti u jednoj rečenici. Svakim korakom vremena su se miješala, ništa nisam razumio, samo su mi se u glavi stalno vrtjela ta dva imena: József Kiss – čije sam djelo dobro poznao, njegov je Veliki kanal, koji sam ja za života samo htio poboljšati i produžiti – i Nikola Mirkov – o kojemu nisam znao baš ništa. I krenuo sam tražiti Kissa.

Kubikaši, robijaši, krvožedne lutalice, izbjeglice, iseljenici – svaka nesvjestica činila me sve ogorčenijim, glupljim, jadnijim, koža mi se ljuštila, mjehuri na dlanovima su pucali, cjedila se ogavna sluz među mojim prstima, dok se po trbuhu, leđima, širio osip i neizdrživi svrab – Kiss, trebao mi je taj Kiss! Ja sam ga trebao, jebe mi se za sve ostale!!!

* * *

Selmeci me sažaljivo ispratio u rano jutro. Moje dvije kobile gledale su me s mržnjom, pusti nas, želimo umrijeti za sva vremena, pusti nas! Kobile moje, moramo naći Kissa; Kiss će ublažiti sve bolove.

Selmeci mi je sve objasnio. Kissa moram tražiti na njegovu grobu, kraj kanala kod Vrbasa. Ili u blizini, kraj obeliska koji je podignut u njegovu čast kraj vrbaškog šljajza[8]. „Znate,” rekao mi je Selmeci ganuto sa suzama u očima, „taj je spomenik propadao i trunuo, sve dok se Kissovo šesto koljeno, Mihály Kiss, njemački inženjer, nije isprsio i obnovio ga. Vapnena gromada uspravljena je 1985. godine u čast moga gospodara.” Vratit ću se dakle iz ovog, kako se ono kaže Selmeci, *Srbobrana*, natrag, kući, prema Somboru, sve uz Kanal, rekao sam sebi. „Kissu je to jedina utjeha, ta kamena bjelina, slava, pa svi smo truli, ne? Sve će nas

uskoro pomesti novi kužni vjetar, ali bijeli kamen će ostati.”

Oprostio sam se od Selmecija. Odnosno, opraštali smo se, držali se za ruke dugo, dugo, sve dok konačno nisam došao svijesti. Ostavio sam mu sve svoje mirise *Bang Bang* na bazi sandalovine (koje sam našao u jednoj vrbaškoj banci), Sisleyevog *Ikara*, čak i *Shock* Calvina Kleina (ženska verzija! – našao sam ga u nekom uredu u Kuli) – njegova žudnja za parfemima, pošteno govoreći, bila je veća od moje... Nije me puštao iz zagrljaja.

* * *

Zatekao sam se na rubu goleme močvare. Ovo buđenje bacilo me u vrijeme prije Kissa, prije svih nas. Na vrhu uzvisine, stajao sam uz rub nepregledne kaljuge. Baruština je bila neprohodna, zamišljao sam maleno sunce, tog crvenog pajaca kako skače od busena do busena. U daljini, tršćaci, vrbici, zaklanjali su horizont. Sunce, pravo veliko Sunce, oglašavalo se zvukovima sa svih strana, izlazeći lijeno iz najveće dubine. Nabujali vodotočni kapilari žuborili su sa svih strana, a usred njih, kao okomiti znakovi tišine, stajale su crvenomrke čaplje, ukopane u glib. S velikom bukom približavalo se jato divljih pataka. Njihovo je bilo jezerce obraslo trskom, koje sam ja, prateći im let tek sada primijetio. Kada se sve utišalo i sunce zasjalo punim sjajem, u visini su se pojavili srebrnasti teški ždralovi. Njihova pojava značila je da sam na kraju živaca. Točno sam osjetio u laktovima, zglobovima, svaki njihov pokret, svu tu treperavu težinu... i pao u nesvijest.

* * *

Probudio sam se, trgnuo usred sulude hajke. Moj je batar jurio brzinom koja je mogla pripadati samo snovima! Nakežena grimasa prljavca koji je udarao bičem po mojim kobilama i smijao mi se u lice, govorila je sasvim suprotno: *Türr Istváne, pička mu materina, probudi se!* Trgao sam se, ustao i gotovo pao. Truckali smo se – ma što truckali – skakali i klizali po blatnim oranicama, a moj novi razjareni kočijaš nije udarao po kobilama, nego po svojim pajdašima koji su kobilama kidali meso s hrpta i vrata. Okrenuo sam se, za nama je trčala gomila odrpanaca uz stravične urlike; u noge su im se uplitali slinavi salašarski psi, lajali su, zabijali očnjake u njihove noge. Ove ljudske zvijeri dizale su ih u zrak, zubima im parale meke trbuhe i otkidale glave: miješao se pseći hropac s bijesnim lavežom. Međutim, svi su oni jurili za mnom, ili za kobilama, svejedno. Makinalno sam zabio vrh svog kišobrana u

vražjeg kočijaša i zbacio ga sa sjedala. Osvetnički sam zaurlao i jednog od jahača pogodio kišobranom u glavu. Digao sam svoju kratku pušku koja mi je ležala kraj nogu i iz prve zbacio drugog jahača, prosvirao mu lubanju. Bilo je to dovoljno da vožnju nastavim sam, zvjerinje se iza mojih leđa sladilo mozgom mojih žrtava. Smijao sam se, urlao od veselja i jeze, bili su tako snažni, a tako ranjivi i lomni, kao lutke od slame.

Osjetio sam koliko mi nedostaje Selmeci. Njegova pažnja bila je toliko nježna. Zaplakao sam od samoće. Uzde su mi pale iz ruke, iako ovoga puta, znao sam, neću pasti u nesvijest. Potpuno sam se razbudio. Kobile su se zaustavile pored nekog smrdljivog kanalića, kojim voda već gotovo nije ni tekla. Drvored jablanova, visokih, prastarih, brojao je kilometre ovog pravocrtnog jarka. Krenuo sam pješice, od stabla do stabla.

Samo da mi je naći Kissa, ili makar toga Mirkova. Moramo nekako izaći iz ove kaljuge.

Gazio sam po blatu, bez ikakve misli, ideje, vođen smjerom kanala. Najednom ispred sebe začuh odvratno roktanje i osjetih smrad koji sam osjetio i na sentamaškoj kuriji: bazdilo je na riblje ostatke. Iako između roktanja i krikova mojih progonitelja nije bilo veće razlike, znao sam da to nisu oni. Ubrzo sam ih vidio: pet svinja hranilo se na brdašcu srebrnastog odsjaja, na mjestu gdje se moj jarak spajao s većim kanalom. Kada sam se približio, shvatio sam da svinje čeprkaju i prevrću ostatke gomile pocrkalih riba; riblje ljuske prekrivale su im njuške, glave; najmanja među njima bila je u ljuskama sve do repa. „Tko će pojesti ove svinje?“ bila je moja prva primisao. „A da svinje ne pojedu tebe?“ rekao mi je mnogo pametniji unutarnji glas. Okrenuo sam se i vratio svojim kobilama.

Opet sam plakao. Plačipizda, plačipizda. Zašto i ja nisam jedan od odrpanaca? I zar zaista nisam? Koja je moja uloga? Zašto mi umjesto krvi, najviše nedostaje nježnosti i baršunastog dodira? Uželio sam se ženskog glasa, ljepote, brige, ženskog krila. Začuo sam njištanje i potrčao zabrinuto među svoje kobile. Srećom, bile su same, izgleda da su me namirisale, veselile su se mojem povratku. Kako su bile krvave, izgrižene, a ja ih nisam ni pogledao. Kraj jarka je na jednom mjestu bila visoka trava, potjerao sam kola skroz u taj gustiš. Čupao sam vlažnu travu, brisao im vratove i grlio ih. Iz njihovih usta izlazila je topla para i širila mi nosnice. Tiho sam zanjištao; za svoju i njihovu dušu.

* * *

Oštar vjetar sušio je blato, kožu, rane. Zaustavio sam svoj batar u jednom šumarku, dugo

sam taj šumarak promatrao u daljini i jedva sam dočekaao da zađem među stabla. Nisam bio siguran na kojoj sam razini svijesti, meni se činilo kako napredujemo, kobile i ja, ali krajolik se uopće nije mijenjao. Zubato sunce obasjavalo je ravnice; nebeski svod impozantno se širio nad nama; horizont je nestajao u beskonačnosti; sunčeve zrake razlijevale su se nebom kao po staklenom zvonu. Umjesto da uživam u slobodi pokreta, osjećao sam se kao u zamci; tresao sam se podjednako od ledenog vjetra i straha.

Napokon sam ugledao tvornički dimnjak uljare na koju me upozorio Selmeci. Nabasao sam na stadion na kome su pasle ovce. Panično su se razbježale kad su me vidjele; istina, osjetio sam kako me obuzima miris njihovog mesa. Nisu mogle znati da je meni sam miris dostatan! Od stadiona vratio sam se malo unatrag i cestom začas izbio na branu i prijevodnicu. Selmeci je znao sve i jako me dobro uputio: prešao sam na drugu stranu kanala i pošao uz oranice do Kissova obeliska. Bacio sam pogled na kanal, vodom su plutale mrtve ribe, plastične boce i vrećice oblijepljene žabokrečinom. Smrdjelo je tako jako, kao da su se u kanal izvrnula zaprežna kola puna trulih jaja.

Ne znam kako sam dospio do obeliska, počeo sam se malo gubiti. Vjerojatno je prošlo nekoliko sati, dok me svijesti nije vratilo gurkanje sa strane. Iznad mene klatile su se borove grane i mirisalo je kao da sam konačno umro. Zatim se nada mnom pojavilo ispijeno lice na koje je padala kosa što ju je snažno mrsio vjetar: jedna blještava cipela blago mi je pritiskala rebra. Uspravio sam se, stresao prašinu: „Gospodin Kiss, pretpostavljam!“ rekao sam uvrijeđeno zbog cipele koja je umrljala moj kaput. „A Vi, pretpostavljam, niste gospodin Mirkov, nego gospodin Türr!“ – uzvratio mi je s razočaranjem u glasu. „Tako je.“ Gledali smo se bez riječi. Kiss se zatim okrenuo i hitro nestao u pravcu prvog imanja. Bio je zaista krakat, furiozan u svojim pokretima! Srdito me napustio! Ja sam se ponovno samo skljojao. Paf.

* * *

Probudio sam se, trgnuo – i tako dalje – jurili smo luđačkom brzinom! Kraj mene kezio se glavom i bradom József Kiss i udarao strašnim bičem svuda oko sebe. Nalazio sam se u šestopregu, jurili smo po oranicama kao da klizimo po ledu. Moj novi gologlavi kočijaš vrištao je od bijesa i zadovoljstva. Okrenuo sam se, za nama je nemoćno trčala gomila odrpanaca, njihovi glasovi već su se gubili u daljini i čuo se samo snažan topot konja. „Kamo, kamo, čovječe!“ povikao sam unezvjereno. „Nisam ja za Vas čovjek, ja imam svoje ime i

svoju titulu", odgovorio mi je Kiss mirno i dalje zureći samo u prazninu ispred sebe. „Velepoštovani gospodine Kiss, kamo me vozite?“ „Idemo prema Crvenki, do Malog Stapara; ako baš želite da Vam kažem preciznije: do Carice Panonije i starog mlina.“ Ozario sam se na spomen Crvenke – i odmah ražalostio: sva moja prtljaga, sva ona dragocjena odijela, ostala su u šumarku! „Ali, gospodine Kiss, ne možete ovako, sve moje stvari ostale su pred Vrbasom, kod kanala.“ „A što će Vam,“ odgovorio je prezrivo, „niste ništa manje mrtvi od mene.“ Zašutio sam.

Napredovali smo brzo, iako smo jurili po oranicama i poljima, a ne po obližnjem poljskom putu. Kanal nam je bio stalno na oku. Bilo je vraški hladno, osjećao sam kako mi se nos ledi, kako će mi uskoro otpasti; Selmeci bi mi vjerojatno rekao da to ne mijenja stvar, ali ja ipak nisam želio odvajati nos od svoga lica. I ovako sam sav nakaradan. Kiss nas je odlučio zagrijati pjesmom: „Gefrorne Tropfen fallen von meinen Wangen ab,“ zapjevao je „und ist's mir denn entgangen, daß ich geweinet hab'?“ Zagledao se u mene kao da ja znam odgovor na to pjesničko pitanje. A onda je počeo potmulo ponavljati, nekoliko puta: „Ei Tränen, meine Tränen, und seid ihr gar so lau, daß ihr erstarzt zu Eise, wie kühler Morgentau?“ kao da će se zaista zalediti! Pri tome, on je to pjevao s takvim očajem da sam jasno vidio kako će cijeli svijet propasti ako se Kiss pretvori u ledenicu. No, evo ga, urliče odgovor: „Und dringt doch aus der Quelle der Brust so glühend heiß, als wolltet ihr zerschmelzen des ganzen Winters Eis[9]!“ Oči su mu gorjele, u trenutku sam pomislio da će se sad baciti na mene. Bilo je toliko snage u njemu da bi me mogao proždrijeti za čas.

Osjetio sam kako mi sve više pašu ovaj zrak, luda vožnja i Kissova goruća prisutnost. Kod njega je zaista bilo očigledno da ustvari nikada nije umro, iako je živio dobro prije mene. Srećom nisam morao postavljati pitanja, pjesma ga je izgleda odobrovoljila. „Poznajete li tu pjesmu, gospodine Türr?“ „Ne poznajem, gospodine Kiss, ali priznajem da me je ganula“, rekoh kurtoazno. „Nažalost, nisam je mogao čuti za života,“ reče zatvorivši oči, „ali ne znam što bolje odgovara mojem stanju sada.“ Po svemu, bio je to pravi trenutak, nakon svega, za razgovor. Kiss je nastavio: „Odbačen od svih, prezren, kao i moj Kanal, zapušten i zaboravljen.“ „Tako je,“ nadovezao sam se, „podsjetili ste me da je i u vrijeme kada sam se ja prihvatio posla, tamo negdje 1870. godine, Kanal bio u groznom stanju, posvud žabokrečina, mulj, raširio se šaš, i već su se od Dunava do Tise probijali samo manji brodovi.“ „Tako je Türr, tako je, a onda ste Vi malo pokrenuli stvar, iako su tek ideje Nikole Mirkova dovele do izgradnje prave mreže kanala. Ali, pustimo to, Mirkova nema, iako sam ga tražio istim ovim putem.“

Obilazili smo Kulu. Zaustavili smo se kod kuskog željezničkog kolodvora. Sva su stakla na prozorima bila porazbijana, blijedoplava vrata iškrabana ćirilćnim slovima; dva golema stabla potpuno su razderala asfalt koji im je sputavao korijenje. Malo smo se sklonili unutra. Sve je bilo prekriveno prašinom i šutom, zidovi oguljeni i pljesnivi. „Ja sam isušio žile moćvare, regulirao vodu, omogućio jeftini prijevoz soli, napravio bih Englesku od Baćke, samo da me ti nezahvalnici nisu ostavili na ćjedilu. Sve je to Budim zakuhao, gadovi iz Namjesnićkog vijeća!” „A ja sam od Baćke htio napraviti novu Lombardiju...” sjetio sam se svojih snova, „s engleskim novcem, *naturalmente*[10].” „Tako je, Türr,” najednom je skoćio Kiss i poveo me van u kola, „ostavimo se mojih jadikovka. Ti nam jedini moćeš pomoći, ti imaš rješenje.” „Molim?” osjetio sam kako padam u nesvijest od ovog novog Kissova napada. „Ali, ja stvarno ne znam ništa! Ne znam ni kako sam se stvorio na Vašoj kuriji, što traćim od Vas...”

* * *

Nastavili smo put jureći tratinama pokraj željeznićkih traćnica prema Crvenki i sve to vrijeme Kiss nije prestajao s predavanjem. Osjećao sam se kao da ćelim izaći iz svoje koće. Po Kissovoj prići, do Malog Stapara idemo – po riću. Uf, koja zbrka, bio sam narodni heroj, maćarska dika, Garibaldijev general pa izdajica, kapitalist, britanski mešetar. Bijelo sam ga gledao, a koncentraciju sam potpuno izgubio kada sam shvatio da se priblićavamo Crvenki, gradu u kojem su se tolike moje ćelje ostvarile. Halo, ja samo ćelim da se ne raspadnem, da me ne rastrgaju ovi lešinari, baraberikubikaši[11]. Pokušavao sam Kissu uskoćiti u rijeć, objasniti kakve sam divne stvarćice našao u ovom gradu, ali bio je neumoljiv. Navodnjavanje, Mali kanal, bravo – ćestitao mi je – sve je to napravio general Türr. Dobro, svidjelo mi se to general, zbog uniforme. To sam, dakle, ja. I dobro, shvatio sam, moramo pomoći ovom narodu. Moramo se, ustvari, skloniti, konaćno se *zasititi*, omogućiti ćivima da se vrate.

A za to je najbolja rića. „Dobar i obilan pilav!” objašnjavao mi je Kiss s prstom u zraku, zaustavivši kola. Snaćni vjetar pak još je pojaćavao brzinu, kao da se protivi našem usporavanju. „Tanjur dobrog pilava jedina je prava zamjena za mozak koji nam ćele izvaditi ovi krvoloci.” Nisam bio siguran da sam razumio što su ovdje metafore, a što konkretna prića: „Kakav pilav?” „Pa pilav, rićoto, kako Vi to zovete, Türr?” „Aaa, *risotto*!!!” oduševio sam se. „Ali, otkud nam rića u Baćkoj?” „Vaši podrumi, Türr,” nervozno će Kiss, „Vaše katakombe još su uvijek zatrpane vrećama riće, tamo kod Malog Stapara. Rića obiluje

posebnom vrstom aminokiselina koje pomažu organizmu u proizvodnji triptofana. Triptofan umanjuje apetit i omogućuje dobar, u našem slučaju vječni san." *Kamo sreće!* Pomislio sam, slušajući Kissovo kemijanje. Onda mi je, kao da mi svojim govorom želi povećati količinu triptofana u organizmu, pričao o mojoj hacijendi i toga sam se zaista odmah sjetio, potpuna idila: *Pusztapékla!* Ali imanje pod tim nazivom bilo je južnije, skroz na drugu stranu, tamo smo isprobavali što sve možemo s novim obiljem vode, *demonstratio ad oculus* bila je naša metoda. I tako smo razvili uzgoj riže... Da, tako nam je dobro išlo da je onaj, kako se zvaše ono, Lajos, Bodola Lajos, čak napisao knjigu o tome: *A rizs meghonosítása Magyarországon!* Kako uzgojiti rižu u Mađarskoj, da, to je naučio kod nas.

Obuzela me je sjeta od nagle navale uspomena: kako sam samo nakupljao i skladištio, poput hrčka rovario pod zemljom, cijeli labirinti, nagomilane vreće, cijelo bogatstvo... I sad se mogu samo smijati tome, kako sam u beskonačnost želio produžiti život, probijajući se kroz podzemne hodnike i brojeći nove i nove vreće riže iz dana u dan...

Ali najljepše su se uspomene odnosile na nadničarke, potpuno me obuzela sad ta vizija, i ušutkao sam suhog Kissa samo da bi i on to vidio: žene, djevojke koje na proljeće gaze po natopljenim poljima, ritovima; zadižu suknje, podvrću rukave, ali vlaga im polako prožima odjeću i ona se pripija uz tijelo, ocrtava im obline. Djevojačka pjesma pretvara se u srpnju u bijele rižine cvjetove, a još je ljepši rujan, kada se sva polja riže pretvaraju u crvenožute tepihe. „Zašto ne idemo tamo, do Pekle!? Zar do Malog Stapara idemo samo da vidimo Caricu i kako se moj Mali Kanal odvaja od tvog?” „Ne, dragi moj generalčiću,” reče Kiss ironično, očigledno ga nisu dirnule moje erotske vizije, „baš tamo je riža. Još je za tvoga života podignuta tamo rižarna na četiri kata, tamo se ljuštila i pakirala riža, Carolina, tamo si dubio svoje podrum.” „Tko je Carolina?” upitao sam ošamućeno. „Türr, Vi ste budala. Ne želim više pričati s Vama! Carolina je vrsta riže.”

* * *

Osjetio sam slast u ustima, slatka zrnca na usnama; otvaranje očiju, međutim, nije mi pomoglo da se snađem, pokušao sam se uspraviti, bio sam kao na nekom brdu, u ogromnoj dvorani, ali bilo je kao da gazim po tijelima, padao sam, probijao te vreće po kojima sam gazio, bile su to vreće pune bijelog, kristalnog šećera koji je svjetlucao u mraku. Onda je pred moj nos doletjelo tijelo obezglavljenog psa i pošpricalo me krvlju. Iz mraka, sa svih strana sjajile su se oči. „Ehej!” počeo sam vikati, „smirite se!” Penjao sam se uz vreće na

svoje brdo. „Mi ćemo Vas nahraniti, inženjer Kiss i ja, general Türr!“ Stali su. Dugo smo se gledali u mraku. Mogao sam ih čuti kako stenju i reže, mrmljaju kao da su izgubili moć govora. No, da, tko je čuo da baraberi govore. Nevoljko su okrenuli leđa, ali na takav način, kao da me pozivaju da izađem iz ovog tvorničkog spremišta van.

A vani je zapravo baš zalazilo sunce, divovsko, krvavo. Posebna tišina vladala je među nama. Bojao sam se, bilo je naprosto nemoguće da sam ih smirio jednom jedinom rečenicom. Ali nisam imao izlaza, dolazili su sa svih strana, stotine odrpanaca, s blatom skorenim na licu, na rukama, nogama. Okupili su se u blizini velikog bijelog silosa na kome je crvenom pisalo nešto na ćirilici, ime tvornice vjerojatno. A tek onda sam primijetio i šestopreg, pa odmah zatim i krvave tragove po njemu. Nije bilo konja, nije bilo Kissa. „Kiss, gdje je Kiss!?“ povikao sam. Umjesto odgovora, ovi jadnici zbili su se uz mene i sada sam napredovao nošen njihovim pokretom, njihovim tijelima. Osjetio sam se sigurnim, oni mi se stvarno pokoravaju.

A onda sam primijetio Kissa, toliko daleko da sam čuo tek jeku njištanja konja i njegovih povika. Propinjao se u masi, gazio po odrpancima koji su ga napadali. „Pustite ga, pustite!“ Počeo sam udarati oko sebe, ali teško sam se probijao naprijed. Nisu pružali otpor, ali nisu mi ni pomagali.

Tad je na samog konja skočio jedan grmalj, sav ukaljan blatom, polugol, kao da je sad izašao iz jarka – i zario zube u Kissov vrat. Obojica su pala dolje, konj ih je udarao kopitima, a zatim se odvojio od mase i pobjegao. Pritrčao sam, napokon se probio do mjesta borbe. Prljava grdosija umaknula se obližujući se sa zadovoljstvom. Kiss me gledao netremice, očima koje su gorjele bez sjaja. Onda je nijemo ustao i ušao u masu. Postao je jedan od njih.

Stajali su svi tupo oko mene, gledali me, očekujući riječ. Prije nego što ću pasti u svoj mrak, rekao sam: „Gospodo! Sutra ćemo se dobro najesti!“

* * *

I najeli smo se. Selmeći je kuhao za sve, Kiss je zaspao vječnim snom već nakon prvih zalogaja. Nije uspio vidjeti svojim bistrim očima kako je oskrnavljen spomenik Carici Panonije na mjestu gdje se moj Mali Kanal spaja s njegovim Velikim. Ništa ga više nije moglo odvojiti od radnika, tovario je u šestopreg vreće riže zajedno s njima i vukao ih onda danima do svoje kurije.

Carica Panonije nije imala glavu da to vidi. Ipak, kažu, jedino je ona vječna. Panonija. Valjda je to pisalo na sada obezglavljenom spomeniku. Gaga, Deja, pa niže Kića, Marko, a onda još niže žutim Tijana, Darko, Milica, Tamara, samo to se sada moglo pročitati. Meni su od tih grafita krenule suze: sva ta imena, život je u tim imenima. Moraju se vratiti, svi.

Selmeci je izvadio svoje kazane u popločano dvorište, oči njegovih kuhanih somova bile su sada pune riže. Stoljetna riža vraćala je san. Hodao sam zaobilazeći tijela pozaspalih robova, gdje god da sam se uputio nailazio sam na njihove klonule glave, tek sam sada shvatio koliko ih je i koliko je velika bila njihova patnja. Napunio sam i svoju zdjelicu do vrha, ali nisam žurio s jelom; suze su mi se slijevale niz obraze i kapale u posudu. Htio sam, posljednji put, popričati još malo s dragim ključarom.

Pitao sam ga za Kissov ženu. Zagonetno se nasmijao. „Gospodaru Türr, hvala na pitanju. Zna, mnogo se o tome govorilo u svoje vrijeme. Njegov brat Gábor rano je umro, pa se udovica naselila ovdje. Bila je vrlo sposobna, lukava. Dovala je sa sobom i mladu sestričinu, gurala je da se, kako se to lijepo kaže, uvuče u Kissov postelju.” „I kako je to završilo?” smješkao sam se sad i ja. „Jedna je i jedina bila Kissova ljubav, dragi moj gospodaru, a to je jarak, Veliki Kanal, ali ne ovaj smradni i blatni, nego onaj koji je on nacrtao na papiru, kad je radio kartu Bačke. Kad se digao iz mrtvih, čuo je kako je Nikola Mirkov zamislio cijelu mrežu, vidio je da je puno toga napravljeno, pa napušteno, kao u Vaša vremena. To ga je jako ozlojedilo.” „Aha, zaključio sam konačno nešto i ja. Znači zbog toga se povukao do svog obeliska, pod borove, taj spomenik jedini čuva njegovu slavu!” „Da, mulj ne može progutati obelisk koji je podignut Kissu u čast.” „Kako se zvala udovica?” upitao sam znatiželjno, opijajući se istovremeno mirisom rižota. „Kata Dániel. Ovakve je grudi imala!” Selmeci napravi pokret šakama, kao da drži dvije poveće dunje. „Da nisi ti to za života izvagao, Selmeci?” zacerekao sam se. „Eh, gospodaru, znate kako je,” ozbiljno će Selmeci, „s toliko truda tiskala se prvo njezina sestrična, pa poslije i sama Kata. A Kiss ni da primiriše, ne bi to na dobro izašlo da ih ja, već prema potrebi, nisam služio.” Smijao sam se ozbiljnom Selmeciju. A on će sjetno: „Dobro je da i žene nisu ustale iz mrtvih... Bio bi to ružan prizor.” Ponovo me hvatala nesvjestica. Bilo bi vrijeme da konačno uzmem žlicu riže. Nakon nekoliko slasnih zalogaja osjetio sam kako se svečani spokoj širi mojim mišicama, štoviše, cijelim svijetom.

Selmeci me plegao na svoju postelju. „A ti, Selmeci, ti nećeš jesti?” „Sad ću, gospodaru. Moram samo pospremiti ključeve.” Gledao sam u njegova leđa, pratio hod dok se udaljavao. Hodao je tako ženstveno.

BILJEŠKE

- [1] *Batar* (od fr. *batarde*) – batard, pokrivena laka bečka kočija na oprugama
- [2] *Insopportabile* (tal.) – neizdrživo
- [3] *Come un bambino* (tal.) – kao dijete
- [4] *Senza ordine* (tal.) – bez reda, smisla
- [5] *Uomo d'ordine* (tal.) – pošten čovjek
- [6] *Che bellezza* (tal.) – kakva ljepota
- [7] Ferenc József Öntöző és Hajózó Csatorna (mađ.) – Kanal Franje Josipa za navodnjavanje i plovidbu.
- [8] *Šlajz* (regionalizam od njem. *die Schleuse*) – prevodnica.
- [9] (njem.) *Smrznute kapi padaju mi s obraza – plačem li ja to? Ah suze, moje suze, zar sam toliko hladan da sam se pretvorio u led, poput mrzle jutarnje rose? Ali evo, ipak, šiklja vrelina iz grudiju mojih da rastopi zimski led!* – Schubertov *Lied* iz ciklusa *Winterreise* (Zimsko putovanje) skladan po stihovima Wilhelma Müllera.
- [10] *Naturalmente* (tal.) – naravno, dakako
- [11] *Baraber* (regionalizam od mađ. *barabér*) – radnik-lutalica (pov.)

Neven Ušumović

Rođen 1972. godine u Zagrebu. Odrastao u Subotici. Živi na relaciji Kopar-Umag. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao filozofiju, komparativnu književnost i hungarologiju, studirao turkologiju.

S mađarskog prevodio Ádáma Bodora, Bélu Hamvasa, Ferenca Molnára i Pétera Esterházyja. Zajedno sa Stjepanom Lukačem i Jolán Mann uredio antologiju suvremene mađarske kratke priče *Zastrašivanje strašila* (2001).

Uvršten je u američke antologije *Best European Fiction* i *Zagreb noir*. Izabrane priče objavljene su mu pod nazivom *U stočnom vagonu* (Beograd, 2014). Osim na engleski, preveden je na njemački, mađarski, talijanski, španjolski i slovenski jezik.

Objavio: *7 mladih* (priče, 1997); *Ekskurzija : roman kratkog daha* (2001); *Makovo zrno* (priče, 2009); *Rajske ptice* (priče, 2012).

Biblioteka Online

knjiga 167

Neven Ušumović

RAJSKE PTICE

© 2019 Neven Ušumović

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2019

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Davor Ivankovac

Fotografija

Didgeman / Pixabay.com

ISBN 978-953-345-689-8 (HTML)

ISBN 978-953-345-690-4 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-691-1 (PDF)

ISBN 978-953-345-692-8 (MOBI)

Prvo izdanje

Profil knjiga, Zagreb, 2012.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture
Republike Hrvatske.**

